

HUIPPU-URHEILIJAN SOSIAALINEN PÄÄOMA JA SEN MERKITYS URASIIRTYMÄSSÄ

Emma Mertakorpi

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden laitos

Itä-Suomen yliopisto

Joulukuu 2020

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta		Yksikkö	
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yhteiskuntatieteiden laitos	
Tekijä		Ohjaaja	
Emma Maria Mertakorpi		Ilpo Helén	
Työn nimi			
Huippu-urheilijan sosiaalinen pääoma ja sen merkitys urasiirtymässä			
Pääaine	Työn laji	Aika	Sivuja
Yhteiskuntapolitiikka	Pro gradu -tutkielma	Joulukuu 2020	82 + 3 (liitteet)
<p>Pro -gradu tutkielmani käsittelee huippu-urheilu-uralla muotoutunutta sosiaalista pääomaa. Tutkimuskohteena ovat entisen yksilölajien huippu-urheilijat, jotka ovat edustaneet Suomea kansainvälisissä arvokisoissa (MM-kisat, EM-kisat tai olympialaiset) tai kilpailleet lajinsa kansainvälisesti korkeimmalla sarjatasolla (maailmanliiga, maailmancup). Tutkielma on kvalitatiivista tutkimusta ja tutkielman aineisto koostuu kuudesta 1–6 vuotta sitten huippu-urheilu-uran lopettaneista yksilölajin urheilijoista. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millaista sosiaalista pääomaa huippu-urheilijalle muodostuu urheilu-uran aikana? • Mitkä tekijät sosiaalisen pääoman muotoutumiseen vaikuttavat? • Onko urheilu-uralla muodostunut sosiaalinen pääoma käypää urheilu-uran jälkeen muilla elämänalueilla kuten työllistymisessä? <p>Tutkielman teoreettinen viitekehys on sosiaalisen pääoman teorioissa. Tutkielmassa hyödynnän sosiaalisen pääoman synteesinäkökulmaa, joka muodostuu sosiaalisen pääoman käsitteen tulkintojen synteesisistä. Hyödyntämään tutkielmassa jakoa sitovaan ja yhdistävään sosiaaliseen pääomaan. Sitovalla sosiaalisella pääomalla viitataan urheilun sisällä oleviin suhteisiin ja yhdistävässä sosiaalisella pääomalla urheilun ulkopuolella oleviin tai muihin huippu-urheilijan löyhempiin siteisiin. Tutkielma myötäilee Salasuon, Piispan ja Huhdan (2015) elämänkulun jäsenystä sekä Jean Côtén ja kumppaneiden (2007) siirtymävaihemallia.</p> <p>Sosiaalisen pääoman kehittyminen alkaa perheestä. Huippu-urheilijaksi kasvu vaatii kasvavaa sitovaa sosiaalista pääomaa. Sitova sosiaalinen pääoma alkaa muodostua, kun sosiaalistutaan urheilun piiriin. Huippu-urheilijan sitova sosiaalinen pääoma muodostuu urheilujärjestelmän kautta muotoutuneista suhteista sekä urheilijan oman toiminnan kautta kehittyneistä suhteista. Menestyminen kasvattaa sosiaalisen pääoman määrää ja sosiaalinen pääoma tuo resursseja huippu-urheiluun. Sponsori- ja yhteistyösuhteet sekä muut ”urheilijan statuksen” kautta muotoutuneet suhteet ovat huippu-urheilun tuottamaa yhdistävää sosiaalista pääomaa. Huippu-urheilu uralla voi pärjätä taloudellisesti tietoisella verkostoitumisella tai hyvillä myynti- ja markkinointi taidoilla, jotka ovat osana mestaruuspääomaa.</p> <p>Urheilu-uran jälkeiseen urasiirtymään valmistaudutaan kouluttautumalla, verkostoitumalla sekä taloudellisesti. Huippu-urheilu-ura kehittää myös taitoja, joista on hyötyä työuralla. Verkostot edistävät työllistymistä ja moni tutkielman haastateltavista työllistyi urheilu-uralla muodostuneiden verkostojen kautta. Huippu-urheilu ura auttoi myös yrittäjäksi ryhtymistä. Huippu-urheilu uralla muotoutuneet suhteet ovat käypää myös urheilu-uran jälkeisellä työuralla.</p>			
Avainsanat: Sosiaalinen pääoma, huippu-urheilu, urasiirtymä, verkostot, yksilöurheilu, urheilupääoma, mestaruuspääoma			

Abstract

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Faculty Faculty of Social Sciences and Business Studies		Department Social science	
Author Emma Maria Mertakorpi		Supervisor Ilpo Helén	
Title The Social Capital of top athletes and its' significancy in career transition			
Main subject Social and public policy	Level Master´s thesis	Date December 2020	Number of pages 82 + 3 (of appendixes)
<p>The purpose of this master' thesis is to study the social capital acquired during competitive world-class sport. Targets of the study are former professionals in individual sports who have represented Finnish national team in international competitions. These athletes have competed in World Championships, European Championships, Olympic games and in Paralympic games or internationally at the highest level of the sport (World Cup). This research bases on qualitative methods and material consists from six interviews targeted to former athletes that have ended their careers one to six years ago.</p> <p>Research problems of the thesis are:</p> <ul style="list-style-type: none"> • What kind of social capital professional athletes are able to acquire during their career? • Which factors affect the creation of social capital? • Is the social capital acquired during career valid in other life areas such as employment after a career end? <p>The theoretical framework of the thesis is on theories of social capital. This thesis is based on a theoretical synthesis of social capital, which consists from the synthesis of different theory interpretations. Thesis utilities the division between bonding and bridging social capital. Bonding social capital refers to inner sport social connections. Bridging social capital refers to outer sport or other looser connections. Thesis follows Salasuo, Piispa & Huhta (2015) parse of a life path and Developmental Model of Sport Participation by Cote et a.l (2007).</p> <p>The acquisition of social capital during a sports career is built on family. Becoming a top athlete requires increasing bonding social capital. Bonding social capital starts to develop when an athlete associates with different sport related communities. The social bonding of a top athlete consists from two different types of connections: Organizational connections and individual connections created by athletes themselves. Success within a sport increases social capital which offers resources to compete on a high level. Sponsorships, co-operational relations, and other top athlete related relations are bonding social capital acquired based on top athlete status. Top athletes can do financially by networking or by having solid sales and marketing skills. Furthermore, these skills are part of mastery capital.</p> <p>Career transition is being prepared by educating, networking and through savings made during career. Competitive sports also develop important qualities which help athletes with their post career life. Networks acquired during a career enhance possibilities leading to employment. The result of the thesis also indicates this. Furthermore, a professional sport career supported the path of becoming an entrepreneur.</p> <p>Key words: Social capital, Top athlete, career transition, social networks, individual sports, sports capital, mastery capital, world-class sports</p>			

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. HUIPPU-URHEILU KÄSITTEENÄ JA ILMIÖNÄ.....	4
2.1 Huippu-urheilu	4
2.2 Urheilijapolku.....	7
2.3 Huippu-urheilu ammattina ja urheilua huippuvaiheessa	10
2.4 Urheilijoiden kaksoisurat.....	11
2.5 Ura siirtymä.....	12
3. SOSIAALISEN PÄÄOMAN KÄSITE	17
3.1 Sosiaalisen pääoman teoriasuuntaukset.....	17
3.2 Tutkielman näkökulma sosiaaliseen pääoman käsitteeseen	22
3.3 Pääoman muut muodot	24
4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO.....	27
4.1 Laadullinen tutkimus ja haastattelu tutkimusmetodina	27
4.2 Tutkimuksen toteutus ja aineiston esittely.....	29
4.3 Aineiston arviointi	31
5. HUIPPU-URHEILIJAN VERKOSTO	33
5.1 Verkot vesille; huippu-urheilijaksi kasvu sosiaalisen pääoman näkökulmasta.....	33
5.2 Huippu-urheilijan verkostot urheilun kentällä.....	39
5.3 Verkostot urheilun ulkopuolella	47
5.4 Mestari myyjät ja verkostotaiturit.....	53
6. HUIPPU-URHEILIJAT URHEILU-URAN JÄLKEISILLÄ TYÖURILLA	58
6.1 Urheilu-uran päättyminen ja kohti urheilu-uran jälkeistä työuraa.....	58
6.2 Huippu-urheilijat uusilla työurilla	63
6.3 Yrittäjyys ja verkostot	68
7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	72
8. LÄHDELUETTELO.....	77
9. LIITTEET	83
LIITE 1 Haastattelurunko.....	83
LIITE 2 Haastateltavien haku.....	85

1. JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani käsittelee huippu-urheilua. Huippu-urheilu ilmiönä on kiehtova. Se laittaa uskomaan, että mahdotonkin on mahdollista. Se on menestymistä kilpakentillä, mutta myös kasvutarina. Huippu-urheilu herättää tunteita ja on jännittävää. Se tarjoaa voittamisen ja häviämisen hetkiä sekä urheilijoille että katsojille. Huippu-urheilijalle se on yksi elämänvaihe. Huippu-urheilu on myös osa aikamme kulttuuria ja yhteiskunnan toimintaa (Heikkinen 1993). Tämä tekee siitä hyvin mielenkiintoisen, mutta suhteellisen yleisen tutkimuskohteen yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa.

Huippu-urheilu ei ole erillinen saareke yhteiskunnassa vaan olennainen osa yhteiskuntaa. Huippu-urheilijat eivät elä tyhjiössä vaan ympärillä oleva yhteiskunta ja monet ulkopuolelta tulevat tekijät vaikuttavat urheilijaan itseensä sekä huippu-urheiluun yhteiskunnan osana (Salasuo, Piispa & Huhta 2015, 45). Suomen Olympiakomitean teettämässä selvityksessä *Huippu-urheilun yhteiskunnallinen perustelu* (2018) kuvaillaan huippu-urheilun olevan yhteiskunnan erottamaton osa, joka tuottaa iloa ja hyötyä sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Huippu-urheilun koetaan lisäävän hyvää kilpailua, elämäntaitoja ja kykyä itsensä ylittämiseen. Historiallisesti tarkasteltuna huippu-urheilulla on ollut merkittävä rooli suomalaisen identiteetin ja kansakunnan eheyttämisessä. Urheilumenestystä onkin käytetty kansakunnan rakennusaineena. (Jokinen & Saarinen 2006). Urheilu on myös ollut aina osana valtapolitiikkaa. Tänä päivänä urheilussa korostuu viihteellinen ja kaupallinen arvo. Urheilijalle itselleen se on yhä enemmän identiteetin osatekijä sekä toimeentulon lähde. (Seppänen 1990, 21–22.)

Huippu-urheilu heijastaa yhteiskunnan keskeisiä arvoja sekä kulttuuriperinnettä. Se heijastaa osin sitä, mitä yhteiskunnassa pidetään tärkeänä. Urheilu kuvastaa myös yhteiskunnan vallitsevia olosuhteita: kuinka merkittävää menestys ja suoritukset ovat yhteiskunnassa? Urheilulla ja huippu-urheilulla on myös oma yhteiskunnallinen tehtävänsä, ja sen rooli vaihtelee yhteiskunnallisten muutosten seurauksena. Urheilun merkitys on laajempi kuin yksilöiden terveyden edistäminen. (Seppänen 1990, 21–22.)

Huippu-urheilu-ura on rajallinen jakso, ja se päättyy enemmin tai myöhemmin joko suunniteltuna tai yllättäen. Mitä tapahtuu, kun huippu-urheilu-ura päättyy? Mitä huippu-urheilu-urasta jää lopulta käteen? Tämä tutkielma käsittelee huippu-urheilu-uran aikana muodostunutta sosiaalista verkostoa

eli sosiaalista pääomaa. Onko urheilijan sosiaalinen pääoma käypää vain urheilun piirissä, vai onko se hyödynnettävissä myös työelämässä urheilun kentän ulkopuolella?

Tutkielma on kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta, ja aineisto tutkielmaan on kerätty haastattelemalla entisiä yksilölajien huippu-urheilijoita. Kvalitatiivinen tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella aineistoa kokonaisuutena ja ymmärtää yksittäistapauksien kautta tutkittavaa ilmiötä. (Alasuutari 2001, 38–43.) Tutkielmaa varten olen haastatellut kuutta entistä yksilölajin huippu-urheilijaa, joiden urheilu-uran päättymisestä on aikaa enintään kuusi vuotta. Pääsääntöisesti haastateltavana on viime vuosina lopettaneita urheilijoita. Huippu-urheilijaksi määrittelen urheilijan, joka on edustanut Suomea arvokisoissa (MM-kisat, EM-kisat, olympialaiset ja paralympialaiset) tai kilpailut lajin korkeimmalla kansainvälisellä sarjatasolla (maailmanliiga tai maailmancup).

Tutkielman teoreettinen viitekehys on sosiaalisen pääoman teorioissa. Tulen hyödyntämään tutkielmassa sosiaalisen pääoman synteesinäkökulmaa. Synteesinäkökulma mahdollistaa sosiaalisen pääoman käsitteen moninaisten tulkintojen vuoropuhelun. Käytän tutkielmassa jakoa sitovaan ja yhdistävään sosiaaliseen pääomaan. Sitova sosiaalinen pääoma viittaa tuttujen, yhteisten identiteettien ja kulttuurisesti yhteenkuuluvuutta tuntevien ihmisten välisiin suhteisiin. Yhdistävä sosiaalinen pääoma ilmenee aiemmin tuntemattomien ihmisten ja toisiaan erilaisina pitävien ihmisten yhteyksinä toisiinsa (Ruuskanen 2007, 26–27.) Sitovalla sosiaalisella pääomalla viitataan tutkielmassa huippu-urheilun sisällä oleviin suhteisiin sekä suhteiden rakenteisiin, ja yhdistävällä sosiaalisella pääomalla huippu-urheilun ulkopuolella oleviin suhteisiin. Käyn tutkielmassani vuoropuhelua sosiaalisen pääoman teoreetikoiden kanssa. Sosiaalisen pääoman käsitteen lisäksi nostan esille, muita pääoman käsitteitä tutkielman monitasoisuuden lisäämiseksi. Käytän Aarresolan (2015) käsitettä urheilupääoma ja Pekkalan (2016) mestaruuspääoman käsitettä, jotka ovat vahvasti yhteydessä tutkielman teemaan. Tutkielmassani selvitän, minkä tyyppistä sosiaalista pääomaa huippu-urheilu-ura tuottaa, ja onko se hyödynnettävissä muualla kuin huippu-urheilun kentällä, kuten huippu-urheilu-uran jälkeen työllistymisessä tai urheilu-uran jälkeisellä työuralla.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

- Millaista sosiaalista pääomaa huippu-urheilijalle muodostuu urheilu-uran aikana?
- Mitkä tekijät sosiaalisen pääoman muotoutumiseen vaikuttavat?
- Onko urheilu-uralla muodostunut sosiaalinen pääoma käypää urheilu-uran jälkeen muilla elämäalueilla, kuten työllistymisessä urheilu-uran jälkeisellä työuralla?

Käytän tutkielmassani elämäntilanteiden tutkimusta, joka myötäilee Salasuon, Piispan ja Huhdan (2015) tutkimusta *Huippu-urheilijan elämäntilanne, tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa*. Salasuon ja kumppaneiden tutkimus on elämäntilanteiden tutkimusta, joka selvittää millainen on 1990-luvun lopulla ja 2000-luvulla menestyneiden suomalaisten huippu-urheilijoiden elämäntilanne. Miksi juuri nämä urheilijat ovat saavuttaneet maailman huipun? Tässä pro gradu -tutkielmassa ei käytetä elämäntilanteiden tutkimusta, vaan myötäilen Salasuon ja kumppaneiden tekemää elämäntilanteiden tutkimusta, ja tarkastelen aihetta sosiaalisen pääoman käsitteen antaman näkökulman kautta jatkaen urheilu-uran jälkeiseen aikaan.

2. HUIPPU-URHEILU KÄSITTEENÄ JA ILMIÖNÄ

2.1 Huippu-urheilu

Tutkielmani keskeinen teema on huippu-urheilu. Suomen olympiakomitea on määritellyt huippu-urheilun Huippu-urheilustrategiassaan seuraavalla tavalla: *"Huippu-urheilulla tarkoitetaan aikuisten ja 16–18-vuotiaista alkaen myös nuortenmaa joukkueita toimintaa, jonka päämääränä on urheilijoiden menestyminen kansainvälisissä urheilutapahtumissa ja arvokilpailuissa, sekä kansainväliseen menestymiseen tähtäävää vammaisurheilua."* (Suomen Olympiakomitea 2001, 6) Kuitenkin kilpaurheilun ja huippu-urheilun raja on häilyvä (Lämsä 2004). Huippu-urheilun monimuotoisuus luo haasteen sen määrittelylle (Pekkala 2011). Se eroaakin muusta kilpailutoiminnasta sen ammattimaisella tai puoliammattimaisella harjoitteluotteella (Heinilä 2010, 26). Se on urheilua, jonka tavoitteena on parhaat mahdolliset tulokset, sekä arvostetuimmat saavutukset (Rae-vuori 2005, 68).

Tutkielmassani olen kiinnostunut perinteisten yksilölajien entisistä huippu-urheilijoista, jotka ovat osittain tai kokonaan siirtyneet urheilu-uran jälkeiselle työuralle. Määrittelen huippu-urheilijan tutkielmassa seuraavalla tavalla: huippu-urheilija kilpailee kansainvälisesti lajin korkeimmalla sarjatasolla (maailmancup tai maailmanliiga) tai on edustanut Suomea kansainvälisissä arvokisoissa (EM-kisat, MM-kisat, olympialaiset/paralympialaiset). Tutkielman haastateltavilla huippu-urheilu-ura on vielä muistissa ja sen päättymisestä on enintään kuusi vuotta aikaa.

Huippu-urheilija testaa ja hakee oman suorituksensa rajoja. Intensiivisen harjoittelun kautta pyritään jatkuvasti parantamaan omaa suorituskykyä. Vahva keskittyminen, valmistautuminen kilpailuun ja voimakas tahto voittaa ovat huippu-urheilijalle ominaisia piirteitä. Päämääränä on menestyminen. Huippu-urheiluun kuuluu myös vahva itsesäätelyn taito sekä vaikeuksista ja pettymyksistä selviytyminen (Pekkala 2011, 25–26). Huippu-urheilun kuuluvat on kilpailu ja itsensä kehittäminen. Tämän lisäksi kansainvälisyys ja yhteisöllisyys ovat osa huippu-urheilua. Urheilun logiikka perustuu sille, että suuri joukko urheilijoita panostaa huippu-urheiluun, ja pieni joukko saavuttaa kansainvälisen huipun. Lopulta menestyminen on monen tekijän summa tai summa oikeanlaisia sattumia. Urheileminen on urheilijan elämän keskipiste, jonka ympärille muu elämä rakentuu. (Huippu-urheilun työryhmän raportti 2010.)

Joukkueurheilussa monet urheilijat elävät joukkueesta saatavalla palkkatulolla, kun taas yksilöurheilussa urheilijoiden tulot ovat hyvin hajanaisia. (Piispa 2013.) Ammattimaiseksi huippu-urheilijaksi ryhtymistä voidaan pitää riskisijoituksena. Toimeentulo on epävarmaa, ja loukkaantumiset sekä muut vastoinkäymiset voivat lopettaa uran kesken. Toimeentulon saamisen urheilulla vaihtelee ja siihen vaikuttaa, mitä urheilulajeja edustaa. Toisissa urheilulajeissa täysipäiväinen ammattilaisuus on hyvinkin mahdollista ainakin huipulla, kun taas toisissa elämä huippu-urheilijana on taloudellisesti hyvin tiukkaa. Urheilun huippu on kapea ja yksilölajeissa apurahat mahdollistavat täysipäiväisen harjoittelun. (Salasuo ym. 2015, 251–265.) Muuta toimeentuloa yksilöurheilijalle tuovat sponsoritulot, jotka kattavat vähintään urheiluun tarvittavien urheiluvälineiden hankinnat. Myös kilpailuista voitettavat palkintorahat ovat urheilijan yksi tulomuoto. Menestyksen myötä sponsoritulot ja palkintorahat kasvavat ja antavat mahdollisuuden vakaampaan taloudelliseen tilanteeseen. Monelle täysipäiväinen ammattilaisuus jää haaveeksi. Urheilun kautta saatujen tulojen niukkuus ja apurahojen korkeat kriteerit voivat estää urheilusta saadun toimeentulon saannin. Siitä huolimatta lukuisat, etenkin vähemmän seurattujen lajien edustajat, rahoittavat urheilu-uraansa palkkatyöllä, opintotuella sekä opintolainalla. (Piispa 2013, 41–43.)

Yksilöurheilijalle urheilijan apuraha on yksi merkittävimmistä tulonlähteistä. Apuraha on yksilöurheilussa ensimmäinen tunnustus menestyksekkäästä urheilusta ja potentiaalista. Samalla se antaa urheilijalle kannustimen jatkaa urheilu-uraa. Ensimmäisen apurahan saaminen ei takaa tulevia apurahoja. Seuraavan vuoden apuraha on lunastettava hyvällä urheilumenestyksellä. Perinteisissä yksilölajeissa tämä tarkoittaa tyypillisesti arvokisamenestymistä tai pääsyä olympialaisiin. Ideaalitalanteessa menestyminen kumuloituu, eli apurahan turvin voidaan keskittyä täysipäiväiseen harjoitteluun, joka johtaa menestymiseen, uusiin apurahoihin ja sponsorisopimuksiin. Yksittäinen urheilija voi menestyä lopulta niin hyvin, ettei tarvetta apurahalle ole kasvaneiden sponsori- ja kilpailutulosten vuoksi (Salasuo ym. 2015, 256–257). Myös yksittäisissä lajeissa urheilusta saatava tulo on sen verran suurta, että urheilija elättää itsensä urheilulla. Kuitenkin todellisuus ”perinteisissä” yksilölajeissa on se, että useimmiten Suomessa myös huipulla menestyminen vaatii julkisin varoin maksettuja apurahoja.

Huippu-urheilua voidaan luonnehtia hyvin yrittäjämäiseksi toiminnaksi. Auli Pekkala (2011) kuvaa *Mestaruus pääomana, Huippu-urheilun tuottama pääoma yrittäjäksi ryhtymisen kannalta* huippu-urheilun ja yrittäjänä olemisen yhtäläisiä piirteitä. Hän kuvaa huippu-urheilijan mestariksi kasvua

pääomaresursseina, joita voidaan siirtää muille elämän osa-alueille, esimerkiksi yrittäjyyteen. Pekkanen väitöskirja onkin yksi tärkeä tutkimus, johon myös vertaan tutkielman tuloksia. Pekkanen (2011, 148) mukaan huippu-urheilua ja yrittäjyyttä yhdistävät vahvasti ideologiat. Pyrkimys jatkuvaan itsensä kehittämiseen ja menestymiseen on luonteenomaista huippu-urheilijalle sekä yrittäjälle. Vastuu omasta tekemisestä, epäonnistumisista selviäminen ja uudelleen yrittämisen taito ovat osa urheilijan ja yrittäjän elämää. Etenkin urheilussa oman tien seuraaminen, vapauden, valintojen ja vastuun korostuminen korostuu, mutta samoja taitoja vaaditaan myös yrittäjältä. Sekä yrittäjällä että myös huippu-urheilijalla on vastuu omasta toimeentulosta.

Huippu-urheilu muuttuu ja muotoutuu ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan kautta (Lämsä 2004). Yhteiskunnallinen muutos ja kehitys näkyvät myös huippu-urheilussa. Siitä onkin tullut aikaisempaa monimutkaisempi ja monisyisempi ilmiö, joka kietoutuu uusin tavoin yhteiskunnalliseen kehitykseen ja yhteiskunnallisiin prosesseihin (Huhta & Nipulin 2011). Huippu-urheilu on tuottanut aikansa kansallissankareita, joista puhumme vielä tänäkin päivänä. Historiallisesti sen merkitys on ollut vahva kansallisen identiteetin luojana, ja urheilu on toiminut yhteiskunnallisen eheyden ja isänmaallisuuden lähteenä (Kokkonen 2008). Urheilun ja yhteiskunnan suhde on eri aikakausina vaihdellut kansallisaatteesta kaupallisuuteen ja postmoderniin viihteeseen (Reinikainen 1991, 9). Tämän päivän huippu-urheilussa heijastuu sen viihteellinen arvo (Lämsä 2004). Muutos huippu-urheilussa voidaan sanoa tapahtuneen 1990-luvulla, jolloin liikunnan ja urheilun piirissä tapahtui taloudellista modernisaatiota. Tällä viitataan urheilun kaupallistumisen lisääntymiseen ja perinteisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion malliin perustuvan liikuntakulttuurin murrokseen (Salasuo ym. 2015). Globaalissa huippu-urheilussa myytit ja niiden luominen on tullut osaksi urheilujärjestelmää juuri urheilun ja viihdeteollisuuden läheisen suhteen takia (Grant 1998, 47–66). Urheilun saavutettavuus median välityksellä on samalla höllentänyt huippu-urheilun myyttistä otetta ja kansallista identiteettiä. (Kokkonen 2008, 320).

Huippu-urheilijat ovat tilanteessa, jossa ei enää hyvät urheilusuoritukset riitä, vaan pitäisi pystyä luomaan itsestään mielenkiintoinen tarina medialle ja sponsoreille (Salasuo ym. 2015, 50–59). Huippu-urheilijoista on tullut kaupallisia ”tuotteita” ja julkisuuden henkilöitä, joihin urheilijoiden persoonat kiinnittyvät. Yhä yleisempää on, että urheilijan on luotava itsestään urheilijabrändi. Urheilijan tulee rakentaa itsestään mielenkiintoinen kuva sekä sponsoreille että urheilun seuraajille. Menestyneimmillä urheilijoilla on parhaat mahdollisuudet luoda itsestään urheilijabrändi (Nikkilä 2016, 94.) Lopulta se, mitä urheilijat ovat, on lehdistön ja urheilijoiden itsensä luoma myytti

huippu-urheilusta. (Reinikainen 1991, 24–26.) Kehitys on vienyt huippu-urheilua yhä yksityisempään suuntaan, ja se on yhä enemmän irrallaan kansalaistoiminnasta ainakin joukkueurheilun piirissä, minkä seurauksena yksilöurheilu on menettänyt suosiotaan (Zacheus 2010).

2.2 Urheilijapolku

Jokainen entinen huippu-urheilija on käynyt läpi urheilijapolun ennen urheilu-uran päättymistä. Huippu-urheilijana olo on haastava ammatinvalinta. Urheilijat kokevat huippu-urheilun merkittäväksi ja vahvaksi elämän sisällöksi, mikä vaikuttaa syvästi urheilijoiden elämiin. Huippu-urheilijana olo onkin hyvin vahva identiteetti urheilijalle (Heikkala & Vuolle 1991). Ulkopuolelta katsottuna se ei usein näyttäydy kovin rationaalisenä valintana. (Salasuo & Hoikkala, 2013, 31.)

Huippu-urheilijaksi kasvamista on tutkittu viime vuosina suhteellisen paljon erilaisten elämänteksteorioiden kautta. Outi Aarresolan (2016) *Nuorten urheilupolut - tutkimus kilpaurheiluun sosiaaliturvituksen normeista, pääomasta ja toimijuuksista* sekä Mikko Salasuon, Mikko Piispan ja Helena Huhdan (2015) *Huippu-urheilijan elämänteksti - tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomesta* ovat hyviä esimerkkejä 2010-luvulla tehdyistä urheilijapolkututkimuksista. Jean Cotén ja kumppaneiden (Coté, Baker & Bruse 2007) DMSP-malli (Developmental Model of Sport Participation) kuvaa huippu-urheilijaksi kasvamista melko normatiivisten siirtymien kautta. DMSP-mallista on tullut yksi huippu-urheilijaksi päättymisen tunnustetuimmista kansainvälisistä malleista, jota useat muut tutkimukset mukailevat. Myös Salasuo ja kumppanit (2015) sekä Outi Aarresola (2015) soveltavat tätä mallia tutkimuksissaan. Salasuon ja kumppaneiden esitys elämäntekstistä sekä DMSP-malli antavat rakenteen myös tälle tutkielmalle.

Urheilijan tulee omassa urheilijan elämässään sekä urheilujärjestelmän puitteissa tehdä siirtymät urheilun eri tasoille oikea-aikaisesti, sillä nämä siirtymät muodostavat melko normatiivisen väylän huippu-urheilijaksi. Liian aikainen erikoistuminen yhteen lajiin ei johda todennäköisesti huippu-urheilu-uraan, sillä into kovaan yksipuoliseen harjoitteluun loppuu usein jo ennen huipun saavuttamista. Tie huipulle on pitkä, ja monipuolinen harjoittelu sekä myöhäinen erikoistuminen yhteen urheilulajiin tukevat huippu-urheilijaksi päättymistä. Tosin poikkeuksena ovat varhaisen erikoistumisen lajit, jolloin päämäärätietoinen harjoittelu on aloitettu varhain, ja urheilun huippu saavutetaan nuoremmalla iällä, kuten taitoluistelussa tai voimistelussa. Huippu-urheilijaksi päätyminen

vaatii sekä huippu-urheiluun kasvamista että itse itsensä huippu-urheilijaksi tekemistä. (Salasuo, Piispa & Huhta 2015.)

Siirtymävaiheiden mallin mukaan leikinomainen liikkuminen aloitetaan lapsuudessa. Etsimis- ja kokeiluvaiheessa seitsenvuotiaasta yksitoistavuotiaaksi lapsen liikkuminen on leikinomaista ja lajikirjo on monipuolista. Liikuntaa ja urheilua tehdään paljon, mutta sitä ei voida vielä luonnehtia määrätietoiseksi eikä lajinomaiseksi harjoitteluksi. Kehittymisvaihe ajoittuu noin 11–14 ikävuoteen, jolloin lajinomaisen harjoittelun määrä vakiintuu ja lajikirjo pienenee usein muutama lajiin. Tämän vaiheen jälkeen valtaosa harrastajista siirtyy harrasteurheiluun tai lopettavat urheilun kokonaan. Noin viisitoistavuotiaasta eteenpäin siirrytään panostusvaiheeseen, jolloin oma päälaji valikoituu ja ohjatun sekä lajinomaisen harjoittelun määrä kasvaa. Tässä kohtaa leikinomainen lajiharjoittelu vähenee tai jää pois kokonaan. Huippuvaiheeseen siirrytään 18-vuotiaasta eteenpäin. Aluksi siirrytään mahdollisesti nuorten maajoukkuetoimintaan, minkä jälkeen alkaa siirtyminen kohti aikuisten tasoa ja kansainvälisiä sarjoja. Salasuo ja kumppaneiden (2015, 9) tutkimuksessa myöhäinen erikoistumisvaihe johti lopulta huippu-urheilu-uraan. Poikkeuksen tekevät lajit, jossa huipun saavuttaminen tulee nuorella iällä (Coté ym. 2007; Salasuo, ym. 2015.)

Huippu-urheilijat tulevat tyypillisesti korkeamman sosioekonomisen aseman omaavista perheistä ja liikunnallisesti aktiivisista perheistä, jossa liikunnalliseen elämäntapaan on kannustettu sekä taloudelliset resurssit liikunnan harrastamiselle on olemassa. Suhde urheiluun syntyy hyvin varhaisessa vaiheessa, ja lapset ja nuoret sosiaalistuvat elämäntapaan, jossa urheilu ja liikunta näyttäytyvät tavoiteltavana ”hyvän elämän” mallina. (Salasuo, ym. 2015.)

Vanhempien osuus urheilijapolun alkuvaiheessa on merkittävä, sillä vanhemmat vievät usein lapsen lajin pariin, mahdollistavat harrastamisen taloudellisesti sekä kannustavat. Urheiluun kasvamiseen vaikuttavat myös ystävät, tärkeät henkilösuhteet sekä seura- ja järjestötoiminta, jotka rakentavat urheilun ympärille sosiaalista verkostoa. Urheilun esikuvilla ja valmentajilla on sitä suurempi merkitys, mitä pidemmälle urheilu-ura etenee. (Pekkala 2011, 110.) Vanhempien osallistuminen harrastamiseen ja kiinnostus lajia kohtaan vaikuttavat nuorten urheilun harrastamisen etenemiseen, vaikka eri lajikulttuureissa on eroa. Esimerkiksi maastohiihdossa vanhempien merkitys harrastamisessa on suurempi, sillä usein toiminnan organisoitumisen taso ei ole perinteisesti ollut kovin korkealla, ja lajin toiminta on rakentunut pitkälti vapaaehtoisten vanhempien varaan (Aarresola

2016, 74–75). Urheiluun sosiaalistuminen tapahtuu kasvuympäristön sekä eri tekijöiden yhteisvaikutuksena (Pekkala 2011, 144).

Aarresola (2016) on tutkinut väitöskirjassaan urheilupolun rakentumisen kolmea eri ulottuvuutta. Hän on tutkinut urheilupolun rakentumista urheilujärjestelmän ja kilpaurheilun normien rakentamisen, sosiaalisen pääoman sekä toimijuuksien kautta (Aarresola 2016). Perhepääomalla tarkoitetaan sosiaalisen ja kulttuurillisen pääoman uusiintumista perheessä (Häkkinen 2013,11). Urheilun saralla se merkitsee lajikulttuuriin kasvamista perhepääoman eli kotona tapahtuvan sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kautta. Aarresolan (2016,79–82) väitöskirjassa nuoret, jotka syntyivät perheisiin, jossa liikunta oli osa perhepääomaa, pärjäsivät ikäluokassaan paremmin. Se oli myös useamman huipulle tähtäävän nuoren polku, sillä urheilupolun hahmottuminen ja eteneminen itsentäänselvyytenä korostui, eikä muille valinnoille jäänyt tarvetta eikä tilaa. Tätä etenemistapaa pidetään polkuna, jota urheilujärjestelmä erityisesti tukee.

Aarresolan (2013, 79–82) tutkimuksessa urheilutaituriksi nimettiin niitä, jotka harrastivat monipuolisesti eri urheilulajeja. Nuori oli sosiaalistunut vahvasti urheiluun, mutta ei niinkään mihinkään lajiin. Näiden urheilijoiden kehitys on tapahtunut urheilujärjestelmältä piilossa. Lajisotalisaatio ja menestyminen ilmenivät vasta myöhemmässä vaiheessa. Urheilutaitureille oli kertynyt paljon urheilupääomaa eri lajeista. Urheilutaitureilla oli vahva oma toimijuus sekä vahva urheilupääoma, jotka antoivat mahdollisuuden valintojen tekemiseen sekä mahdollisuuksia käyttää urheilupääomaa urheilujärjestelmän puitteissa. Aarresola nimesi kolmanneksi urheilupolkutyypiksi ajalehtijat, jotka toimivat heikon toimijuuden ja heikon urheilupääoman varassa. Osa ajalehtijoista olivat perinteisten yksilölajien edustajia ja osa joukkuelajeissa, joiden motivaatio löytyi enemmän joukkueen kuulumisesta kuin oman itsensä kehittämisestä ja menestymisestä. Neljänneksi urheilupolkutyypiksi nimettiin kiinnikurojat. Kiinnikurojat olivat urheilupolun aikana vaihtaneet lajia ja heidän lajiinsa sosialisoituminen tapahtui myöhemmin kuin muiden. He toimivatkin heikkojen pääomien ja vahvan toimijuuden varassa.

2.3 Huippu-urheilu ammattina ja urheilua huippuvaiheessa

Huippu-urheilijan huipulle sijoittumisen vaihe ajoittuu usein myöhäiseen nuoruuteen ja varhaiseen aikuisuuteen, karkeasti määriteltynä 20–35 ikävuoden välille (Salasuo & Hoikkala 2013, 58). Huippu-urheilijan elämänkulun tärkein valinta on, ettei urheilun lisäksi valitse mitään muuta uraa. Tämä synnyttää eräänlaisen itseään ruokkivan kehän, joka saa urheilijan panostamaan urheilu-uraan. (Salasuo ym. 2015, 306–307) Kehittyminen kohti huippu-urheilijuutta vaatii kasautuvaa urheilupääomaa, joka antaa osaamisen toimia kilpaurheilun kentällä. Mikäli pääoman kasautuminen hiipuu, pysähtyy myös urheilu-uralla eteneminen (Aarresola 2016, 87).

Urheilusta ja liikunnasta nauttiminen on tärkeä motivaatiotekijä huippu-urheilu-uran aikana. Monille harjoittelu ja sen kautta kehittyminen ovat tärkeimpiä nautinnon tekijöitä. Toisille kilpaileminen ja voittaminen antavat nautintoa. Urheilun tuomat hurmokselliset kokemukset ovat monelle tärkeitä tekijöitä, jotka motivoivat huippu-urheilussa. Huippu-urheilijana olo on erityislaatuinen ja haastava ura, johon harvoin päädytään. Se on eräänlaista lahjakkuuden materialisointia, sekä ura, jolle urheilija on antanut kaikkensa. Urheilijan on vaikea ajatella toista vaihtoehtoa. (Piispa 2013, 31.) Huippu-urheilua voidaan verrata ammattimaiseen huippuosaamiseen (Pekkala 2011, 45).

Uran huippuvaiheessa perheenjäsenten merkitys vähenee ja he asettuvat enemmän passiiviseen rooliin. Heidän tukensa muuttuu enemmän henkiseksi, ja heistä tulee enemmän urheilun ”faneja” ja vähemmän huoltojoukkoja. Urheilu-uran aikana urheilijuutta tukevat henkilöt löytyvät lajin parista. Yksilölajeissa valmentajan merkitys on suuri. Hän on ainoa henkilö, joka urheilijan lisäksi vaikuttaa harjoitteluun ja suoritukseen. Valmentaja ei kuitenkaan ole ainoa yksilöurheilijan päivittäisestä tukijoukosta, vaan urheilijalla on käytössään usein erilaisia muita henkilöitä taustalla, kuten hieroja, lääkäri, muita valmentajia ja sponsoreita, jotka mahdollistavat urheilun. Tämä tukijoukko voidaan ajatella olevan osa urheilusta saatua verkostoa. (Piispa 2013, 29–31.)

Huippuvaiheessa globaali huippu-urheilijajärjestelmä määrittää entistä enemmän urheilijan käsi-kirjoitusta elämästä. Huippuvaihe tuo uudenlaisia stressitekijöitä. Etenkin yksilölajeissa huipulle tähtäämisessä korostuu tiukentuneet elämäntavat ja koventuneet vaatimukset kuitenkin usein tussa elinympäristössä. Edellä esitetty yksilöurheilun rahoituspohja ja toimeentulo korostuvat myös tällöin urheilijan elämässä. Ihannelilanteessa resurssit ovat kunnossa, mikä ei tarkoita, että kaikki olisi helppoa. Tasapainoilua käydään resurssien, sosiaalisten verkostojen ja harjoittelun välillä.

(Salasuo ym. 2015, 251–264.) Huippu-urheilijan työtaakkaa kasvattavat valmennukseen, harjoittelumahdollisuuksiin ja tukitoimiin liittyvien asioiden hoitaminen. Tämän lisäksi huippu-urheilija käyttää aikaansa sidosryhmien kanssa, esimerkiksi markkinointiponnistuksissa yhteistyökumppaneiden kanssa. (Pekkala 2011, 115–118).

2.4 Urheilijoiden kaksoisurat

Urheilijan kaksoisuralla tarkoitetaan urheilun ja usein opiskelun yhteensovittamista sekä urheilijan työelämään siirtymistä (esim. Lämsä ym. 2014). Kaksoisuraratkaisulla on pyritty takaamaan opiskelun ja urheilu-uran eteneminen. Urheilija pystyy samanaikaisesti kouluttautumaan ja harjoittelemaan tavoitteellisesti. Tiedetään, että koulutus antaa urheilijalle mahdollisuuksia ja apua kiinnittymisessä työelämään urheilu-uran päätyttyä. Koulutuksen merkitys realisoituu usein vasta urheilu-uran päättymisen jälkeen (European komission 2004).

2000-luvulla huippu-urheilun eri strategioissa on nostettu esille urheilijan kaksoisura (dual career). Huippu-urheilu-ura ei voi kestää koko työikää, eikä useinkaan perinteisissä yksilölajeissa urheilusta saatava tulo ole sellaista, että sillä pärjäisi loppuelämän. Urheilijan on myös mietittävä urheilu-uran jälkeistä työuraa (esim. Härkönen 2014). On havaittavissa, että urheilijat pohtivat nykyään enemmän urheilu-uran jälkeistä työllistymistä kuin ennen, ja usein siihen valmistaudutaan kouluttautumalla (Piispa 2013, 34). Myös yhteiskunnan kannalta urheilijoiden kouluttautuminen nähdään tärkeänä. Kouluttautuminen toimii urheileville nuorille samanlaisena tukiverkkona kuin se toimii muillekin ei-urheileville ihmisille (Metsä-Tokila 2001, 15–25).

Suomessa urheilijoiden urheilun ja kouluttautumisen yhteensovittamista varten on perustettu urheiluakatemit. Akatemioiden tehtävänä on saada yhteen urheilutoimijoita sekä koulutustasojen oppilaitoksia helpottamaan urheilijoiden arkea. Urheiluakatemiat toiminnan ja kaksoisura-ajattelun voidaan katsoa alkavan jo perusasteella jatkuen pisimmillään urheilijan huippuvaiheeseen ja korkeakouluopintoihin (Härkönen 2014). Urheilun ja opiskelun yhdistäminen on noussut entistä tärkeämmäksi kehittämiskohteeksi. Sen taustalla voidaan nähdä olevan urheilun voimakkaasti kaupallistunut luonne ja ammattimaistuminen. Suomen kaksoisuramalli voidaan kuvailla olevan lähellä valtion tukemaa järjestelmää, jossa toiseen asteen oppilaitoksilla on urheiluun liittyviä erityistehtäviä. Lisäksi muilla koulutustasoilla lainsäädäntö on mahdollistanut urheilijoiden tarvitsemat joustot

opintoihin. Lopulta kuitenkin päävastuu urheilun ja opiskelun yhteensovittamista lankeaa itse urheilijalle itselleen. (Lämsä ym. 2014.)

Kaksoisuralla voidaan tarkoittaa myös urheilun ja työn yhteensovittamista. Osalle pelkkänä huippu-urheilijana olo jää haaveeksi, jolloin huippu-urheilu ja työssäkäynti joudutaan yhteensovittamaan. Näin on etenkin vähemmän seurattujen lajien keskuudessa. Myös urheilun kautta saatujen tulojen niukkuus sekä apurahan saamisen korkeat kriteerit voivat estää urheilusta saadun toimeentulon saannin. Osa huippu-urheilijoita rahoittaa urheilu-uraansa palkkatyöllä, opintotuella sekä opintolainalla. (Piispa 2013, 41–43.)

Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan urheilijat työllistyvät oman koulutustasonsa mukaan (Metsä-Tokila 2001 ref. Sage 1990; Stråhlman 1997). Tutkintoon johtavan koulutuksen arvostus on noussut ja työpaikan löytäminen ilman koulutusta on entistä haasteellisempaa. Myös urheilijoille koulutuksen saaminen on tärkeää, että siirtymä urheilu-uran jälkeiseen työuraan tapahtuu kitkattomasti. Vaikka urheilu-uran aikana luodaan suhteita eri tahoihin, eivät ne välttämättä riitä vakituisen työsuhteen saamiseen urheilu-uran loppuessa. (Metsä-Tokila 2001, 21–22.)

2.5 Ura siirtymä

Urheilu-ura on elämänkaareen suhteutettuna rajallinen jakso, joka lopulta päättyy, kun urheilija siirtyy urheilu-uran jälkeiseen elämään (Pekkala 2011, 52). Urheilu-ura voi päättyä loukkaantumiseen, kiinnostuksen loppaamiseen tai lopulta ikä estää urheilu-uran jatkumisen. Etenkin niille, jotka ovat pysyneet pitkään huipulla ja joille urheilu on ollut koko elämän keskipiste, voi siitä luopuminen tuntua erittäin vaikealta (Piispa 2013, 34–39). Urheilijan onkin syytä suunnitella elämänsä myös urheilu-uran jälkeen (Pekkala 2011, 52). Huippu-urheilusta luopuminen nähdään usein lopullisena, vaikka kyseessä on elämänkulkuun kuuluva luonnollinen siirtymä. Urheilijat kuitenkin tarvitsevat usein tukea tähän siirtymään. (Salasuo & Piispa & Huhta 2015, 78.)

Pauli Vuolle (1977) tutki vuosina 1956–1972 syitä huippu-urheilun lopettamiselle. Hänen tutkimuksessaan syiksi nousivat ikääntyminen, omien tavoitteiden saavuttaminen, muiden elämänarvojen nouseminen kilpaurheilua tärkeämmäksi sekä mielenkiinnon häviäminen kilpailua kohtaan. Etenkin yksilöurheilussa lopettamisen syiksi nousivat valmennusolosuhteet ja taloudelliset ongelmat. Myös loukkaantuminen oli syy lopettaa, mutta lopulta elämänarvojen muutos oli suurimpia

syitä urheilu-uran päättymiseen. Samankaltaisia tuloksia on noussut esille myös uudemmissa tutkimuksissa. Piispa (2013, 32–34) on nostanut esille urheilevien huippu-urheilijoiden pohdintoja urheilu-uran päättymisestä. Heidän ajatuksissaan nousivat esille loukkaantumisen mahdollisuudet, taloudelliset haasteet sekä ikääntyminen mahdollisiksi syiksi lopettaa kilpaurheilu. Piispa korostaa, että kukaan haastateltavista ei ollut tehnyt pidempää pohdintaa uran päättämisestä. Salasuo ja kumppanit (2015) ovat taas ottaneet sille lopettamispäätöksiä ennen kuin lupaava urheilu-ura on edes ehtinyt alkaa. Tätä ilmiötä kutsutaan drop out -ilmiöksi. Liian varhainen erikoistuminen yhteen lajiin oli yksi merkittävimmistä syistä, miksi lupaava urheilu-ura päättyi ennen kuin se ehti alkaakaan kunnolla. Syrjään vetäytyminen urheilun kilpakentiltä ei kuitenkaan yleensä tarkoita liikuntaharrastuksen päättymistä, vaan urheilun parissa jatketaan enemmän harrastepohjalla tai seuraaktiivina urheiluseuran toiminnassa (esim. Piispa 2013).

Salasuon ja kumppaneiden (2015, 200–209) tutkimuksessa urheilu-uran lopettamispäätökset jaettiin kolmeen ryhmään: urheilu-uran päättymiseen harkiten, äkkinäisesti tai hitaasti hiipuen. Harkittu urheilu-uran lopettamispäätös tapahtuu harkiten ja ajatusta lopettamisesta on kypsytetty pidemmän aikaa. Useimmiten syynä on ajatus panostaa muihin asioihin kuin urheiluun. Uran äkkinäinen lopettaminen tapahtui yllättäen epäonnistumisen, sattuman tai käännekohtien seurauksena, jolloin parhaaksi vaihtoehdoksi nousi urheilu-uran lopettaminen. Hiipuen tapahtuneessa lopettamispäätöksessä epäonnistumiset, sattumat ja taloudelliset haasteet ajoivat uran päättämiseen. Sitkeistä yrityksistä huolimatta urheilu-ura ei edennyt tai menestystä ei saavutettu haluamalla tavalla, jolloin päädyttiin urheilun lopettamiseen.

Urheilijan elämä koostuu siirtymistä ensin huipulle ja lopulta urheilu-uran jälkeiseen työelämään. Siirtymät ovat urheilijoille murrosvaiheita, jotka edellyttävät ennakointia ja valmistelua. Siirtymävaiheessa urheilijan oma kyky toimia aktiivisesti on ratkaiseva tekijä siirtymän onnistumiseen. (Pekkala 2011, 52). Siirtymän hyvä suunnittelu ja valmistelu helpottavat urheilu-uran jälkeiseen työelämään siirtymistä. Kuitenkin suurin osa urheilijoista selviytyvät siirtymistä kohtalaisen hyvin (Lavalleen & Wylleman 2000). Tärkeimpiä ”eläköitymistä” määrittävä tekijä on se, onko urheilu-ura päättynyt vapaaehtoisesti vai esimerkiksi loukkaantumisen takia (Salasuo, ym. 2015, 78 ref. Erpic´ ym.2004; Moesch ym. 2012).

Jos urheilu-ura päättyy vasten urheilijan omaa tahtoa esimerkiksi loukkaantumiseen, näyttäytyy se urheilijalle itselleen haastavana prosessina. Salmisen (2015, 72) pro gradu –tutkielmassa käsiteltiin

urheilu-uran lopettaneiden syitä urheilu-uran päättymiseen. Urheilijoille, jotka joutuivat lopettamaan uransa loukkaantumiseen, oli asian käsittely haastavaa, mutta urheilijat nostivat esille terveysnäkökulman asian hyväksymisessä ja käsittelyssä. Terveys nähtiin tärkeämpänä kuin urheilu-ura. Loukkaantumisen seurauksena lopettaminen ei kuitenkaan ollut yksinkertaista, sillä oma identiteetti oli vahvasti kietoutunut urheilun ympärille. Myös henkinen kuormittuminen ja väsyminen urheiluun olivat syitä lopettamiselle. Muut elämän tekijät alkoivat nousta kilpaurheilun edelle, kuten opinnot, valmistuminen ja työelämä, joihin myös tavoitteet alkoivat suuntautua urheilun sijaan.

Mitä huippu-urheilu-urasta lopulta jää käteen? Jos menestystä tulee niin ainakin mitalit ja nimi jäävät urheiluhistorian kirjoihin. Vuollen (1977) mukaan miespuolisilla huippu-urheilijoilla koulutustaso sekä ammatillinen asema työelämässä olivat keskivertoa korkeampia, ja he ovat aktiivisempia yhdistystoiminnassa verrattuna muuhun oman ikäluokkansa miespuoliseen väestöön. Vaikuttavina tekijöinä olivat kaupunkimainen kasvuympäristö, kodin sosioekonominen asema sekä muut urheilua ja ammattiuraa edistävät vaikutukset. Itsestään huippu-urheilua voidaan verrata ammatilliseen huippuosaamiseen (Pekkala 2011, 45). Huippu-urheilijan erityisosaaminen on kehittynyt urheilijaksi kasvamisen prosessissa, jota on mahdollista soveltaa ja käyttää uran uusissa tilanteissa. Ongelmana on se, miten entinen huippu-urheilija kykenee kanavoimaan tämän osaamisen työelämän tarpeisiin ja uusiin tilanteisiin. Urheilijoilla on tarve siirtyä itselleen merkitykselliseen työhön. (Söyring 2004, 49–55.) Huippu-urheilu onkin määräaikainen työ, joka loppuu aikanaan. Urheilu-ura ei vaikeuta myöhempää urakehitystä vaan päinvastoin vauhdittaa sitä. (Pekkala 2011, 49–50.)

Huippu-urheilusta saatavat verkostot mahdollistavat urheilijalle sekä kansallisia että kansainvälisiä kontakteja, joita on mahdollista käyttää hyödyksi urheilu-uran jälkeisissä työurilla (Stråhlman 1997, 21). Näiden verkostojen kasvattaminen lisäävät urheilijan sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma näyttäytyy kontakteina vaikutusvaltaisiin ihmisiin, sekä kuinka kontakteja pystytään hyödyntämään (Bourdieu & Wacquant 1995). Urheilijat painottavatkin urheilun verkostojen ja vertaisryhmien merkitystä urheilussa (Metsä-Tokila 2001).

Sosiaalinen pääoma ilmenee verkostoina, joka koostuu ystävyysuhteista ja kumppanuuksista. Urheilun sisällä sosiaalisen pääoman karttumiseen vaikuttavat perhe, valmentajat, kanssaurheilijat sekä muut merkittävät henkilöt urheilun piirissä. Urheilu onkin sosiaalisen oppimisen ympäristö. Perheellä on tärkeä merkitystä urheiluun sosiaalistumisessa. Sosiaalinen verkosto karttuu jo varhaisessa urheilu-ura vaiheessa ystävyysuhteina, henkilösuhdeverkostoissa kuin seuraverkostossa.

Urheilussa menestyminen ja tunnettavuus tuottavat usein urheilijalle yhteistyö- ja sponsorituloja. Tämä kartuttaa urheilijalle myös muuta osaamista, kuten markkinointi-, myynti- ja neuvottelutaitoja. (Pekkala 2011, 124–125.)

Huippu-urheilijalle urheilu-uralta pois siirtyminen on hyppy tuntemattomaan. Itse työltä odotetaan paljon tavoitteita ja resurssien optimointia, joihin urheilija on itse tottunut myös urheilu-uran aikana. Huippu-urheilu on kokonaisuus, joka kartuttaa eri pääomien resursseja. Urheilu-uralla saatua pääomaa voidaan käyttää uusissa konteksteissa työuralla. Huippu-urheilu uran verkostot ja sponsoriyhteydet antavat mahdollisuuksia. Sponsoriyhteydet ja urheilun rahoittajat vaativat merkittävästi urheilijan itsensä osaamista ja työpanosta. Osa työnantajista näkee urheilu-uran osaamisena, jolla on merkitystä työhaussa ja työelämässä. (Pekkala, 2011, 145–146.)

Ongelmallista urheilijoilla on se, että vahva sitoutuminen urheiluun jo nuorella iällä on voinut johdattaa tilanteisiin, jolloin ammattitaito ja yleisimminkin elämästä selviämisen taidot ovat jääneet puolitiehen. Sosialisatio ja kouluoppiminen ovat merkittävässä roolissa siirryttäessä uusiin elämäntilanteisiin. Entisille urheilijoille annetaan myös rooli-odotuksia reippauden, ryhdikkyuden ja raittiuden edustajina. Tiukat rooli-odotukset eivät välttämättä palvele uran jälkeistä aikaa, sillä nykyaikaisessa työelämässä menestyminen vaatii moniroolisuutta. Joillekin oman paikan löytäminen urheilu-uran jälkeen voi olla haastavaa. Urheilu-uralla koettua intohimoa ja tunnetta ei löydetä urheilu-uran jälkeen. Etenkin heille, jotka nauttivat suurta menestystä urheilu-uran aikana, voi sopeutuminen urheilu-uran jälkeiseen elämään olla haastavaa. Tiedossa on monien urheilijoiden surullisia kohtaloita, jotka eivät löytäneet paikkaansa urheilu-uran jälkeisestä elämästä, yhtenä esimerkkinä Mika Myllylän kohtalo. (Itkonen & Knuutila 2016, 14–17, 38–41.)

Hannu Itkonen ja Seppo Knuutila (2016) tutkimus *Siirtymiä-urheilu-uran jälkeisten elämäntilojen typologinen tarkastelu* on mielenkiintoinen tarkastelu entisten tunnettujen huippu-urheilijoiden urheilu-uran jälkeisestä työelämästä. Entisiä urheilijoita sijoittui muun muassa yrittäjiksi, urheilujärjestöihin, politiikkaan ja viihteen pariin. Urheilijan medianäkyvyys, aktiivinen tukiverkosto ja mainostamiseen vaadittavat rahat antoivat entiselle urheilijalle mahdollisuuden toimia politiikassa. Lisäksi urheilu-uran aikana muodostuneet sosiaaliset verkostot voivat tukea vaalityötä. Kuitenkin on todettava, että urheilijat jäävät usein rivikansanedustajiksi, eivätkä he hakeudu politiikan huippuvirkoihin. Yrittäjäksi ryhtymistä edistävät hyvät verkostot ja urheilun tuottama julkisuus. (Itkonen

& Knuutila 2016) Pekkala (2011) kuvailee omassa väitöskirjassaan yrittäjyyden ja huippu-urheilun yhtäläisiä piirteitä ja siitä syystä voi yrittäjyys olla jopa helppo valinta entiselle huippu-urheilijalle.

3. SOSIAALISEN PÄÄOMAN KÄSITE

3.1 Sosiaalisen pääoman teoriasuuntaukset

Analysoin tutkielmassani huippu-urheilu-uralta saatua sosiaalista pääomaa. Viime vuosikymmeninä sosiaalinen pääoma on ollut yhteiskuntatieteellisen keskustelun ja tutkimuksen yksi suosituimpia käsitteitä ja kohteita (Siisiäinen 2003, 204; Hjerppe 2005, 106–107). Fieldin (2003, 1,12) mukaan sosiaalisen pääoman keskeinen viesti on seuraava: suhteilla on merkitystä ja se on arvokas etu. Viesti kuvaa hyvin tämän tutkielman näkökulmaa: millaista ja minkä laatuista sosiaalista pääomaa huippu-urheilija saa urheilu-uran aikana? Onko urheilijan sosiaalinen pääoma käypää vain urheilun piirissä, vai onko se hyödynnettävissä myös urheilun ulkopuolella työllistymisessä ja urheilu-uran jälkeisellä työuralla? Sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaalisen rakenteen ulottuvuuksiin kuten esimerkiksi sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Ne edistävät verkoston jäsenten vuorovaikutusta ja toimintojen koordinoitua, sekä edistävät verkoston jäsenten tavoitteiden toteutumista (Ruuskanen 2001, 1). Sosiaalinen pääoma on monitasoinen ilmiö, ja sitä voidaan lähestyä erilaisten teoriasuuntauksien kautta (Ruuskanen 2007, 30).

Sosiaalisen pääoman käsitteellä on pitkä historia yhteiskuntatieteissä. Pääoman käsite juontaa juurensa taloudellisesta merkityssisällöstä, joka on laajentunut erilaisiin pääoman muotoihin. Yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa sosiaalisen pääoman historia ylettyy ainakin 1900-luvun alkupuolelle. 1980-luvulla termin käyttö alkoi yhteiskuntatieteellisessä piirissä systematisoitua eri sosiaalisen pääoman teoreetikoiden kautta. Sosiaalisella pääomalla ei olekaan yhtä tiettyä määritelmää vaan se koostuu usean teoreetikon suuntauksista. Käsite on saanut myös runsaasti kritiikkiä. Eräs syy tälle on, että eri traditioiden tutkimussuunnissa sosiaalisen pääoman käsitteelle on annettu hyvin erilaisia merkityksiä. (Ruuskanen 2003, 56–59.)

Sosiaalisen pääoman käsitteen taustalla on James Colemanin pohdinnat sosiaalisten verkostojen ylläpitämisestä normeista, informaation välittämisestä sekä niiden kyvystä suunnata ja koordinoita yksilöiden toimintaa. Robert Putnam antoi 1990-luvulla sosiaaliselle pääomalle keskeisen roolin hyvinvointierojen selittäjänä (Ruuskanen 2007, 11–12). James Coleman ja Robert Putnam kuuluvatkin sosiaalisen pääoman keskeisimpiin vaikuttajiin (Siisiäinen 2003, 204–205). Putnam (1993) on kuvannut sosiaalisen pääoman rakentuvan kolmesta eri tekijästä: luottamuksesta, moraalisisista

normeista ja velvoitteista sekä sosiaalisista verkostoista. Putmanin näkökulma sosiaalisen pääoman käsitteeseen avaa näkökulmia yhteiskunnalliseen kehitykseen. Putnamin tulkinta sitoutuu historiallisesti muotoutuneisiin instituutioihin, joissa sosiaalista pääomaa syntyy. Putnamin tulkinta korostaa luottamusta. Hänen lähestymistapansa on sidoksissa amerikkalaiseen pluralismiteoretisointiin ja integraatioteorian perinteeseen (Siisiäinen 2003.) Putnamin teoria sisältää myös hahmotelman sosiaalisen pääoman jakautumisesta yhdistävään ja sitovaan sosiaaliseen pääomaan (Ruuskanen 2001, 24–25). Näkökulma tulee olemaan yksi keskeinen osa tätä tutkielmaa.

James Colemanin keskeinen teoreettinen näkökulma on rationaalisen valinnan teoriassa. Toimijalle rationaalinen valinta merkitsee toimijan käytössä olevia resursseja, joita hän pyrkii lisäämään tai edistämään jonkin omissa intresseissä olevan asian takia. Coleman määrittelee sosiaalisen pääoman olevan rakenteisiin kiinnittyvä ja tuottava resurssi, jonka tarkoituksena on edistää toimijoiden intentionaalista toimintaa. Sulkeutunut sosiaalinen rakenne muodostuu vahvasta luottamuksesta ja normeista. Sulkeutuneella sosiaalisella rakenteella on kaksinainen luonne: se tukee ja mahdollistaa yksilön tavoitteita tai rajaa yksilön mahdollisuuksia. (Ruuskanen 2003, 62–65; Ruuskanen 2001, 15–19.)

Coleman puhuu myös tiheistä ja väljistä sosiaalisista verkostoista. Tiheät sosiaaliset verkostot tekevät asioiden koordinoinnista ja keskinäisen avun antamisesta helpompaa verrattuna väljiin verkostoihin. Tiheät verkostot suosivat myös yhteistoimijuutta. Tiheässä verkostossa on helpompi ylläpitää luottamusta yhteisön tärkeiksi pitävien normien kautta. Verkosto voi hyödyntää esimerkiksi vastavuoroisuuden normia, jolloin apua annetaan ja saadaan verkoston muilta jäseniltä. Tiheä verkosto voi olla myös paikka tiedon välittämiseen. On kuitenkin syytä huomioida, että tiivis verkosto ei kuitenkaan aina takaa positiivista lopputulosta. Esimerkiksi luottamuksen ja avoimuuden kustannuksella voidaan levittää disinformaatiota verkostoon, mikä mahdollistaa verkoston väärinkäytöksen. (Ruuskanen 2007, 31–32.) Verkoston toimintaan vaikuttaa, onko verkosto olemassa vapaaehtoisesti vai pakotettuna. Verkoston yhtenäisyys vaikuttaa myös sen toimintaan. Coleman huomauttaa, että juuri tiheässä sosiaalisen verkoston sisällä oleva sitoutunut sosiaalinen pääoma ei välttämättä ole hyödynnettävissä toisessa verkostossa tai verkoston ulkopuolisissa suhteissa. (Ruuskanen 2003,65.)

Coleman kuvaa sosiaalisen pääoman olevan sekä yksityishyödyke että julkishyödyke. Yksityishyödyke viittaa yksilöllistä toimintaa edistävään resurssiin ja julkishyödyke yhteisön yhteistyöhön

perustuvaan resurssiin. Yksityishyödykkeenä sosiaalinen pääoma koostuu yksilön käytettävissä olevista informaatioverkostoista sekä takaisin saamista vastavuoroisuuteen perustuvista palveluista. Julkishyödykkeenä se koostuu koko yhteisön hyvinvointia edistävästä ja vapaamatkustusta estävistä normeista. (Ruuskanen 2003, 62–64.)

Pierre Bourdieu on yksi sosiaalisen pääoman käsitteen teoreetikko, ja hänet tunnetaan hyvin kenttäteoriastaan. Hän on analysoinut erilaisia pääoman lajeja, jotka ovat taloudellinen ja symbolinen pääoma sekä näiden merkitys yhteiskunnallisten luokkaerojen selittäjänä. Symbolinen pääoma sisältää käsitteet kulttuurinen pääoma ja sosiaalinen pääoma (Ruuskanen 2007, 11–12.) Bourdieu nojautuu strukturalismin ja konfliktiteorian virtauksiin (Siisiäinen 2003, 204). Bourdieu antaa teoreettisen tulkinnan arkikielessä tuttuun ilmiöön, etuoikeutettuun ryhmään. Se selittää esimerkiksi suhteiden hyödyllisyyden työsuhteen solmimisessa (Siisiäinen 2005, 93). Ryhmään kuulumisen ja siinä kehittyvät sosiaaliset suhteet ovat resursseja, joita voidaan käyttää oman aseman parantamiseen yhteiskunnallisilla kentillä. Erilaisiin ryhmiin kuulumisen ja ryhmän jäsenyys tuottavat sosiaalista pääomaa resurssin muodossa. (Bourdieu 1986) Esimerkiksi urheilijalle oman lajin maajoukkueeseen kuulumisen sisältää jo itsestään sosiaalista pääomaa erilaisten verkostojen muodossa urheilun kentällä.

Bourdieu määrittelee itse sosiaalisen pääoman aktuaalisten tai potentiaalisten resurssien kokonaisuudeksi, joka on kiinnittynyt institutionalisoituneeseen rakenteeseen. Rakenne perustuu toisten henkilöiden tuntemiseen ja toisilta henkilöistä saatuun tunnustukseen verkoston sisällä (Bourdieu 1986). Eli kyseessä on resurssi, joka kiinnittyy ryhmän jäsenyyteen. Sosiaalinen pääoma on uusintavissa sosiaalisissa verkostoissa, ja se perustuu verkoston sisäiseen vastavuoroisuuteen (Kivelä & Siisiäinen 2007, 155).

Bourdieun tuotannossa on kuitenkin hyvin vähän käsitelty sosiaalisen pääoman käsitettä ja sen takia toinen merkittävä käsite, joka tulisi ymmärtää Bourdieun tuotannosta, on symbolisen pääoman käsite. Symbolinen pääoma sisällyttää yleisen määritelmän pääomasta sosiaalisena konventiona. Mikä määrittää pääomaksi, riippuu kentän arvoista eli siitä, mitä kentällä arvostetaan. Pääoman määrittää kentällä olevat käytännöt ja representaatiot. Pääoman muodoille on yhteistä, että niitä voi käyttää resursseina. (Lehtinen & Vuorisalo 2007, 214.) Bourdieun sosiaalisen pääoman käsitteessä on kyse luokkaetuoikeuteen liittyvästä hyödykkeestä, joka syntyy toisiaan arvostavien toimijoiden verkostoissa (Ruuskanen 2007, 22). Se on resurssien kokonaisuus, joka on sidoksissa tuntemiseen

ja tunnustamiseen. Se on keino päästä mukaan verkostoihin ja käyttää verkostoa resurssina (Sii-
siäinen 2003, 209).

Portesin (Ruuskanen 2007 22–25; Ruuskanen 2001, 26–27 ref. Portes 1993) työryhmä on teoreti-
soinut sosiaalisen pääoman käsitettä Bourdieun avaamasta suunnasta. Heidän mukaansa sosiaali-
nen pääoma koostuu ryhmässä vallitsevista toimintaodotuksista, johon vaikuttaa ryhmän jäsenten
taloudelliset tavoitteet. Toimintaodotuksia suuntaavat ryhmän arvot, suoritusten vastavuoroisuus,
rajoittunut solidaarisuus ja pakotettu luottamus. Arvot rajoittavat ryhmän toimijoiden ahneutta ja
pakottavat jakamaan resursseja ryhmän jäsenten kesken. Solidaarisuus näyttäytyy samanlaisena ar-
vopohjana, joka luo yhteisen tietoisuuden ryhmän erityisyydestä sekä luo pohjan yhteisille intres-
seille. Pakotettu luottamus toimii kontrollina. Erityisesti muusta yhteiskunnasta ulkopuolella ole-
vissa yhteisöissä luottamuksesta rakentunutta kontrollia voidaan kuvailla hyvin tehokkaaksi. Luot-
tamus mahdollistaa erilaisten sisäisten yhteistyö- ja luottojärjestelmien syntymisen.

Ronald Burt kuvailee sosiaalisen pääoman olevan toimijoiden välisiä suhteita. Tällä hän viittaa,
että on tärkeää, ketä henkilöitä tuntee. Vielä merkittävämpää on se, mikä on toimijan rakenteellinen
verkostoasema suhteessa muihin verkoston jäseniin verkstorakenteessa. Mitä merkittävämpi toi-
mijan rakenteellinen verkostoasema on, sitä enemmän hän kykenee verkostoa hyödyntämään. Kes-
keinen asema verkostossa, auttaa saamaan muita nopeammin hyödyllistä tietoa, mutta verkosto
toimii myös toisinpäin. Verkosto välittää toimijaa koskevaa informaatiota ja suosituksia muille
verkostossa oleville, jotka lisäävät toimijan mahdollisuuksia menestyä kilpailussa verkoston si-
sällä. Verkoston keskeisiä asemia hallitsevilla on mahdollisuus toimia verkostossa molempiin
edellä mainittuun suuntaan (Burt 1992, 8–9, 30–32.)

Nan Lin tuo sosiaalisen pääoman käsitteeseen instrumentaalisen toiminnan, jolloin kyseessä on ni-
menomaan varallisuuden, maineen ja vallan tavoittelu (Ruuskanen 2007, 14–15; Lin 1999). Hän
on tuonut sosiaalisen pääomaan käsitteeseen sosiaaliset suhteet. Hän määrittelee sosiaalisen pää-
oman sosiaalisiksi suhteiksi, joiden kautta yksilöt saavat käyttöönsä tai saavat liikkeelle verkos-
tossa olevia resursseja. Ne ilmenevät yksilölle hyödyllisinä kontakteina. Sekä Lin ja Burt molem-
mat määrittelevät sosiaalisen pääoman yksilöä hyödyttäväksi resurssiksi. He eivät juuri kiinnitä
huomiota, mikä pitää verkostoja kasassa. He eivät myöskään ota kantaa, miksi verkoston jäsenet
ylipäättään tarjoavat toisilleen resursseja. (Ruuskanen 2007, 14–15.)

Burtin tulkinnan mukaan sosiaalinen pääoma ilmenee toimijoiden oman edun tavoittelun kilpailuna. Hän tyypistää mallissaan inhimillisen toiminnan suppeaan yksilökeskeiseen oman edun tavoitteluun. Burtin keskeinen teoreettinen käsite on sosiaalisen rakenteen aukko. Verkostot Burt jakaa horisontaaliseen verkostorakenteeseen ja vertikaaliseen verkostorakenteeseen. Horisontaalisessa verkostorakenteessa kaikilla verkoston jäsenillä on yhteys toisiinsa. Kaikilla toimijoilla on sama mahdollisuus päästä käsiksi verkoston sisällä olevaan tietoon. Kuitenkin Burt huomauttaa, että tällainen tilanne ei ole mahdollinen sosiaalisessa verkostossa, koska mikään verkosto ei ole täydellisesti horisontaalinen. Kaikki toimijat eivät ole identtisissä suhteissa kaikkien verkoston jäsenten kanssa, vaan verkosto sisältää aukkoja. Toisilla verkoston jäsenillä on mahdollisuus saada verkoston sisällä olevaa informaatiota toista verkoston jäsentä nopeammin. Vertikaalinen rakenne muodostuu, kun yhdellä verkoston jäsenellä on suorat kontaktit kaikkiin verkoston toimijoihin, mutta muilla verkoston jäsenillä ei ole kontakteja muihin verkoston jäseniin. Tällöin kaikilla verkoston jäsenillä on kontakti ainoastaan tähän yhteen jäseneseen, jolla on kontaktit kaikkiin verkoston toimijoihin. Siten henkilö, jolla on kontaktit kaikkiin verkoston toimijoihin, hallitsee myös sosiaalisen rakenteen aukkoja. (Ruuskanen 2003, 65–69; Burt 1992.)

Ruuskanen (2007, 11–30) on ottanut esille sosiaalista pääoman synteesinäkökulman. Sosiaalisen pääoman kattama ilmiökenttä on hyvin moniulotteinen, ja siksi sen hahmottamiseksi sosiaalisen pääoman keskustelussa on rakennettu jakoja erilaisiin sosiaalisiin pääomiin. Tällä viitataan siihen, että sosiaalisen pääoman teoreetikot voidaan jakaa erilaisiin koulukuntiin. Toisille teoreetikoille sosiaalinen pääoma näyttäytyy julkisena ja yhteiskuntaa hyödyttävänä resurssina kuten Colemanin ja Putnamin sosiaalisen pääoman tulkinnassa. Linin ja Burtin tulkinnassa sosiaalinen pääoma on enemmänkin yksilöä hyödyttävä resurssi. Bourdieu kuvaa sosiaalista pääomaa sisäpiiriin kuuluvien jäsenten väliseksi ”hyvä veli -verkostoksi”.

Synteesinäkökulma pyrkii luomaan näkökulmien synteesin. Tunnetuin synteesi on jako sitovaan (bonding) ja yhdistävään (bridging) sosiaaliseen pääomaan. Sitovalla sosiaalisella pääomalla viitataan ennestään tuttujen, yhteisten identiteettien sekä kulttuurisesti yhteenkuuluvuutta tunteviin ihmisiin ja heidän välisiinsä suhteisiin. Yhdistävä sosiaalinen pääoma tarkoittaa siteitä, joiden avulla erilaiset, aikaisemmin tuntemattomat ihmiset sekä toisiaan erilaisina pitävät ihmisryhmät ovat toistensa kanssa tekemisissä (Ruuskanen 2007, 26–27; Putnam 2000). Lisäksi on olemassa kolmas linkittävä sosiaalinen pääoma (linking social capital). Se tarkoittaa eritasoisia hierarkia- ja

valta-asemissa olevien toimijoiden välisiä yhteyksiä (Ruuskanen 2001, 27 ref. Woolcock 1998, 2000a, 2000b). Synteesinäkökulma korostaa ilmiön kokonaisuutta.

Ruuskanen (2007, 28–29) ottaa esimerkiksi suomalaisen järjestörakenteen. Järjestörakenne yhdistää, sitoo ja linkittää ihmisiä muodostaen eri tasoisia sosiaalisia verkostoja. Suomalainen järjestökenttä rakentuu paikallistasolla, aluetasolla sekä valtakunnallisesti. Urheilujärjestöt rakentuvat suurin piirtein samoille tasoilla kuin suomalainen järjestökenttä, mutta se on rakentunut myös kansainväliselle tasolle. Järjestötoimijat kykenevätkin verkostoitumaan sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti. Makrotasolla tarkasteltuna sitovaa sosiaalista pääomaa ovat jonkun ryhmän sisäiset yhteiset intressit. Yhdistävä sosiaalinen pääoma ilmenee, kun verkostoja on oman yhteisön ulkopuolella ja linkittävä sosiaalinen pääoma henkilön yhteyksinä yhteiskunnan valtahierarkiaan.

3.2 Tutkielman näkökulma sosiaaliseen pääoman käsitteeseen

Tutkielmassa hyödynnän synteesinäkökulmaa, koska se mahdollistaa sosiaalisen pääoman käsitteen moninaisten tulkintojen vuoropuhelun (Ruuskanen 2007). Nimensä mukaisesti synteesinäkökulma muotoutuu sosiaalisen pääoman käsitteen tulkintojen synteesistä. Hyödynnän jakoa sitovaan sosiaaliseen pääomaan ja yhdistävään sosiaaliseen pääomaan. Sitovalla sosiaalisella pääomalla tarkoitan urheilun sisällä olevia suhteita ja yhdistävällä sosiaalisella pääomalla urheilun ulkopuolella olevia suhteita tai muuten huippu-urheilijan löyhempiä suhteita. Lisäksi tulen käyttämään Aarresolan (2015) urheilupääoman ja Pekkalan (2011) mestaruuspääoman käsitteitä tutkielman analyysissä. Molemmat näistä käsitteistä on juontanut juurensa Bourdieun pääoman käsitteestä. Tutkielmassa on tarkoitus selvittää, millaista sosiaalista pääomaa huippu-urheilu-ura tuottaa, ja onko se käypää urheilun ulkopuolella, urheilu-uran jälkeisessä työllistymisessä ja työuralla. Sosiaalinen pääoma käsitteenä tarjoaa myös alustan sosiaalisen ympäristön ja taloudellisen toiminnan yhteyden tarkasteluun (Ruuskanen 2003, 57), sillä taloudellinen toiminta ei ole irrallaan huippu-urheilusta vaan on hyvin keskeinen osa huippu-urheilua.

Putnamin ja Colemanin tulkinta sosiaaliseen pääomaan sisältää kaksi toisistaan erottuvaa elementtiä. Sosiaalinen pääoman rakenteellinen ulottuvuus sekä rakennetta koossapitävä, eli sitouttava ulottuvuus (Ruuskanen 2000, 97). Sosiaalinen pääoma voi ulottua yhteiskunnan tasolle, tai se voi olla enemmän pienryhmiin rajautunutta. Tämä antaa pohjan synteesinäkökulmalle, joka yhdistää

eri sosiaalisen pääoman tulkintoja ja antaa mahdollisuuden sosiaalisen pääoman käsitteiden vuoropuhelulle. Sosiaalinen pääoma käsitteenä sisältää kattavan ja moniulotteisen ilmiökentän, johon sisältyy esimerkiksi luottamus, verkostot, normit ja tiedonkulku. Tämä sosiaalisen pääoman käsitteen monimuotoisuus on johtanut näkökulmien synteisiin. (Ruuskanen 2007, 25–26).

Synteisiinäkökulmasta katsottuna sosiaalinen pääoma on jaettu erilaisiin sosiaalisiin pääomiin, joiden pohjalta on pyritty näkökulmien yhdistämiseen. Näistä tunnetuin jako on sitova sosiaalinen pääoma (bonding) ja yhdistävä sosiaalinen pääoma (birdging) (Ruuskanen 2007, 25–26). Lisäksi on linkittävä sosiaalinen pääoma (linking social capital), joka viittaa eritasoissa hierarkia- ja valta-asemissa olevien toimijoiden välisiin yhteyksiin (Ruuskanen 2001, 27 ref. Woolcock 1998, 2000a, 2000b).

Yhdistävä sosiaalinen pääoma viittaa siteisiin, joissa aiemmin tuntemattomat ihmiset ja erilaisina pitävät ihmiset ovat yhteydessä toisiinsa. (Ruuskanen 2007, 26). Granovetter (1973) kuvaa verkostojen olevan joko löyhempiä tai tiiviimpiä. Erityisesti nämä heikommin ylläpidettävät suhteet ovat tärkeitä verkoston informaationvälityskyvyn kannalta. Harvemmin ylläpidetyt suhteet liikkuvat yhteiskunnan eri osa-alueilla. Ihmiset kuuluvat yleensä useisiin löyhiin sosiaalisiin verkostoihin. Heikot siteet toimivat tiedollisina kanavina, ja ne ovat linkitettyinä normaalin elämänpiiriin ulkopuolella oleviin verkostoihin. Mikrotasolla heikot siteet edistävät informaation kulkua ja lisäävät toimijoiden yhteistyömahdollisuuksia. Makrotasolla ne lisäävät ihmisten ja eri ihmisryhmien sidonnaisuutta. Yhdistävä sosiaalinen pääoma viittaa löyhiin verkostoihin, jossa yhteyden pito toisten verkoston jäsenten kanssa on harvaa, mutta löyhässä verkostossa informaatio leviää nopeasti.

Sitova sosiaalinen pääoma perustuu toimijoiden väliseen sitoutumiseen ja luottamukseen (Ruuskanen 2000, 97). Sitova sosiaalinen pääoma viittaa tuttujen, yhteisten identiteettien ja kulttuurisesti yhteenkuuluvuutta tunteviin ihmisten välisiin suhteisiin (Ruuskanen 2007, 26–27). Ihmiset, joiden välillä on sosiaalinen side, luottavat toistensa vilpittömyyteen ja vastavuoroisuuteen. He ovat valmiita sitoutumaan yhteistoimintaan. Ryhmät ovat sisäpiiriryhmiä, joilla on taipumus vahvistaa identiteettiä ryhmään kuulumisen yhteydessä. Ryhmät ovat usein hyvin homogeenisia (Häuberer 2011, 57–58.)

Sitova ja yhdistävä sosiaalinen pääoma havainnollistaa horisontaalisia verkostoja, joissa vuorovai-
kutussuhteet ovat vapaaehtoisia ja symmetrisiä. Linkittävä sosiaalinen pääoma ottaa esille myös yhteiskunnan vertikaaliset verkostot. Vertikaalisilla verkostoilla tarkoitetaan eritasoisia hierarkia-

ja valta-asemissa olevien toimijoiden välisiä suhteita (Ruuskanen 2001, ref. 27; Woolcock 1998, 2000a, 2000b.) Vertikaalisia verkostoja ovat esimerkiksi poliittiset järjestelmät ja suhteet julkisen sektorin päätöksentekijöihin, jotka vaikuttavat henkilöihin vertikaalisten verkostojen kautta. Sosiaalisen pääoman lähteet ovat usein kontekstisidonnaisia. Eri yhteiskunnan osa-alueilla sosiaalinen pääoma saa erilaisen roolin. Eri kulttuurillisissa konteksteissa sosiaalista pääomaa arvostetaan eri tavoin, vaikka sosiaalisen mekanismit toimivat melko samalla tavalla eri konteksteissa. (Ruuskanen 2001, 47.)

3.3 Pääoman muut muodot

Tässä luvussa esittelen muita pääoman muotoja, jotka ovat yhteydessä tämän tutkielman teemaan. Tutkielman pääpaino on sosiaalisen pääoman teorioissa, mutta erilaisten pääomien tarkastelu tekee tämän tutkielman analyysistä monitasoisemman. Huippu-urheilu on kokonaisuus, joka tuottaa urheilijalle monenlaisia pääomia (Pekkala 2011, 138). Tulen käyttämään tutkielman analyysissä Aarresolan (2015) urheilupääoman käsitettä ja Pekkalan (2011) mestaruuspääoman käsitettä. Molemmat näistä käsitteistä on juontanut juurensa Bourdieun teoriasta. Sivuan myös tässä luvussa perhepääoman käsitettä.

Kilpaurheilua voidaan tarkastella Bourdieun kenttäteorian kautta tulkiten, että urheilijat sosiaalis-tuvat kentän tapoihin. Bourdieun mukaan kentällä toimitaan erilaisten pääomien varassa ja taistellaan resursseista, jotka ovat kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen pääoma. Kulttuurinen pääoma esiintyy ruumiillistuneina taitoina ja valmiuksina sekä institutionaalisenä pääomana. (Bourdieu & Wacquant 1995; Saaristo & Jokinen 2004, 176–177.) Kulttuurinen pääoma ilmenee habituksena. Habitus on kiinni ruumiissa. Habitus ilmentää kantajansa kulttuurilliset valmiudet, taipumukset ja taidot. Institutionalisoitunut kulttuurinen pääoma näyttäytyy enemmänkin tittleinä, hyvinä arvosanoina ja koulutustutkintona (Kivelä & Siisiäinen, 2007, 154–155). Sosiaalisen pääoman katsotaan kasvavan erilaisissa suhteissa ja verkostoissa, kun puolestaan erilaiset kasvuympäristöt tuottavat kulttuurista pääomaa. (Aarresola 2015, 54–55).

Auli Pekkala (2011, 129–130) on kuvannut eri pääomien muotoja urheilun piirissä. Kulttuurinen pääoma ilmenee harjoittelun ja voittamisen kulttuurina. Se on myös oman perheen kautta omaksuttua urheilukulttuuria sekä laji- ja seuratoiminnan kautta muototutunutta lajikulttuuria.

Urheilulajeilla on oma kommunikointitapa ja pelisäännöt, jotka ilmentävät sitä. Kulttuurinen pääoma näyttäytyy myös urheiluvaatteina, urheiluseuran logoina ja seuravaatteina. Urheilu ammattina on osa taloudellista pääomaa. Se vaatii ammatti- ja tulonhankintaresursseja. Urheilussa menestyminen vaikuttaa tuloksen tekemiseen. Menestyminen tuo taloudellista turvaa.

Pekkala (2011) on käsitellyt väitöskirjassa mestaruuspääomaa. Mestaruus ilmenee pitkän tähtäimen tavoitteen saattamisena, paremmuutena, voittamisena, urheilukokemuksena, pettymyksistä selviämisenä ja oman elämän hallintana. Mestaruuspääoma ilmenee myös yksilön haluna tähdätä itselleen tärkeään tavoitteeseen. Se sisältää vastuun kantamista omasta tekemisestä. Se on heikkouksien vahvistamista ja vahvuuksien hyödyntämistä.

Pekkala (2011) on verrannut eri pääoman tekijöitä suhteessa taituruus-mestaruuteen (master's capacity), loistavuus-mestaruuteen (excellence) ja voittamis-mestaruuteen (championship). Näiden kolmen kategorian yhteisnimityksenä hän käyttää käsitettä mestaruuspääoma. Taituruus-mestaruus on huippu-urheilijan yksilöllisen kasvun tie huipuksi. Se on osaamispääomaa, joka ilmenee lajitaitona. Se on taitojen kartuttamista, vahvuutta ja hallinnan tunnetta. Se koostuu useasta eri pääoman muodosta. Sosiaalisena pääomana se on yhteistyötaitoja, valmennusyhteistyötä ja sosiaalista osaamista. Kulttuurisena pääomana taituruus-mestaruus on harjoittelukulttuuria ja toimintakulttuuria. Loistavuus-mestaruus on tavoitteellista tekemistä, edelläkävijyyttä ja pyrkimystä olla paras jossakin. Se ilmenee kiintymyksenä urheiluun ja omaan lajiin. Siihen kuuluu myös tunnettavuus sekä idolina oleminen. Loistavuus-mestaruus edellyttää myös verkosto-, kulttuuri- ja kansainvälisyystaitojen hallintaa ja hyödyntämistä. Se on myös taitoa hallita taloudellisia resursseja. Loistavuus-mestaruus on myös laadullisesti mitattavissa olevaa ja sitä voi kuvata joukoksi välineitä, joita tarvitaan, jotta saavutetaan loistavuustaso.

Voittamis-mestaruus on onnistumista. Se on voittamista ja yhteisyyttä. Voittamis-mestaruutta tarkastellaan kilpailun tuloksien, voittamisen ja saavutuksien kautta. Se ilmenee voittamisen tahtona ja kilpailunhaluna sekä yhdessä yrittämisenä. Se on taitoa saavuttaa tavoite ja toteuttaa unelmat voittamisesta. Se on taitoa kohdentaa resurssit oikein juuri oikeaan aikaan. Voittaminen on yksilöllinen onnistumisen kokemus, mutta menestyminen koskettaa muitakin kuin itse urheilijaa, ja sen symbolisena merkityksenä ovat palkinnot, huomionosoitukset, tunnettuus ja julkisuus.

Toinen tutkielman kannalta tärkeä käsite on urheilupääoma. Aarresola (2015, 52–54) käyttää sitä väitöskirjassaan ja se juontaa juurensa Bourdieun kulttuurisen pääoman käsitteeseen.

Urheilupääoma sisältää lajitaitoja, mutta myös ymmärrystä eri urheilulajien sosiaalisista kentistä. Menestys on ikään kuin kilpaurheilun institutionalisoitunutta urheilupääomaa. Se sitoutuu sekä yksilölliseen elämismailman perspektiiviin taitojen ja ymmärryksen kautta että systeemin perspektiiviin menestymisen myötä. Urheilupääoman määrä ilmenee hyvinä lajitaitoina ja menestymisenä kilpaurheilussa. Urheilupääoma on sidoksissa sosiaaliseen pääomaan. Urheilija tarvitsee sosiaalista pääomaa urheilun kentällä, jotta hän voi käyttää sitä resurssina urheilupääoman kerryttämiseen. Esimerkiksi taitava henkilökohtainen valmentaja kasvattaa urheilupääomaa. Huippu-urheilijoilla on suuri määrä urheilupääomaa, sillä he ovat saavuttaneet korkeimman tason urheilussa. Urheilupääoman lisääntymisen loppuessa lakkaa myös urheilussa menestyminen.

Perhepääoma viittaa taas sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman uusiintumiseen perheessä (Häkkinen 2013, 11). Liikuntakulttuuri perheessä ilmenee perhepääomana. Perheen sisäinen liikuntakulttuuri näyttäytyy kannustamisena liikunnan ja urheilun pariin, ja se nähdään usein tavoiteltavana ja ”hyvänä elämän mallina”. Suhde liikuntaan ja urheiluun syntyykin usein hyvin varhaisessa vaiheessa lapsuudessa. (Salasuo, Piispa & Huhta 2015.) Perhe luo myös urheilulle resurssiperustan, joka sisältää niin sosiaalista-, kulttuurista-, kuin taloudellista pääomaa. Kohti huippua kulkeva urheilupolku rakentuu usein näiden pääomien varaan. (Aarresola, Itkonen & Lämsä 2015, 58–59).

4. TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

4.1 Laadullinen tutkimus ja haastattelu tutkimusmetodina

Tutkielmani on kvalitatiivista tutkimusta. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella aineistoa kokonaisuutena sekä selittää tutkimuskohdetta yksittäistapauksien avulla päämääränä ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. (Alasuutari 2001, 38–43.) Tuomi ja Sarajärvi (2002, 26–30) luonnehtivat laadullista tutkimusta ymmärtäväksi tutkimukseksi. Ilmiötä voidaan selittää ja ymmärtää. Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena. Kvalitatiivinen analyysi koostuu usein kahdesta vaiheesta: havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen eli tutkimuskysymyksiin vastauksiin löytämisestä, joita peilataan muuhun tutkimukseen ja kirjallisuuteen. Aineistoa tarkastellaan teoreettisen viitekehyksen kautta ja aineistosta tarkastellaan erityisesti teorian kannalta olennaisimpia kohtia. Toki on mahdollista, että yhdessä tutkimuksessa voidaan käsitellä useampaa aihetta sekä tutkia aihetta useasta eri näkökulmasta käsin. (Alasuutari 1999, 38–40).

Kvalitatiivinen tutkimusaineisto on aina pala tutkittavan kohteen maailmaa. Pelkistetyimmillään laadullinen aineisto on tekstiä (Eskola & Suoranta 1998, 15). Aineisto voi olla pala erilaisia tekstejä tai puheita, jotka heijastavat tutkittavaa ilmiötä. Tässä tutkielmassa teksti on litteroitua haastattelutekstiä. Aineisto on myös näyte kohteena olevasta kielestä ja kulttuurista. Teoreettinen viitekehys määrittää, millainen aineisto kannattaa kerätä sekä millaista analyysimenetelmää käytetään (Alasuutari 2001, 82–83). Tämän tutkielman teoreettinen viitekehys on sosiaalisen pääoman teorioissa.

Tutkielmani aineisto on haastatteluaineistoa, ja se on kerätty puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Haastatteluaineiston idea on yksinkertainen: kun halutaan tietää, mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii, kannattaa se kysyä ihmiseltä itseltään (Sarajärvi & Tuomi 2002, 74). Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara kuvaavat (2005, 196–197) haastattelumenetelmän olevan systemaattinen tiedonkeruumenetelmä, jonka tarkoituksena on saada aineistoksi mahdollisimman luotettavia ja päteviä tietoja tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelun idea perustuu sille, että niin sanotut tavalliset ihmiset toimivat sekä tiedon kohteina että tiedon lähteinä (Alastalo 2009, 57). Haastattelumenetelmän etuna on sen joustavuus, joka mahdollistaa haastattelijalle mahdollisuuden antaa tarkennuksia sekä käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Haastattelussa tärkeintä on saada mahdol-

lisimman paljon tietoa ja puhetta halutusta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74–75.) Haastattelutilanteessa tuotettu aineisto on yhtä aikaa monipaikkaista ja moniaikaista. Haastateltavat reflektivat omaa elettyä elämää haastatteluhetkellä. Hyvärinen määrittelee (2017, 12–13) moniaikaisuuden, monipaikkaisuuden ja vuorovaikutuksen olevan yhtä aikaa ”tässä ja nyt” sekä ”siellä ja silloin”. Tällä viitataan siihen, että haastatteluissa käydään läpi asioita, jotka on koettu ennen haastattelutilannetta, mutta haastattelutilanteessa myös tuotetaan ja sanoitetaan kokemuksia. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 86). Sen takia on tärkeää, että haastattelijalla on valmistautunut ja perehtynyt tutkittavaan aiheeseen. Myös haastateltava ja haastattelijalla edustavat usein erilaisia sosiaalisia maailmoja, jotka kohtaavat itse haastattelutilanteessa. Haastattelun vuorovaikutuksessa erilaisia sosiaalisia maailmoja tarkastellaan yhteisestä perspektiivistä. Haastattelussa onkin hyvä huomioida syntyneet näkökulmaerot. (Ruusuvuori & Tiittula 2010, 60–61.)

Tämän tutkielman haastattelut ovat toteutettu teemahaastattelulla. Teemahaastattelu etenee teemoittain, ja teeman ympärille on luotu rakentavia kysymyksiä (Hyvärinen 2017). Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen (Tuomi & Sarajärvi 2002). Teemahaastattelussa käydään läpi tietyt teemat jokaisessa haastattelussa, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella. Teemahaastattelua voidaan myös luonnehtia puolistrukturoituiduksi haastattelumuodoksi (Tiittula & Ruusuvuori 2017, 11). Metodologisesti teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja sekä heidän antamiaan merkityksiä asioille, sekä sitä miten nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutustilanteessa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48).

Toteutan aineiston analysoinnin teoriasidonnaisesti. Toisin sanoen analyysissä on teoreettisia yhteyksiä. Analysoitava kohde valitaan aineistosta ja aikaisempi tieto ohjaa aineiston analysointia teoriaa enemmän. Teorian tehtävänä on antaa uusia näkökulmia. Kyseisessä analysointimuodossa yhdistyvät sekä kokemuspohjainen tieto että teoreettinen kenttä. Analyysissä siis käsitellään aineistosta nousseita ilmiöitä ja lopuksi niitä peilataan teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.)

4.2 Tutkimuksen toteutus ja aineiston esittely

Tutkielman aineisto on kerätty kuudella puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Haastateltavina on ollut entisiä huippu-urheilijoita, jotka ovat siirtyneet osittain tai kokonaan urheilu-uran jälkeiseen työelämään. Tarkastelussa ovat nimenomaan huippu-urheilun lopettaneet yksilöurheilijat, jotka ovat saavuttaneet kansainvälisen huipun osallistumalla arvokisoihin (olympialaiset, MM-kisat, EM-kisat, paralympialaiset) tai kilpailemalla oman lajinsa korkeimmalla sarjatasolla (maailmancup tai maailmanliiga). Entinen huippu-urheilija viittaa siihen, että urheilu-ura huipulla on päättynyt. Kuten haastatteluissa oli havaittavissa, monelle urheileminen on elämäntapa, eikä se välttämättä lopu täysin koskaan, joten lopettamisella tässä tutkielmassa tarkoitetaan nimenomaan urheilu-uran päättymistä huipputasolla. Haastateltavilla oli urheilu-uran päättymisestä aikaa 1–6 vuotta. Kaikilla urheilu-uran päättyminen oli tuoreessa muistissa. Suurin osa oli myös siirtynyt urheilu-uran jälkeiselle työuralle. Kuusi haastateltavaa on suhteellisen pieni joukko, mutta laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien määrän ei tarvitse olla kovinkaan suuri. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä yksittäisten tapauksien kautta (Alasuutari 2001, 38–43.)

Potentiaalisten haastateltavien etsiminen alkoi syksyllä 2019 kilpa- ja huippu-urheiluyksikön (KIHU) avustuksella, ja haastattelut toteutettiin vuoden 2019 lopulla sekä vuoden 2020 alussa. Haastateltavia etsin lähestymällä lajiliittoja ja urheiluakatemiaa ympäri Suomea. Olin myös henkilökohtaisesti yhteydessä entisiin urheilijoihin, joiden tiesin lopettaneen urheilu-uran huipulla. Lopulta haastatteluaineisto muodostui kuudesta muutamien eri yksilölajien huippu-urheilijan haastattelusta. Haastateltavat tavoitin sähköpostin välityksellä (LIITE 2) haastattelupyynnöllä, jossa esitin lyhyesti tutkielman tarkoituksen ja aineiston käsittelymenetelmät. Osan haastateltavista tavoitin puhelimen välityksellä. Puhelimella tavoitetut henkilöt saivat informaation vastaavanlaisella viestillä. Haastattelut sovittiin haastateltavien aikataulujen mukaan ja haastatteluja toteutettiin joko kasvokkain tapahtuvassa tai puhelinhaastatteluna. Haastattelujen kesto vaihteli reilusta puolesta tunnista yli tuntiin. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tekstiaineistoksi, josta lopulta muodostui tämän tutkielman aineisto. Nauhoitukset poistettiin, kun tarvittava tieto nauhoitteista saatiin litteroimalla talteen.

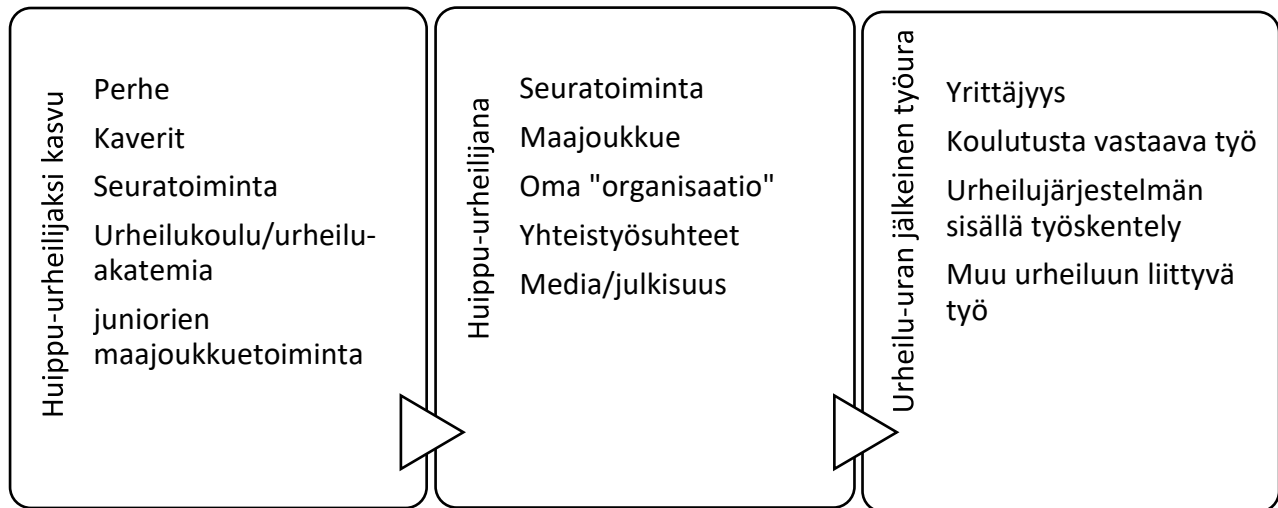
Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa haastattelu etenee teemoittain ja teeman ympärille on luotu tarkentavia kysymyksiä. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002). Jaoin haastattelun (LIITE 1) aiheet neljään eri teemaan: urheilun päättymiseen, urheiluun huippuvaiheessa, urheilu-uran päättymiseen ja urheilu-uran jälkeiseen työllistymiseen ja työuraan. Lisäksi taustakysymyksinä olivat urheilu-uran aikainen työnteke sekä opiskelutausta. Teemojen sisälle olin tehnyt avoimia kysymyksiä, jotka syvensivät aihetta. Kysymykset olivat puolistrukturoituja. Tarvittaessa esitin myös tarkentavia kysymyksiä haastateltaville. Tutkielman haastattelutilanteet onnistuivat kohtalaisen hyvin. Perehtyminen aiheeseen helpotti haastateltavien kanssa käytyä keskustelua. Haastattelutilanne on aina vuorovaikutustilanne, ja onnistuakseen se vaatii ymmärrystä sekä luottamusta haastateltavan ja haastattelijan välille. Tutkimushaastattelulla on myös institutionaalinen rakenne. Osallistujilla on tietyt roolit, jotka ohjaavat haastattelutilannetta. (Ruusu vuori, 2010, 269.)

Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttavat tutkimusongelma ja metodologinen lähestymistapa. Jos kiinnostus kohdistuu asiasisältöön, ei täysin yksityiskohtainen litterointi ole tarpeen (Ruusu vuori 2017, 424–425). Tämän tutkielman tutkimusongelma ja metodologia antavat mahdollisuuden väljempään litterointitarkkuuteen. Litterointi on osa analysointiprosessia ja tehdyillä ratkaisulla on vaikutusta, millaista analyysiä aineistosta pystytään tekemään. Se onkin tutkijan tekemä havaintojen ja valintojen tuote. Se on sellaisenaan aina epätäydellinen. Epätäydellisyyden hyväksyminen ja aineistoon käsittelyyn liittyviä eettisiä, teoreettisia ja käytännöllisiä valintoja onkin syytä pohtia, jotta hyvän laadullisen tutkimuksen tunnuspiirteet täyttyvät. (Nikander 2010, 432–442.)

Litterointiin kuuluu osana myös aineiston anonymisointi. Poistin tekstiaineistosta kaikki tiedot, joista haastateltava on tunnistettavissa. Haastatteluista on poistettu haastateltavan urheilulaji, ikä, sukupuoli ja asuinpaikka sekä muut tarkat tiedot, kuten urheilu-uran huippuvuodet. Myös tiedot opiskelualasta, työtiedoista ja muut suoraan henkilöön viittaavat tiedot ovat poistettu aineistosta.

Analyysiprosessi eteni aluksi aineistolähtöisesti. Pyrkimyksenäni oli selvittää, millaisia vastauksia aineisto antaa tutkimuskysymyksiini ja löytyykö aineistosta johdonmukaisuuksia. Peilasin havaintoja tutkielman teoreettiseen viitekehykseen. Jaoin ensin aineiston huippu-urheilijan elämänkulkua mukailevasti eri osiin hyödyntäen Salasuon ja kumppaneiden (2015) jäsenystä elämänkulusta, jonka jälkeen aloin etsimään erilaisia tekijöitä, jotka olivat nousseet urheilijan elämän kulussa esille taulukon 1 mukaisesti.

Taulukko 1: Aineistossa nousseita tekijöitä huippu-urheilijan eri elämänselkulan vaiheissa

Jaon jälkeen analysoin aineistoa tutkielman teoreettisesta näkökulmasta käsin eli sosiaalisen pääoman teorioiden kautta. Hahmotin ensin, millaista sosiaalista pääomaa muodostuu ennen huippu-urheilu-uraa ja minkäläistä sosiaalista pääomaa tarvitaan, jotta huipulle pääseminen on mahdollista. Huippu-urheilu-uran aikana olevaa sosiaalista pääomaa aloin jakamaan yhdistävän ja sitovan sosiaalisen pääoman kategorioihin. Tätä jakoa mukaillee myös tutkielman analyysi. Urheilu-uran jälkeistä työllistymistä analysoin verkostojen kautta tutkimalla, miten urheilijat ovat päätyneet nykyiseen asemaansa.

4.3 Aineiston arviointi

Tutkielman aineistoa on syytä pohtia kriittisesti. Aineisto koostuu perinteisten yksilölajien entisistä huippu-urheilijoista. Suomen kokoisessa maassa entisiä viime vuosina lopettaneita huippu-urheilijoita ei löydy suuria määriä, ja se osoittautui myös haasteeksi haastatteluaineistoa kerätessä, sillä potentiaalisten haastateltavien joukko oli melko pieni. Tämän takia en myöskään päässyt täysin vaikuttamaan siihen, millaiseksi haastatteluaineisto lopulta muodostui. Tutkielman aineiston koko

on 6 haastattelua ja yhteensä litteroitua aineistoa kertyi 60 sivua. Koska pro gradu -tutkielma ei ole kovin laaja tutkimus, on tutkielman aineisto riittävä ilmiön tutkimiseen.

Haastatteluaineistoa kerätessä ei olla noudatettu sukupuolijakaumaa ja siitä syystä aineistossa miesoletettujen osuus on ylliedustettuna. Tutkielman tutkimustulosten kannalta on huomioitavaa, että tutkielma ei ota kantaa sukupuoleen ja siten aineiston yksipuolisuus sukupuolen osalta on hyväksyttävää. Tutkimustuloksia tulkittaessa on kuitenkin otettava huomioon, ettei tutkielmani pysty antamaan vastausta, löytyykö sukupuolien välillä eroja urheilu-uralla tuotetun sosiaalisen pääoman tai huippu-urheilijoiden työllistymisen suhteen.

Yhdeksi tutkielman haasteeksi nousi aineiston anonymisointi, sillä tutkittavien joukkoa edustava määrä on suhteellisen pieni sekä huippu-urheilu on hyvin julkista toimintaa. Anonymisointi-prosessissa poistin kaikki tiedot urheilulajista, jota haastateltava on edustanut, sekä olen muuttanut kohdat, jotka ovat viitanneet vahvasti jonkin lajin toimintaan, kuten lajiolosuhteiden kuvaukset. Sen lisäksi aineistosta on häivytetty sukupuoli, tarkat vuosiluvut sekä haastateltavien iät. Haastateltavien ikäluokka on tosin hyvin homogeeninen. Muutenkin kaikki tiedot, joista haastateltava on ollut tunnistettavissa, on muutettu sellaiseksi, ettei sitä pystytä yhdistämään haastateltuun henkilöön.

On myös huomioitavaa, että lajikulttuurit ovat erilaisia, eikä yksioikoisia johtopäätöksiä voida esittää, ja siksi aineisto antaa suuntaviivoja ja laadullista kuvausta huippu-urheilijoiden moniulotteisesta elämästä sekä verkostoista. Laadullisen tutkimuksen päämääränä onkin tarkastella aineistoa kokonaisuutena sekä selittää yksittäistapauksia ymmärtäen samalla tutkittavaa ilmiötä. (Alasuutari 2001, 38–43.)

5. HUIPPU-URHEILIJAN VERKOSTO

5.1 Verkot vesille; huippu-urheilijaksi kasvu sosiaalisen pääoman näkökulmasta

Ennen huippu-urheilijaksi päätymistä, jokainen urheilija ohjautuu urheilun pariin ja sen sisäiseen verkostoon. Tässä luvussa analysoin huippu-urheilijaksi kasvua sekä huippu-urheilijoiden verkostoja. Tutkielman aineistossa haastateltavat refleктоivat omaa kasvuaan huippu-urheilijaksi monipuolisesti ja haastateltavien elämäntavissa oli paljon yhtäläisiä piirteitä. Saman huomion ovat tehneet myös Salasuo ja kumppanit (2015) sekä Outi Aarresola (2016) väitöskirjassaan, joka käsittelee nuorten urheilupolkuja.

Kaikki haastateltavat nostivat perheen merkityksen tärkeäksi tekijäksi järjestettyyn urheilutoimintaan päätymisessä. Liikunnallinen perhe ja sen luoma kulttuuri sekä liikunnallisen elämäntavan arvostaminen perheessä olivat ohjanneet haastateltavat urheilun pariin. Muutamalla haastateltavalla oli perheessä vahva roolimalli, joka oli luonut eetoksen kilpaurheilusta. Haastateltava B kuvasi omaa urheilun pariin päätymistä seuraavasti:

”V: Minun isä oli entinen kansallisen tason [lajin edustaja] ja puolustusvoimien valmennusrenkaassa. Äidin isä harrasti kilpa [lajin edustaja] elikkä minun pappi. Ja rajavartiostossa palveli paljon kansallisen tason huippuja [muutamassa eri urheilulajissa], joten roolimallia oli tarjolla. Sitä kautta päädyin [lajin pariin].”

Haastateltavan B perheessä oli vahvat perinteet urheilulajista useamman sukupolven kautta. Salasuo ja kumppanit (2015, 85) nostavat esille ylisukupolvisen urheilusuhteen, joka siirtyy joko aktiivisesti tai hiljaisesti välittyen. Aktiivisesti välittyen urheilu on vahvasti läsnä perheessä niin vanhempien oman vahvan liikuntasuhteen kautta kuin lasten ohjaamisena liikunnan pariin. Hiljaisessa välittämisessä urheilijuus identiteettinä ja urheilun arvostus välittyvät passiivisemmin ”hiljaisen keskustelun kautta”. Myös haastateltava B korosti tärkeäksi, että olivat asuneet lapsuudessa lajille otollisten olosuhteiden äärellä. Haastateltavan B tapauksessa urheilusuhte muotoutui ylisukupolvisesti aktiivisesti välittäen. Samanlaisia piirteitä löytyi myös haastateltavan A kuvauksesta, jonka liikuntasuhde muotoutui vastaavanlaisesti.

”V: ..No tietysti se että on no isä on ollut kilpaurheilija [sama laji kuin haastateltavalla], mutta niin kun jo lapsena mentiin mukaan siihen seuran toimintaa, mis me silloin asutiinkin [seuran nimi]

toimintaa oli eri lajeja, mistä sit vähitellen tuli [laji 1] ja [laji 2] omiksi lajeiksi, mutta toisesta lajista en sitten pärjännyt silleen ja se ei ehkä tuntunu omalta jutulta, ni sit se [1. laji] muotoutu siihen aika nopeesti, et perinteinen lajitarina et oma perhe on jo niinko isoisä on tehny lajia ja niin pois päin.”

Kilpaurheilun pariin päädyttiin myös ilman, että vanhemmilla oli kilpa- tai huippu-urheilu taustaa. Kuitenkin liikunnallinen elämäntapa ja kannustaminen liikunnan pariin heijastuivat haastatteluissa. Haastateltavan C liikuntasuhde muotoutui hiljaisesti välittäen ja urheilu näyttäytyi enemmänkin perheen kasvatuskäytäntönä. Haastateltava C kuvasi omaa kiinnostumisen syntymistä kilpaurheilusta seuraavasti:

”V: No me ollaa oltu sellain liikunnallinen perhe, joka on paljon ulkona. Sitte mä asunut [lajin suorituspaikan vieressä] ja ollu vilkas lapsi niin se on ollu sellainen helppo paikka vanhempien laittaa, aina sinne menkää [urheilemaan] rauhottumaan ja tota no sit mennyt seuraan kuusivuotiaana ja tykännyt oon hyvin kilpailuhenkinen nii tota öö tykkäsin kilpailla ja menestyin kilpailuissa.”

Kasvatuskäytäntönä urheilu näyttäytyi muun muassa ulkoilemisen ja liikkumisen tärkeyden korostamisena sekä haastateltavan C tapauksessa rauhoittumisen paikkana vilkkaalle lapselle. Myös haastateltava E:n liikuntasuhde muotoutui hiljaisesti välittäen, vaikka suhdetta kilpaurheiluun perheissä ei ollutkaan. Urheilun aktiivinen seuraaminen sekä perheen positiivinen kannustus liikkumiseen edistivät kiinnostuksen syntymistä kilpaurheilua kohtaan.

Haastatteluissa nousi esille perheen vahva liikuntakulttuuri tai perheen kannustus liikunnan pariin. Perhe oli kaikilla haastateltavilla tärkeä tekijä urheiluun päätyemisessä. Myös Piispa (2013, 22–23) korostaa vanhempien olevan poikkeuksetta tärkein liikuntaa ja urheilua tukeva tekijä. Perhe on edelleen tärkeä instituutio, jossa lapset oppivat arvoja, asenteita ja käytänteitä. (Salasuo ym.2015, 81–82). Perheellä onkin vahva vaikutus siihen, millaiseksi liikuntasuhde muotoutuu. Pasi Kosken (2004, 191) mukaan liikuntasuhde on yksilön omaksuma merkitysjärjestelmä, jonka kautta kiinnitytään liikunnan sosiaaliselle maailmalle. Tutkielman aineisto on kuitenkin ääriesimerkki hyvin vahvaksi muotoutuneesta liikuntasuhteesta.

Sosiaalisen pääoman kehittyminen urheilun saralla voidaan ajatella lähtevän jo perhepiiristä. Perhepääoma viittaa sosiaalisen- ja kulttuurisen pääoman uusiintumiseen perheessä (Häkkinen 2013,

11). Perhe muodostaa resurssiperustan sosiaaliselle, kulttuuriselle ja taloudelliselle pääomalle, johon huippu-urheiluun tähtääminen rakentuu. (Aarresola, Itkonen & Lämsä 2015, 58–59.) Samalla perheen liikuntakulttuuri antaa pohjan urheilupääoman rakentumiselle. Opitaan taitoja, arvoja ja asenteita, jotka edistävät urheilussa pärjäämistä, kuten kilpailuhenkisyttä ja halua voittaa. Haastateltava D kuvaa: ” -- *Sanotaanko et isän kanssa kilpailtiin monessa muussa lajissa kotona, että sillein sillein se kilpailuhenkisyys tuli tuli sieltä kotoa, kotoa myös siitä arjesta.*”

Sisarukset ovat myös osana perhepääomaa, jotka välittävät niin sosiaalista kuin kulttuurista pääomaa. Sisarukset ovat pala verkostoa, joka ohjaa toisia sisaruksia urheilun pariin. Haastateltava F korosti omien sisaruksien merkitystä urheiluun päätymisessä seuraavasti:

” – *Ku oli meidän perheen nuorin, nuorin ja tota kaikki muut sitte harrasti kilpaurheilua ja semmonen hyvin liikunnallinen se perheen elämäntapa ni sillee on tullu pienestä pitäen ollu mukana, mukana noissa urheilu tai kilpailutapahtumissa ja sitte jotain käyny itekki ”*

Piispa (2013, 22–23) on nostanut sisarukset merkittäväksi tekijäksi urheiluun päätymisessä. Aivan kuten vanhemmat, myös muut sisarukset välittävät perheen keskeisiä arvoja ja asenteita. Sisarusten merkitystä korostaa myös Aarresola. Hänen tutkimuksessaan sisarusten merkitystä voidaan verrata kavereiden vaikutukseen urheiluun päätymisessä (Aarresola 2015, 92). Osalla juuri vanhempien sisaruksien kautta kiinnitytään osaksi seuratoimintaa ja urheilujärjestelmään, kuten haastateltavan F tapauksessa, jossa vanhempien sisaruksien esimerkki kilpaurheilusta johti rekrytoitumiseen kilpaurheilun piiriin. Aineistossa nousi esille myös kavereiden merkitys urheilusta innostumiseen.

Perheellä on merkitystä. Se ikään kuin ohjaa nuoren urheilun sitovan sosiaalisen pääoman piiriin eli urheilun sisäiseen sosiaaliseen verkostoon, jossa kasvu kohti huippua voi alkaa. Perhe voidaan ajatella olevan osa sosiaalista pääomaa, joka edistää nuoren toimintaa urheilun piirissä. Tätä ilmentävät haastateltavat B ja A, joiden perheillä oli jo sosiaalisia suhteita lajin piiristä sekä urheilupääomaa. Perheen merkitys ei aina merkitse sitä, että ohjaututaan tiettyyn urheilulajiin perheessä olevan urheilupääoman kautta. Perhe ikään kuin ”auttaa” nuoren urheilumaailman verkostoon. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuori ei olisi itse kiinnostunut urheilusta. Päinvastoin voimakas oma motivaatio ja kiinnostus ohjaavat urheilijan tekemistä kohti menestystä (esim. Salasuo, Piispa & Huhta 2015). Tämä korostui myös useassa haastattelussa. Vanhempien kannustus liikuntaan on tärkeää, mutta painostukselle ei juurikaan ole tilaa (Piispa 2013, 22–23).

Aktiivinen ja liikunnallinen elämäntapa lapsuudessa heijastui poikkeuksetta kaikissa haastattelussa. Lapsuuden harrastamisessa lajikirjo on usein värikäs, eikä nuori useinkaan rekrytoitu yhden lajin piiriin (esim. Salasuo, Piispa & Huhta 2015; Aarresola 2016). Perheen merkitys korostuu nimenomaan siinä, että päädytään urheilun pariin. Tutkielman haastatteluissa osalla oli tullut lajivalinta suoraan perheen sisällä olevasta lajiperinnöstä, mutta osa taas valikoi itse lajin. Laji, josta lopulta päästiin huipulle, ei välttämättä ollut lajivalikoimassa liikuntaharrastuksen aloittamisesta alkaen kuten haastateltava F kuvasi:

”V: ..Ni sitte sitte tota se ei ollu sillee tota mielekästä ni sen jälkee oikeestaan löyty toi laji menin [lajin harjoittelukouluun] (-- ja sitä kautta se laji niin ku alko aukeamaa ja pari vuotta harjoittelin en mihinkään varsinaisiin kisoihin ja sitte ku mä aloin ehkä 11 vuotiaana harrastamaan lajia ja tota jossain 14 sarjassa sitte aloin kiertää aktiivisesti kilpailuja ja sitte sielä kokoajan pärjäs paremmin ja paremmin ni sitte se motivoi, motivoi tota harjottelemaan ja jatkamaan.”

Urheilussa pärjääminen vaatii kasvavaa urheilupääomaa (Aarresola 2016). Omaksutaan urheilun toimintakulttuuri sekä tutustutaan muihin urheileviin henkilöihin sekä urheiluseuratoimintaan. Vanhemmat ohjaavat nuoren urheilun sitovan sosiaalisen pääoman piiriin. Sitova sosiaalinen pääoma viittaa yhteisten identiteettien ja kulttuurisesti yhteenkuuluvien ihmisten välisiin suhteisiin (Ruuskanen 2007, 26). Sitovaa sosiaalista pääomaa alkaa muodostua, kun nuori sosiaalistuu urheilun piiriin sekä jakaa yhteistä identiteettiä muiden urheilijoiden ja urheilutoimijoiden kanssa. Sosialisaatio tarkoittaa kollektiivisen tajunnan, yhteisön normien ja arvojen sisäistämisprosessia. Sosialisaation seurauksena uudet yhteisön jäsenet oppivat, millaisia odotusarvoja heihin kohdistuu. (Jokinen & Saaristo 2006, 78–79.) Lajisocialisaatio viittaa taas enemmän urheilulajin sisäisiin normeihin, yhteisöllisyyteen ja arvoihin. Joillekin juuri lajisocialisaatio on luonnollisin tapa sosiaalistua urheiluun. Toiset nuoret sosiaalistuvat urheiluun laajemmin kuin yhden lajin kautta. (Aarresola 2016.)

Urheiluseurat ovat tärkeitä paikkoja, jossa lajisocialisaatiota tapahtuu. Siellä kohdataan muita nuoria urheilijoita. Myös urheiluseuratoimijat ovat merkityksellisiä. Sitovaa sosiaalista pääomaa urheilun saralla alkaa muotoutua urheiluseuratoimijoiden ja muiden urheilijoiden suhteista. Haastateltava E kuvasi seuratoimintaan mukaan päätymistä seuraavasti:

”Pelasin pesäpalloa sitten 14-vuotiaaksi asti ja [laji] tuli mukaan sitten 9-vuotiaana, kun itse näin paikallislehdessä ilmoituksen ja halusin ilmoittautua mukaan

[seuran] järjestämään kilpailutapahtumaan ja sitten menin niihin kilpailuihin kaverini kanssa ja sitä kautta sitten houkuteltiin mukaan seuran toimintaa, jossa sitten sai kavereita ja sille tielle oikeastaan jäin.”

Urheiluseuratoiminnassa kautta saadaan kavereita, jotka jakavat yhteisen identiteetin urheilijana. Myös seura itsessään ja sen toimijat ovat osana sosiaalistumisprosessia. Samalla nuori liittyy osaksi urheilujärjestelmää. Tosille haastateltaville urheiluseuratoiminta juniorivuosina näyttäytyi merkityksellisempänä kuin toisille. Joissakin yksilö urheilulajeissa vanhempien merkitys harrastamisessa on suurempi. Voi olla, että toiminnan organisoitumisen taso ei ole riittävän korkeaa ja silloin toiminta on rakentunut vahvasti vanhempien varaan (Aarresola 2016, 74–75). Haastateltava F:lle juuri seuran ja muiden urheilijoiden apu oli merkittävää urheiluharrastuksen mahdollistamisessa. Haastateltava D kuvasi taas enemmän perheen merkitystä kuin urheiluseuran merkitystä omassa harjoittelussa:

”V: No sanotaanko, et mulla se lähti niin, kun sitte 10–12-vuotiaana tuli silleen totista, että sain oman henkilökohtasen valmentajan ja siinä alettiin jo tekemään sitä kunnolla päiväohjelmaa ja viikko-ohjelmaa ja treenaamista ja keskittymistä niihin kilpailuihin ja sanotaanko siinä 2 vuotta meni silleen kivasti, et sitten ehkä tuli sellain stoppi ja mä lopetin yhdeksi vuodeksi kokonaan siinä 13 vuotiaana. Ja ehkä sitten perheen omista lähtökohdista lähdettiin tekemään vähän uudestaan, uudestaan sen vuoden niin kun lenkkeilyä ja kuntoilua, ku sinänsä se ehkä kiinnosti, ei sitte se semmonen totinen kilpailumaailma sitte niinkään, mutta sitten se treenaaminen ja se kehittymisen kiinnosti lähin vähä uusista lähtökohdista, lähdettiin liikkeelle ja sen jälkeen se meni tuloksellisesti vähä paremmin seuraavat vuodet innosti tota jatkamaan siitä sitten.”

Côtén ja kumppaneiden (2007) DMSP-mallin (Developmental Model of Sport Participation) mukaan noin 15-vuotiaasta eteenpäin siirrytään urheilussa panostamisvaiheeseen, jolloin oma päälaji valikoituu ja lajiharjoittelun määrä kasvaa. Monelle haastateltaville panostusvaiheeseen kuului myös valinta urheilulukioon menemisestä. Usealle haastateltavista valinta urheilulukioon menosta näyttäytyi selvältä valinnalta, kuten haastateltava F kuvasi:

”Ja sitte ku vanhemmat sisarukset oli isoveljeä lukuun ottamatta kaikki käyny sitä [urheilulukion nimi] urheilulukiota ni sit se oli niin ku luonnollinen valinta valinta et ku alko pärjäämään niin jatkaa sinne urheilulukioon ja sielä sitte ehkä niin ku alko vahvistumaan urheilijan identiteetti.”

Päätös urheilulukioon menemisestä kasvatti myös urheilijaidentiteettiä. Siellä päästään tekemisiin

muiden päämäärätietoisesti harjoittelevien nuorten kanssa. Monelle valinta urheilulukioon menosta oli myös päätös urheiluun panostamisesta. Tavoitteellisesta urheilusta tulee yhä merkityksellisempi osa elämää, jota yhteensovitetaan lukio-opintojen kanssa. Urheilulukio erottaa urheilevat nuoret muista ei-urheilevista nuorista. Urheilulukio on myös paikka, jossa sitovaa sosiaalista pääomaa urheilun saralle on tarjolla. Jaetaan yhteinen urheilevan nuoren identiteetti, jonka ympäröimä kulttuuri tukee valintaa urheiluun panostamisesta. Urheilulukion piirissä on niin oman lajin edustajia kuin muiden lajien edustajia, jotka panostavat urheiluun. Samalla urheilupääoma karttuu. Suomen urheilujärjestelmä perustuu kolmeen eri tapaan yhdistää urheilu ja toisen asteen koulutus. Yksi niistä on urheilulukio tai urheilupainiotteinen lukio, joka valikoitui pääsääntöisesti melkein kaikkien haastateltavien valinnaksi. Vaihtoehtona on myös urheilijoiden ammatillinen koulutus (esim. Metsä-Tokila 2001, 271–274). Myös urheiluakatemiatoiminta täydentää erityisesti korkeakoulujen urheilukoulujärjestelmää (esim. Huhta & Nipulin 2015, 457).

Haastatteluissa nousi esille myös valinta armeijan urheilukouluun menosta, joka oli tärkeänä tekijänä huippu-urheilu-uralle tähtäämisessä. Haastateltava A totesi: ”- - että tuli kuiteki sen verran menestystä, että et pääsin sinne urheilukouluun inttii ja siel näki muitten lajien jätkiä, et miten ne harjottelee ja siitä se sit lähti sitte - - ”. Aivan kuten urheilulukio niin erityisesti nuorille miehille armeijan urheilukoulu tarjosi pääomaa, joka edisti huipulle tähtäämistä.

Melkein kaikki haastateltavat totesivat urheilulukion ja armeijan urheilukoulun olleen merkittäviä askelia ammattimaisen harjoittelun aloittamisessa. Nämä kuvattiin aineistossa askeliksi, jossa ensimmäisen kerran nousi ajatus, että huippu-urheilijaksi tähtääminen on edes mahdollista. Samalla monelle haastateltavalle oli tullut menestystä juniorisarjojen Suomen mestaruuksina tai sijoituksina kansainvälisesti. Moni haastateltava kuului myös nuorten maajoukkue toiminnan piiriin. Etenkin yksilölajeissa tähtääminen kohti huippu-urheilijan uraa liittyy useimmin johonkin tiettyyn kilpailumenestymiseen (Salasuo ym. 2015, 166–167).

Huippu-urheilijaksi kasvu vaatii kasvavaa sitovaa sosiaalista pääomaa urheilun piiristä. Sitova sosiaalinen pääoma alkaa muodostumaan, kun sosiaalistutaan ensin urheilun piiriin ja lajisosialisaation kautta urheilulajiin. Urheilijapolun alkuvaiheissa on tärkeää, että sitovaa sosiaalista pääomaa kertyy niin paljon, että menestyminen lajissa on edes mahdollista. Tarvitaan urheilua tukeva ympäristö ja oikeita ihmisiä ympärille sekä valmennusosaamista, jotta urheilussa huipulle pääseminen

on mahdollista. Tarvitaan verkostoja, jotka tukevat huipulle tähtäämistä. Ennen kansainvälistä menestymistä ja huippuvaihetta, urheilijalla on jo suuri määrä sitovaa sosiaalista pääomaa, joka on avannut tien huippu-urheilijaksi. Tietenkin menestystä on täytynyt tulla juniorivuosina, jotta haaveet huippu-urheilijan urasta ovat mahdollisia.

5.2 Huippu-urheilijan verkostot urheilun kentällä

Sitova sosiaalinen pääoma viittaa tuttujen, yhteisten identiteettien ja kulttuurisesti yhteenkuuluvuutta tuntevien ihmisten välisiin suhteisiin (Ruuskanen 2007, 26–27). Se ilmenee verkostoina urheilun piirissä. Tässä luvussa käsittelen huippu-urheilijan urheilu-uran aikaista verkostoa urheilun kentällä. Jo ennen urheilun huippuvaihetta urheilijalla on suuri määrä sitovaa sosiaalista pääomaa, joka on avannut tien huippu-urheilijaksi. Urheilijan matka on ollut pitkä ennen kuin urheilija saavuttaa urheilussa huippuvaiheen. Sitä ei voida erottaa muusta urheilijapolusta, eikä ole yksittäistä hetkeä, jolloin urheilu muuttuu huippu-urheiluksi. Ero kilpaurheilun ja huippu-urheilun välillä onkin häilyvä (Lämsä 2004). Huippu-urheilu rakentuu eri osa-alueista: kulttuurisista ja taloudellisista tekijöistä, henkilökohtaisista ominaisuuksista sekä toimintaympäristöstä. Huipulle tähtääminen alkaa usein jo nuorella iällä ja päästääkseen huipulle urheilija tekee paljon toimintaansa koskevia päätöksiä. (Pekkala 2011, 31.) Huippu-urheilijalle on kertynyt suuri määrä sitovaa sosiaalista pääomaa urheilun kentältä. Sosiaalisia verkostoja tarvitaan, jotta kansainvälinen huippu on mahdollista saavuttaa. Tarvitaan oikeita ihmisiä tueksi, menestymistä sekä uskallusta heittäytyä hyvinkin epävarmaan urapolkuun. Huippu-urheilijan verkostot kulkevat monilla tasoilla. Huippu-urheilijalle muodostuu verkostoa urheilujärjestelmän sisällä seuratoiminnan ja maajoukkue toiminnan kautta, jotka tukevat häntä urheilujärjestelmän kautta. Lisäksi urheilijoilla on suuri määrä omia henkilökohtaisia verkostoja, jotka antavat resursseja urheilussa pärjäämiseen.

Urheiluseurat ovat osa huippu-urheilijan sosiaalista pääomaa. Suomalainen urheilujärjestelmä perustuu vahvalle seuratoiminnalle. Urheiluseurat ovat suomalaisen liikunta- ja urheilutoiminnan perusyksikkö. Myös kilpailutoiminta Suomessa tukeutuu vahvasti urheiluseuratoimintaan. Pääsääntöisesti huippu-urheilija on myös urheiluseuran jäsen, etenkin perinteisissä yksilölajeissa. Liikun-

taseura on jäsentensä muodostama yhteisö, joka on sosiaalinen vuorovaikutusjärjestelmä. Eri urheiluseurat muodostavat keskenään alueellisia ja lajikohtaisia järjestöverkostoja. (Heinilä 1986, 1–13.)

Suhteet urheiluseuraan olivat vaihtelevia haastatteluissa huippu-urheilu vaiheessa. Toki seura on ollut merkittävässä roolissa huippu-urheilu-uralle etenemisessä. Toisille urheiluseura näyttäytyi tärkeänä yhdyssiteenä ja verkostona. Seuran sisälle muotoutuu ystävyysuhteita toisten urheilijoiden kanssa. Haastateltava A kuvasi seurakavereiden merkitystä:

”V: No joo kyllä, vaikka on yksilölaji eli [lajin nimi] kuitenkin niin, ku porukka aika tärkeä ja viestit on tärkeessä asemassa siin lajikulttuurissa et molemmissa seuroissa on ollut se porukka ja aika kiintee ja saman henkistä ehkä sitä on itekki sit etsiytynyt semmossii seuroihin. ”

Menestystä tavoittelevat urheilijat hakeutuivat samoihin urheiluseuroihin. Seurakavereihin muotoutui ystävyysuhteita, jotka edistivät myös urheiluun panostamista. Kuten urheiluun kasvamisessa, myös huippu-urheilu vaiheessa muiden tosissaan panostavien urheilijoiden läsnäolo kuvattiin merkityksellisenä. Haastateltava A kuvaa: *”-- Täätki asu paljon kovia lajin edustajia oli sitä harjoitusseuraa tarjolla ja muutenki vapaa-aikaa vietettii siinä porukassa, et ei sitä oikeestaan muita kavereita ollu.”*

Urheiluseuran toimivuus sekä panostaminen huippu-urheiluun nähtiin haastatteluissa tärkeänä urheilu-uran kannalta. Tutkielman haastateltavat hakeutuivat urheiluseuroihin, jotka tarjosivat resursseja ammattimaiseen harjoitteluun. Resursseja voidaan ajatella olevan niin verkostollisia kuin taloudellisia. Ne molemmat ilmenivät haastatteluissa. Jos seuralla ei ollut antaa resursseja, saattoi se johtaa seuranvaihdokseen, kuten haastateltava E kuvaa:

”-- jouduin vaihtamaan seuraa [seuran nimi] josta sai taloudellista tukea, jotta pystyi sitte elämään urheilijana ja opiskeli sitte täällä [kaupunki]. Sitte vuonna [vuosiluku] alko se [seuran nimi] toiminta mennä vähän heikompa suuntaan ja vuonna [vuosiluku] jouduin lopulta siirtymään [toinen urheiluseura] seuraan, josta löysin lisää taloudellista tukea manageri semmonen niin kun tukihenkilö, joka sitte autto sen taloudellisen tuen löytämisessä- -”

Urheiluseuran tulee tarjota resursseja. Burtin (1992) sosiaalinen pääoman tulkinta korostaa yksilön mahdollisuutta saada hyötyä verkostosta. Sosiaalinen pääoma antaa taloudellisia tai inhimilliseen

pääoman resursseja, jotka ovat yksilön hyödynnettävissä. Mitä keskeisemmässä asemassa verkostossa on, sitä paremmin resurssit ovat hyödynnettävissä.

Myös muut urheiluseurassa toimivat henkilöt koettiin merkityksellisinä. He toimivat myös inhimillisen pääoman resursseina (esim. Burt 1992). Parhaimmillaan seura oli tärkeimpiä tekijöitä huippu-urheilun mahdollistamisessa. Siellä oli lähimmät joukkuekaverit sekä henkilöt, joista saatiin paras tuki urheiluun. Urheiluseura tarjosi myös tärkeitä henkilöitä, jotka auttoivat taloudellisen tuen saamisessa. Haastateltava D ja E korostivat, että saivat urheiluseuralta tärkeää apua sponsorien etsimiseen. Haastateltava F kuvasi urheiluseuran kautta saatua osaamispääomaa seuraavasti:

”Ja sitte toinen mulla ollu se [henkilön nimi], joka on vähä tämmönen niin ku seuran manageri tai taustahenkilö narusta vetelijä siellä. Ni tota se on sitte sparrannu sekä siinä lajitaidoissa tekniikan kehittämisessä mutta myös sielä hänel oli hyvä kokonaisnäkemys siitä, että elämä on ylipäätään balanssissa ja niin oli siinä hommassa tärkeä.”

Urheiluseuratoiminta on järjestäytyneitä toimintaa. Se linkittyy yhteiskunnan vertikaalisiin ja horisontaalisiin rakenteisiin. Urheiluseuratoiminta paikallisella tasolla tuottaa sen piirissä oleville sitovaa sosiaalista pääomaa. Se tuottaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja jäsenilleen yhteistä identiteettiä. Piiri- ja aluetasolla se muotoutuu enemmänkin yhdistäväksi ja linkittäväksi sosiaaliseksi pääomaksi (ks. Woolcock 2000). Urheilun piirissä on myös verkostoja, jotka näyttäytyivät urheilijalle enemmänkin yhdistävänä kuin sitovana pääomana. Esimerkiksi lajiliitto tai muut korkeamman tason organisaatioita ei tutkielman haastattelujen perusteella koettu kovinkaan läheisenä. Haastateltava B kuvasi suhdettaan taustaorganisaatioihin seuraavasti: *”V: Taustaorganisaatioon ei muodostunu läheisiä suhteita. Ne näyttäyty vain työntekijöinä siinä organisaatiossa, josta kyllä tarvittaessa sai apua ko soitti ja kysy.”* lajiliittojen ja urheiluseuratoiminnan rakenteessa syntyy linkittävää sosiaalista pääomaa. Se ilmenee organisaatioiden eri tasoissa. Se muodostaa hierarkkisen rakenteen ja on yhteydessä valta-asemassa oleviin kontakteihin. (Ruuskanen 2007, 27; Woolcock 2000.) Samanlaiseen rooliin asettuu myös Suomen olympiakomitea, jonka jäseniä ovat lajiliitot. Se on valtakunnallinen järjestö ja sen tehtävänä on edistää suomalaista urheilukulttuuria sekä huippu-urheilumenestystä. Myöskään olympiakomitea ei näyttäytynyt kovinkaan läheisenä organisaationa haastateltaville. Haastatteluissa esiin nousi Olympiakomitean ylläpitämä kilpa- ja huippu-urheiluyksikkö (KIHU), jonka kautta saatiin apua eri alojen asiantuntijoilta sekä kuntotestejä.

Lajiliitto näyttäytyi haastateltaville selvimmin maajoukkue toiminnan kautta. Maajoukkue onkin yksi huippu-urheilijan toimintaympäristö. Siihen kuuluu muita urheilijoita, valmentajia sekä muita toimijoita, jotka mahdollistavat urheilun huipulla. Se tarjoaa myös resursseja ammattimaiseen urheiluun. Haastatteluissa oli hyvin vaihtelevia suhteita maajoukkueeseen. Etenkin he, jotka olivat lunastaneet ”pysyvän paikan” maajoukkueesta, kokivat sen läheisenä. Erityisesti muiden maajoukkueurheilijoiden kanssa muodostui läheisiä ja tiiviitä suhteita, kuten haastateltava B kuvaa:

V: Olimme läheisiä, ja yhä edelleen pystynyt luottamaan näihin henkilöihin, pystyn puhumaan heidän kans monistaki asioista, joista en pysty monien muitten ihmisten läheisten ihmisten kans puhumaan, vaikka tilanne oli se että me oltii kilpailijoita niin silti me oltiin ystäviä ja me oltiin vuodessa maajoukkue esimerkiksi yhdessä noin 180 vuorokautta. Elikkä noin puolet vuodesta. Niin väistämättä siinä pitää henkilökemioiden toimia, jotta se paketti pysyy kasassa. ”

Muut maajoukkueessa olevat urheilijat jakavat saman identiteetin ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Urheilijat jakavat myös saman kokemusmaailman, samoja ongelmia ja haasteita, jotka yhdistävät urheilijoita. Haastateltava D kuvasi, että ”muut urheilijat on se juttu”, minkä takia urheillaan. Muista urheilijoista muovautuu vertaistuki huippu-urheilu-uralla, ja se onkin yksi merkittävä sosiaalinen verkosto, joka urheilun piirissä syntyy. Vahva urheilijan identiteetti sekä kulttuurinen yhteenkuuluvuus muodostavat sitovaa sosiaalista pääomaa huippu-urheilijalle (ks. Ruuskanen 2000, 97). Salasuo ja kumppanit (2015, 265) ottavat esille yksilöurheilijan rajatun sosiaalisen piirin, jossa erityisesti joukkuekaverit sekä oma puoliso näyttävät tärkeää roolia. Joissain lajeissa sosiaalinen yhteistoiminta toisten urheilijoiden kanssa voi olla hyvinkin intensiivistä. Esimerkiksi juuri maajoukkue toiminnassa tai seuratoiminnassa.

Haastatteluissa nousi esille myös dilemma urheilijoiden suhteista muihin urheilijoihin. Haastateltava E kuvasi suhdettaan muihin urheilijoihin seuraavasti:

”--paljon oppii urheilua ei tietyllä tapaa juridisesti työpaikka, toisaalta se on hyvinkin tiivis työyhteisö ja se että, mitä ne ihmissuheet sitte lopulta sen urheilun aikana on niin ku ollukaan et kuitenkin me ollaan kollegiaalisesti tehty yhteistyötä mutta sitte rajusti kilpailtu sen urheilun sisällä sitten sen urheilu-uran aikana ja se, se on jännä se urheilun ne vuorovaikutussuhteet niiden toisten urheilijoiden kanssa.”

Muut urheilijat ovat monelle huippu-urheilijalle tärkeimpiä ystäviä, joilta saa vertaistukea huippu-urheiluun. Urheilijat jakavat myös saman kokemusmaailman. Samaan aikaan urheilijat ovat pahimpia kilpakumppaneita. Urheilukisoissa kamppaillaan sijoituksista, rajallisista kilpailupaikoista (esimerkiksi paikasta olympialaisiin) sekä tarjolla olevista rajallisista resursseista. Urheilumenestys tuottaa usein urheilijalle lisää tuloja urheilijan apurahan tai sponsoritulojen kasvaessa (Piispa 2013, 39–51).

Menestyminen antaa urheilijalle myös vakaamman paikan maajoukkueessa. Se ei kuitenkaan ole pysyvä tila, vaan paikasta kamppaillaan jatkuvasti muiden urheilijoiden kanssa. Urheilijan suoritustason laskiessa on mahdollista menettää paikka maajoukkueesta. Huippu-urheilijan elämässä onkin läsnä jatkuva epävarmuus. Epävarmuutta luo loukkaantumisen mahdollisuuden jatkuva läsnäolo, joka pahimmassa tapauksessa lopettaa urheilu-uran, sekä taloudellisten resurssien riittävyys (esim. Salasuo ym. 2015). Huippu-urheilijan täytyy myös kehittyä jatkuvasti urheilijana, saavuttaa parempia tuloksia sekä säilyttää riittävän korkea taso muihin urheilijoihin verrattuna, jotta paikka maajoukkueessa säilyy.

Menestyminen tuottaa urheilijalle vakaamman ja keskeisemmän aseman maajoukkueessa. Menestyminen tuottaa myös keskeisemmän verkostoaseman (ks. Burt 1992). Menestyneemmällä ja pidemmän urheilu-uran tehneellä urheilijalla on myös enemmän mestaruuspääomaa (Pekkala 2011). Haastateltavista muutama tarkasteli maajoukkuetta hieman etäämmältä, kun ”varmaa” paikkaa maajoukkueesta ollut vielä lunastettu. Haastateltava A kuvasi omaa melko löyhää suhdetta maajoukkueeseen seuraavasti:

“V: Mä en ehkä siis mä en niin ku ollu sitä ydin porukkaa, joka aina on maailmancupeissa ja MMkisoissa ja siis vaikka mä pääsin niin kun, siel oli monesti A maajoukkue ja B mä olin siinä B:ssä tai mikä se milloinki oli se nimi, et mä en ihan ollu siinä semmosta vakio kalustoo kuitenkin, niin nii siitä ei oo ikinä muodostunu semmoin porukka mikä varmaan taas, ketkä on aina. Joka lajissa on ne tietyt ketkä kiertää kisat se muodostuu ehkä tiiviimmäks mä olin siel ulkokehällä kuitenkin.”

Haastateltava A kuvasi oman paikkansa maajoukkueessa ”ulkokehälle”, eikä suhde maajoukkueeseen ollut kovinkaan läheinen. Kun urheilumenestys ei ollut vakiinnuttanut paikkaa maajoukkueessa, hän ei kokenut sen tuomia suhteita kovin merkityksellisiksi tai läheisiksi. Haastateltava A korosti enemmän oman urheiluseuran ja seurakaverien merkitystä omalla urheilu-urallaan.

Maajoukkue tuotti myös erilaisia resursseja urheilijoille, esimerkiksi valmennuksellisia resursseja tai muita huippu-urheilussa tarvittavia resursseja, kuten huoltoa ja hierontaa, jotka olivat nimenomaan maajoukkueessa urheilevien saavutettavissa. Maajoukkue sisältää urheilijoiden lisäksi erilaisia toimijoita, jotka mahdollistavat urheilun huipputasolla. Maajoukkueen ”vakiokalustoon” kuuluva urheilija luonnehti maajoukkuetta työyhteisönä.

”V: No tottakai, siel on niin ku että osan kanssa meni paremmin ja osan kanssa huonommin, että ei se oo sen kummempi työyhteisö. (-) Osan kanssa se yhteistyö sujui paremmin ja osan kanssa heikommin, että mutta töitä piti aina pystyy tekemään et ei silleen paras kaveri tartte olla kenenkää kanssa, mutta työt pitää pystyä hoitamaa. ” (Haastateltava C)

Sosiaalisena ympäristönä maajoukkue on tiivis yhteisö. Siihen kuuluu urheilijoita, valmentajia ja muita toimijoita. Erityisesti niille, jotka olivat vakiinnuttaneet paikkansa maajoukkueessa, kokivat maajoukkueen hyvin läheisenä yhteisönä. Colemanin tulkinnan mukaan maajoukkueen kaltaisessa tiiviissä yhteisössä sosiaalinen pääoma ilmenee kykynä suunnata yksilöiden toimintaa, välittää informaatiota sekä ylläpitää normeja ja luottamusta (Ruuskanen 2007, 17). Tällöin sosiaalinen pääoma edistää yksilöiden toiminnan lisäksi koko yhteisön toimintaa. Mitä parempaa maajoukkueen yhteistoiminta on, sitä enemmän se hyödyttää koko maajoukkueen sekä yksittäisen urheilijan toimintaa.

Haastatteluista ilmenee, että maajoukkue yhteisönä näyttäytyy eri urheilijoille hieman eri valossa. Etenkin menestyneemmät urheilijat, jotka olivat lunastaneet paikkansa joukkueessa, olivat hyvin tiiviisti sidoksissa maajoukkueen toimintaan. Löyhemmin maajoukkueeseen kiinnittyneet eivät kokeneet sitä niin tiiviinä ja merkityksellisenä. Menestyneemmällä urheilijalla vaikuttaa olevan myös keskeisempi rooli maajoukkueen sisällä. Burtin (1992) mukaan keskeinen verkostorakenne antaa enemmän resursseja. Menestyneimmillä huippu-urheilijoilla voi olla mahdollisuus parempiin resursseihin maajoukkueessa.

Huippu-urheilijan ympärillä onkin eri tason organisaatioita, joiden sisällä urheilijat toimivat. Toki kaikki urheilun sisällä olevat verkostot eivät näyttäydy urheilijalle sitovana sosiaalisena pääomana, vaan ne ovat osittain myös yhdistävää sosiaalista pääomaa, vaikka toimijat ovatkin urheilun kentällä. Urheilupiirin ulkopuolelta tarkasteltuna kaikki urheilun piirissä oleva sosiaalinen pääoma on

sitovaa sosiaalista pääomaa. Välittömiä ja välillistä verkostoa muodostuu seurakavereista maajoukkueeseen aina valtakunnalliseen ja kansainväliseen tasoon asti. Oman lajin yhteisö onkin jatkuvasti läsnä urheilussa (ks. Salasuo ym. 2015).

Huippu-urheilijoiden ympärillä on myös muita merkittäviä henkilöitä, jotka tukevat huippu-urheilussa pärjäämistä. Valmentaja on eräs tärkeä henkilö, joka mahdollistaa huipulle pääsyn. Urheilijan henkilökohtainen valmentaja on osana urheilijan sosiaalista pääomaa ja hänen roolinsa on usein keskeinen huippu-urheilijan elämässä. Valmentaja on mahdollisesti ainoa ulkopuolinen henkilö, joka vaikuttaa urheilijan harjoittelun sisältöön ja itse kilpailusuoritukseen (Piispa 2013). Valmentajilla on usein kiinteä suhde valmennettavaan lajiin. Valmentaja on osa urheilukulttuuria ja yhteiskunnallista toimintaa (Hämäläinen 2008).

Toisille valmentaja oli merkittävä ja läheinen henkilö, joka tukee huippu-urheilijana oloa kokonaisvaltaisesti. Haastateltava E kuvasi omaa suhdettaan valmentajaan seuraavasti:

”V: Intiimit välit elikkä on keskusteltu päivittäin aktiivisesti pääsääntöisesti päivittäin siitä tekemisestä kokonaisvaltaisesti siitä minun elämäntilanteesta ja kaikesta urheilun sisältä ja urheilun ulkopuolisista asioista, koska urheilu on kuitenkin tosi kokonaisvaltaista toimintaa, että kaikki vaikuttaa tietyllä tavalla kaikkeen siitä urheilu näkökulmasta jos mietitään vaikka kokonaisrasitusta. ”

Haastatteluissa korostettiin myös yksilöurheilun luonnetta. Valmentaja ei ollut jatkuvasti läsnä harjoituksissa, vaan tilaa jäi paljon myös urheilijan omalle harjoittelun suunnittelulle sekä toteuttamiselle. Toisille haastateltavista valmentaja näyttäytyi etäisempänä henkilönä, joka antoi suuntaviivat harjoittelulle. Haastateltava A:lla ja haastateltava B:llä oma henkilökohtainen valmentaja tuli mukaan verrattain myöhään. Haastateltava A kuvasi valmentajan hankintaa seuraavasti:

“V: No joo mulla kävi sillee et paras vaihe tuli vasta noin kolmekymppisenä et mul oli aikasemmin aika paljon loukkaantumisia 20–30 ikävuosina toisinaan tuli vähä menestystä, mut useemmiten ei, et oli liikaa yritystä ja mul ei ollu hyvää valmentajaa siinä et mä yritin ite. Et jossain vaiheessa oli nöyryyttävä ja oisinko ollu 29 sitte ku pyysin valmentajaksi, valmentajaksi yhtä henkilöä ku sai sen homman toimimaa ja se oli tosi tärkeä henkilö siinä. Sain parhaat vuoteni siihen loppuun, uran loppuu”

Valmentaja on osa urheilijan sosiaalista verkostoa, mutta myös osa urheilijan urheilupääomaa. Hän tarjoaa resursseja, joka auttaa urheilussa pärjäämistä. Valmentajan ja valmennettavan välillä vallitsee syvä luottamussuhde. Sosiaalinen pääoma muotoutuu luottamuksen ja vastavuoroisuuden normeja ylläpitämässä yhteisössä ja suhteissa (Ilmonen 2000, 22).

Osa haastatelluista entisistä huippu-urheilijoista oli valmentajan lisäksi löytänyt ympärilleen oman tukiverkoston, jossa oli tärkeää osaamista ja apua urheilussa pärjäämiseen. Haastateltava B kuvasi verkostoaan seuraavasti:

”Ja rakensin organisaatiota itte ja se rakentu lopunpeleissä erittäin isoksi tukiorganisaatioksi noin 15 henkeä. Ja parhaimmillaan mulla oli eri alojen ammattilaisia käytössä aamu kuudelta iltaa yhteentoista yhden puhelinsoiton päässä, jolta pysty kysymään tukea. Oli se sitten teknistä tukea henkistä tukea terveydellistä tukea valmennuksellista tukea ja jos sieltä ei suoraan tältä henkilöltä löytynyt vastausta minun kysymykseen ongelmaan niin muutamalla puhelinsoitolla tukihenkilö sai selvitettyä asiat ”

”Oman organisaation” luominen oli mahdollista etenkin menestyneimmillä urheilijoilla. Menestyminen vaatii verkostoa. Urheilijan itsensä luomassa verkostossa urheilija on verkoston keskiössä. Urheilijalla on suhteet kaikkiin verkoston toimijoihin, mutta muilla toimijoilla ei välttämättä ole suhteita toisiin toimijoihin (ks. Ruuskanen 2007, 27–28). Burtin (1992) mukaan tällaisessa tilanteessa on kyse sosiaalisen verkoston aukoista. Henkilö, joka hallitsee koko verkostoa eli myös verkoston aukkoja, on mahdollisuus hyödyntää verkostoa parhaiten omien intressien edistämiseen. Huippu-urheilija, joka on luonut itselleen ”oman organisaation” kykenee hyödyntämään sitä omien intressiensä mukaisesti. Verkosto voi tuottaa myös taloudellista hyötyä.

Kaikilla urheilijoilla ei kuitenkaan ollut tällaista tietoisesti rakennettua ”omaa organisaatiota” henkilökohtaista valmentajaa lukuun ottamatta, vaan urheilijat nojautuivat vahvasti urheiluseuran kautta saatuihin verkostoihin sekä lajiliiton maajoukkuetoimintaan ja niiden tuottamiin resursseihin. Lisäksi haastatteluissa nousi esille, että osalla haastateltavista oli luotettuja henkilöitä, kuten hieroja, fysioterapeutti tai psyykkinen valmentaja, jotka tarjosivat ammatillista osaamistaan urheilun tueksi.

Huippu-urheilija linkittyy erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin, jotka menevät limittäin ja lomittain urheilumaailman kentällä. Urheilija toimii usean verkoston jäsenenä tuottaen urheilijalle laajasti

sitovaa sosiaalista pääomaa. Urheilun sisällä oleva sitova sosiaalinen pääomaa on oltava huippu-urheilijalla, jotta menestyminen on mahdollista. Menestyminen tuottaa myös lisää sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma sitoutuu historiallisesti muodostuneisiin instituutioihin (Ruuskanen 2001, 22–23). Huippu-urheilu on itsestään historiallisesti tuotettu instituutio, jonka sisällä oleva sitova sosiaalinen pääoma on olemassa niin pitkään kuin instituutio ”huippu-urheilu” on olemassa.

5.3 Verkostot urheilun ulkopuolella

Huippu-urheilu-uran aikana urheilijalle syntyy verkostoja urheilupiirin ulkopuolelle. Yhdistävä sosiaalinen pääoma viittaa siteisiin, jossa aiemmin tuntemattomat ja erilaisina pitävät henkilöt ovat yhteydessä toisiinsa (Ruuskanen 2007, 26). Huippu-urheilijalle se tarkoittaa verkostoja huippu-urheilun tai urheilujärjestelmän ulkopuolelta. Verkostot näyttäytyvät muun muassa yhteistyö- ja sponsorisuhteina, joiden kautta huippu-urheilijat saavat resursseja urheiluun. Suomalaisen huippu-urheilun rahoituspohja vaihtelee merkittävästi ja sitä varjostaa suuri epävarmuus. Yksilöurheilussa merkittävänä urheilun rahoittajana toimii urheilijalle myönnettävät apurahat, yhteistyö- ja sponsorisuhteilla saatu tulo sekä kilpailusta saatavat palkkiot ja urheiluseuran tuki. Osa urheilijoista kustantaa myös omaa urheilua palkkatyöllä. (Piispa 2013, 42–45.) Tässä jaksossa tarkastelen huippu-urheilijoiden verkostoja urheilupiirin ulkopuolella. Keskiöön nousee urheilijan sponsori- ja yhteistyökumppanuussuhteet. Samalla sivuan huippu-urheilun rahoituspohjaa sekä sitä, miten urheilijat saavat hankittua itselleen yhteistyökumppanuuksia. Urheilu-uran aikana syntyy myös muita suhteita eri yhteiskunnan toimijoihin, joita käsittelen myös tässä jaksossa.

Haastateltavista suurin osa oli hankkinut itselleen yhteistyökumppaneita ja sponsoreita urheilun rahoittamista varten. Monelle haastateltavista yhteistyökumppanit olivat tärkeitä urheilun rahoittajia. Ensimmäisiä sponsoreita urheiluun tuli jo juniorivuosien aikana, kun urheiluun päätettiin panostaa. Ensimmäiset sponsorisopimukset tehtiin lähipiiriin kuuluvien yrittäjien tai paikallisten toimijoiden kanssa. Haastateltava C kuvaa: ”*V: Oisinko ollu tyylä 15, ku mä menin kysyy mun parhaan kaverin isältä, jolla oli tällain metallialan yritys kysyin voisko se lähtee mun sponsoriks nii tota joo silloin.*”

Tukea urheiluun hankittiin urheiluun jo melko varhaisessa vaiheessa. Juniorivuosien tuki näyttäytyi erilaisina palveluina, alennuksina tai tavarana. Haastateltava E kuvasi oman ikäryhmän yhteistyötä resurssien hankinnassa seuraavasti:

”..Joo varmasti, 13 vanhana meil oli ensimmäinen niin kun saman suunnilleen saman ikäisten [lajin] tiimi seuran sisällä, jossa oli sitten valmentaja ja meit oli ehkä 5 urheilijaa ja sitte siihen kerättiin pieniä sponsoreita tai vaikka yhteiset seura-asut tai tiimiasut silloin ensimmäiset ulkopuoliset resurssit tai rahoitukset oli järjestetty.”

Vaikka pieniä taloudellisia tukijoita haastateltavat olivat saaneet, pääsääntöisesti vanhempien rooli taloudellisen tuen tarjoajana oli tärkein ennen, kun aikuisten taso saavutettiin. Piispa (2013, 40–42) korostaa, että vanhempien tarjoama taloudellinen tuki on ensisijainen ja välttämätön rahoituksen muoto, jotta urheiluun panostaminen on mahdollista. Taloudellista tukea urheilulajista riippuen voi saada jo suhteellisen varhain juniorivuosina, mutta nämäkin suhteet kytkeytyvät usein perhe- tai tuttavapiiriin. Tuki ei aina tarkoittanut rahallista tukea, vaan saattoi olla erilaisia palveluita tai hyödykkeitä. Haastatteluissa nousi esille muun muassa yritykseltä saatu bensakortti kisamatkojen tukemiseen.

Urheilun huippuvaiheessa tukijoiden määrä kasvoi ja vanhempien rooli taloudellisena tukijana poistui. Uran huippuvaiheessa perheenjäsenten merkitys vähenee ja he asettuvat enemmän passiiviseen rooliin (Piispa 2013, 29–31). Juuri aikuisuran alkuaikat ovat urheilijoille haastavimpia, koska tuloksia pitäisi saada ja urheilun pitäisi tuottaa myös tuloja urheilijalle. Henkilö D reflektoi oman urheilu-uran kynnyksen haasteita seuraavasti:

”No siis kyllähän vanhemmatki tuki tottakai niin ku henkisesti kovasti ja sitten myös taloudellisesti, että ne oli varmasti niin ku taloudellisesti rankimpia vuosia ne ne siitä aikuisuran kynnyksen vuodet kun ei ole varsinaisesti minkäänlaisia tuloksia niin ku varsinaisesti sponsoreita vois vaatia, että sitte se sponsori sponsorin saaminen vaatii käytännössä sen yhteistyökumppanin semmosta niin kun yhteiskuntavastuuta.”

Urheilu-uran edetessä taloudellinen paine saattoi helpottaa. Helpotusta tuo pääsy apurahojen piiriin, mikä usein on yksi yksilöurheilijan merkittävimmistä tulonlähteistä. Apurahoista merkittävin on opetus- ja kulttuuriministerien myöntämä apuraha urheilijoille. (Salasuo, Piispa & Huhta 2015,

257–259.) Urheiluseurat tarjosivat tukea tosissaan panostaville urheilijoille. Myös urheilu-uran eteneminen lisäsi taloudellista tukiverkostoa. Haastateltava B kuvasi oman taloudellisen tukiverkoston laajenemista seuraavasti:

”Niitten kontaktien kautta, jotka mulla oli nuoruudessa kerääntyny sieltä tuli uusia kontakteja joitten kautta taas tuli uusia kontakteja ja valosana elosana persoonana myös minuun oltiin yhteydessä..”

Menestymisen myötä yhteistyökumppanuuksien määrä kasvaa. Haastateltava B sai aikaisempien yhteistyökumppaneiden kautta uusia kontakteja, joiden kautta hän sai lisää taloudellista tukea urheiluun. Haastateltava B:n tapauksessa löyhät verkostot ovat tuottaneet uusia kontakteja, jotka mahdollistivat uusia yhteistyökumppanuuksia. Yhdistävän sosiaaliseen pääoman luonteeseen kuuluukin, että juuri löyhät verkostot välittävät tietoa eri verkostoihin, joiden kautta uusia kontakteja on mahdollista saada (ks. Granovetter 1973).

Urheilumenestys helpotti taloudellista painetta sekä loi uusia verkostoja urheilijalle. Urheilumenestys näkyi isompina sopimuksina yhteistyökumppaneiden kanssa ja se loi uusia yhteistyökumppanuussuhteita. Haastateltava E kuvasi taloudellisten resurssien kasvua seuraavasti:

”Oikeestaan voi sanoa et vuonna [vuosiluku] sain ensimmäisen arvokisamitalin heti sen jälkeen mä nousin semmoseen asemaan, sponsoreiden markkinat on vähä tämmönen yhden suuntanen käsite, mutta tietyllä tavalla pääsee statukseen et oli oikeesti mahollista hankkia parempia taloudellisia sponsorikumppaneita ja välinepuolella sai välinesopimuksista rahaa sen jälkee sitte menestyksen myötä se taloudellisen tuen ja tietysti ei oo enää tukea vaan se on yhteistyöhön perustuvaa palkkiota sitä vasten kun on menestyvä urheilija ni sen määrä kasvo sitten oikeestaan koko loppuuran ajan.”

Menestyminen antaa mahdollisuuksia suurempiin yhteistyökumppanuuksiin ja suurempiin sopimuksiin. Menestyminen tuottaa näkyvyyttä urheilijalle ja on osa mestaruuspääomaa. Pekkala (2011, 130–133) kuvaa voittamis-mestaruuden olevan onnistumista. Se on voittamista ja yhteisyyttä sekä tavoitteen saavuttamista. Voittaminen tuottaa symbolisena merkityksenä palkinnon, huomion tunnustukset, tunnettavuuden ja julkisuuden. Menestyminen tuottaa siten urheilijalle verkostoa, jota se kykenee hyödyntämään taloudellisina resursseina. Coleman (1988) kuvaa rationaa-

lisen valinnan teoriassa, että toimija pyrkii hyödyntämään käytössä olevia resursseja ja pyrkimyksenä on resurssien kasvattaminen. Menestyminen lisää urheilijan tunnettavuutta ja verkostoa, joka vahvistaa urheilijan roolia sponsorimarkkinoilla.

Yhteistyökumppanuudet ja niiden kautta saatava tulo ei kuitenkaan syntyneet itsestään. Moni haastateltava nosti esille, että omatoimisuus oli tuonut yhteistyökumppanusverkostoja. Haastateltava C:n kohdalla se tarkoitti seuraavaa: *”--ja sitte tota öö no sit mä aloin omii sponsoreit saamaan ja hankin itse aktiivisesti niin ku aina sain niin ku liidejä tuttujen kautta et ne niin ku autto ja sit mul oli hetken aikaa managerikin tossa tota tota, mut sitte mä (-) muutaman vuoden ja sit se jäi pois,”* Omatoimisuus näkyi myös muiden henkilöiden haastatteluissa ja harvalla tutkielmani haastateltavista oli apuna manageria yhteistyökumppanien hankinnassa. Apua kuitenkin yhteistyökumppanusverkostojen laajentamiseen saatiin. Kuten seuraava haastatteluote vahvistaa:

”Sitte vuonna [vuosiluku] alko se [seuran nimi] toiminta mennä vähän heikompaa suuntaan ja vuonna [vuosiluku] jouduin lopulta siirtymään [toinen urheiluseura] seuraan, josta löysin lisää taloudellista tukea. Näissä molemmissa seuroissa se perustu semmoseen yhteen tavallaan luotettavaan henkilöön en tykkää käyttää sanaa manageri semmonen niin kun tukihenkilö, joka sitte autto sen taloudellisen tuen löytämisessä.” (Haastateltava E)

Yhdenmukaisuuksia löytyi myös haastateltava D:n haastattelusta. Apua saatiin, kun sitä osasi etsiä oikeasta paikasta. Taloudellisen tuen saaminen perustuikin vahvasti huippu-urheilijan omaan tarpeeseen ja se oli hyvin urheilijälähtöistä toimintaa. Haastattelussa nousi esille urheilijan oma kyky tehdä myynti- ja markkinointityötä. Tätä analyysiä jatkan seuraavassa alaluvussa.

Sponsorien ja yhteistyökumppaneiden kautta saatu tuki oli monenlaista. Tukea saatiin erilaisia palveluina, hyödykkeinä tai alennuksina. Haastateltava D analysoi urheilijan saamaa tukea seuraavasti:

”V: Se urheilijan taloudellinen tukiverkosto perustuu niin kun minimaalisiin kuluihin sanotaanko näin. Moni urheilija tekee sitä urheilu-uraa sillä, että saa siitä arjestaan mahdollisimman kulutonta myös yhteistyökumppaneiden toimesta, että on niin kun välineet ja varusteet, joihin niitä yhteistyökumppanuuksia saadaan tai haetaan että kulut sillä puolella on mahdollisimman pienet, että mahdollisesti paikallisia huoltoasemia yrittäjiä, joilta voidaan saada tukea polttoaineen ja tällasten

muodossa ja sitten mahdollisesti tällaisia lounaspaikkoja tämmösiä pieniä sponsoreita, joita pyydetään mukaan, jossa voi käydä syömässä, hierojia, että tämmösiä pieniä palveluksia arjen kuluja, koska se raa`an rahan saaminen on niin kun menestymättömältä urheilijalta todella todella vaikeaa.”

Osa yhteistyökumppanuuksista ilmeni yhteistyösopimuksina lajin välinevalmistajien urheiluvaatebrändien sekä urheilukenkävalmistajien kanssa. Kumppanuussuhde sisälsi vähintään urheiluvaatteita ja urheiluvälineitä yhteistyön vastineeksi. Urheiluvaate- ja välinevalmistajat kuuluvat sitovan ja yhdistävän sosiaalisen pääoman välimaastoon. Urheiluvälinevalmistajat voivat olla hyvin lähellä huippu-urheilua. Ne eivät ole kuitenkaan täysin kiinni urheilujärjestelmässä. Joissain lajeissa urheilijat voivat jakautua niin sanottuihin talleihin, jolloin he kuuluvat tietyn välinevalmistajan joukkueeseen.

Tutkielman haastateltavat kuvasivat omia yhteistyösuhteitaan kaksijakoisiksi. Osasta yhteistyökumppanuussuhteista muotoutui hyvinkin läheisiä. Sitouduttiin urheilijaan ja haluttiin olla mukana tukemassa urheilijaa menestyksen tielle. Haastateltava D kuvasi sponsori- ja yhteistyökumppanuuksia seuraavasti:

V: Nii siel oli eroja, eroja niissäkin että osat oli hyvinki lähellä et se vähä riippu siitä siitä syystä minkä takia se yritys niin kun lähti tukemaan ja vähän syystä minkä takia mä sitä pyysin, että se on aina niin kun suheellista et jos ne on käytännössä ostanu vaa mainospaikan urheilijalta niin sit se voi olla hyvinkin tämmöstä niin kun niin kun miten sen sanois maitokauppaa, että molemmat sitä hyötyy mutta ei sinänsä niin kun sen kummepia tunteita siinä vaiheta. Mutta sitte jos on syvempää yhteistyötä ja rakennetaan vähä tarinaa sen urheilijan kanssa, se voi olla hyvinkin sitte hengessä elämistä ja mukana olemista ja semmosta niin kun yrityskin ottaa siinä vähän niin kun omaa imagoansa peliin, satsaa siihen niin kun hetkeen, mikä on käsillä. ”

Myös haastateltavat C ja E kuvasivat joitain yhteistyökumppanuussuhteita hyvin läheiseksi. Haastateltava C kuvasi suhdettaan pääyhteistyökumppanin kanssa seuraavasti:

”V: No joo kyl mun pääyhteistyökumppanin kanssa tota kyl sitä vaan ystävyystyy ja tota että tietenkine kenen kanssa sä teet pitkää töitä yhdessä sitte sit tieteki sellanen pitää olla suht samaa ikäluokkaa, että tota et sellasten kanssa sitä niin ku sattumalta et toi niin ku [yrityksen nimi] toimari oli

mua pari vuotta vai vuodenks se on mua vanhempi jotenki, et me ollaa hyvin saman ikäsiä sitä sit sillee ystäväystyy samalla. ”

Osa kumppanuuksista oli hyvin lähellä huippu-urheilijaa ja suhteet olivat hyvin henkilökohtaisia. Läheinen suhde yhteistyökumppanin kanssa loi pohjan yhteistyökumppanuuden jatkumiselle. Osa kumppanuuksista oli sellaisia, jotka halusivat tukea ja olla mukana huippu-urheilijan elämässä. Tällaisia kumppanuuksia kuvattiin pitkäaikaisiksi yhteistyökumppaniksi sekä luottamukseen perustuvaksi suhteiksi. Yhteistyökumppanuussudetta syvensi myös urheilijan pitkäaikainen tukeminen. Osa huippu-urheilijoiden tukijoista oli ollut urheilijan mukana koko aikuisurheilun ajan viimeisistä juniorivuosista lähtien. Näitä suhteita kuvattiin hyvinkin merkityksellisiksi ja tiiviiksi.

Luottamus urheilijan ja yhteistyökumppanin välillä koettiin tärkeäksi. Luottamus sekä vahva henkilökohtainen suhde yhteistyökumppaniin loi pohjaa pitkäaikaiselle yhteistyökumppanuussuhteelle. Coleman (1988) kuvaa tiiviiden verkkojen olevan sellaisia, joissa on helppo ylläpitää luottamusta ja se mahdollistaa vastavuoroisuuden. Luottamus perustuu vapaaehtoisuudelle eli molemmat osapuolet ovat suhteessa mukana vapaaehtoisesti. Haastateltava E korosti, että näissäkin suhteissa on kuitenkin aina kyse myös taloudellisesta hyödystä urheilijan näkökulmasta katsottuna.

Haastateltava B kuvasi yhteistyökumppanuuksien moninaisuutta seuraavasti:

”V: Osa kumppanuuksista muodostu läheisimmiksi kuin toiset, osa käytti minua enemmän tilaisuuksissa, osa hyödynsi oman henkilöstönsä hyvinvointitapahtumissa minua, osan tunsin kumppaneista ja ihan lapsuudesta asti tiesin nämä henkilöt, jolloin sinne syntyy selvästi läheisempi suhde osa kumppaneista muuten kuin puhelimitse ja sähköpostilla yhteydessä. ”

Yhteistyökumppanuuksia kuvattiin myös ”maitokaupaksi”, joissa sekä urheilija että yritys hyötyivät. Näissä kumppanuuksissa nousi esille suhteen hyötynäkökulma. Urheilijan tulee tuottaa hyötyä yritykselle ja urheilija saa vastineeksi rahallisen korvauksen. Urheilija ikään kuin tuottaa palveluja, josta saa korvauksen. Tällaisia yhteistyökuvioita vaikutti tulleen haastateltaville menestymisen myötä. Suhde yhteistyökumppaniin ei ollut kovin läheinen ja se perustui sopimukseen, jossa molemmat osapuolet hyötyivät. Urheilija pystyy antamaan näkyvyyttä ja mainostilaa esimerkiksi kisasusta sekä osallistumalla yrityksen tapahtumiin. Suhde ei kuitenkaan muototutunut syväksi.

Haastateltava E korosti, että suhde perustui aina yhdessä laadittuun sopimukseen, jossa oli huomioitu molempien osapuolten tarpeet.

Urheilu-uran aikana muodostuu verkostoja myös muihin yhteiskunnan osa-alueisiin, kun yritysmaailman ja urheilun piiriin. Aineistossa ilmeni, että monella urheilijalla oli suhteita erilaisiin yhteiskunnan tahoihin, kuten haastateltava C mainitsi: *”Mulla on todella laaja verkosto, että siihen kuuluu poliittisia päättäjiä, yritysjohtajia erilaisia vaikuttajia”*.

Urheilija saa kerrytettyä yhdistävää sosiaalista pääomaa hyvinkin laajasti urheilu-uran aikana. Yksi tekijä verkoston muodostumiseen on huippu-urheilijalle tullut tunnettavuus sekä menestyminen. Menestyminen onkin urheilupääoman institutionalisoitunut muoto (Aarresola 2015, 52–54). Haastatteluissa nousi myös esille, että urheilijana on helpompi mennä juttelemaan uusille ihmisille, koska urheilu ja huippu-urheilijat kiinnostavat ihmisiä ja se on ainakin yksi keskustelunaihe, josta huippu-urheilijan on helppo puhua uuden ihmisen kanssa. Toiset tekevät verkostoitumista tietoisemmin kuin toiset. Verkostoja muodostuu yhteistyökumppanuuksien kautta yrityksiin ja urheilupiiriin toimijoihin, mutta myös erilaisiin poliittisiin päättäjiin ja vaikuttajiin. Osa käyttää menestymistä ja urheilijastatusta verkostoitumisen välineenä enemmän kuin toiset. Tätä analyysiä jatkan seuraavassa alaluvussa.

5.4 Mestariomyyjät ja verkostotaiturit

Huippu-urheilu-ura on muutakin kuin lajitaitojen kehittämistä ja urheilusuorituksia. Mestaruuteen kasvu on vaiheittainen prosessi, joka sisältää monen eri osa-alueen kehittymistä. Auli Pekkala (2011) kuvaa tätä osa-alueiden kirjoa mestaruuspääomana. Pelkät lajitaidot eivät riitä huippu-urheilussa pärjäämiseen, sillä urheilijan on osattava monia muitakin taitoja. Huippu-urheilijalle on hyötyä hyvistä myynti- ja verkostoitumistaidoista. Tässä kappaleessa käsitelen tutkielman aineistossa noussutta puhetta ”mestariomyyjistä” sekä urheilijoiden kyvyistä verkostoitua. Kuinka tietoisesti huippu-urheilijat lopulta verkostoituvat ja kuinka paljon huippu-urheilijana oleminen tuottaa verkostoja urheilijalle?

Huippu-urheilu-ura muodostaa monipuolisen ja laajan verkoston urheilijalle. Tutkielman haastateltavat kokivat verkostot tärkeiksi. Huippu-urheilijana olo itsestään mahdollistaa kattavan verkoston niin urheilupiirin sisälle kuin sen ulkopuolelle. Osalle urheilijoista verkostoituminen oli olennainen osa urheilu-uraa. Toiset urheilijat tekevät verkostoitumista tietoisemmin kuin toiset. Urheilijan verkostoituminen voidaan jakaa tiedostettuun ja tiedostamattomaan toimintaan. Toisin sanoen huippu-urheilijalla on mahdollisuus laajentaa omaa verkostoaan aktiivisesti omalla toiminnallaan. Haastateltava C kuvasi verkostoitumista merkitystä seuraavasti:

”Mulla on todella laaja verkosto, että siihen kuuluu poliittisia päättäjiä, yritysjohtajia, erilaisia vaikuttajia eri eri aloita. Niin tota ni ni siis tota sit tietysti se ehkä se en ajatellu silloin urheiluuran aikana mut mä oon ollu aika aktiivinen. Sit mä oon sellanen sosiaalinen myöski et mä meen mä haluun tutustuu ihmisiin”

Verkostot ovat urheilijalle hyödyksi, sillä verkostot antavat resursseja urheiluun. Etenkin verkostot yrittäjiin tarjoavat mahdollisuuksia taloudellisiin resursseihin sponsori- ja yhteystyökumppanuuksiin. Tutkielman aineistossa nousee esille, että urheilijat hakevat taloudellisia, mutta myös taidollisia sekä tiedollisia resursseja verkostojen kautta. Burt (1992) kuvaa sosiaalisten verkostojen olevan yksilöhyödyke eli verkostot tuottavat hyötyä yksilölle oikein käytettynä. Huippu-urheilijalle on hyödyksi tuntea ”oikeat ihmiset”, jotka antavat resursseja urheiluun. Usein nämä verkostot ovat yhdistävää sosiaalista pääomaa urheilijalle. Linkkejä on yhteiskunnan eri osa-alueilla löyhin yhteyksin. Sosiaaliset taidot ja verkostoitumistaidot ovat myös osana mestaruuspääomaa. Jo varhaisessa urheilu-uran vaiheessa urheilun verkostot alkavat tuottamaan resursseja. Huippu-urheilupolku kasvattaa osaamisen ja huippuosaamiseen liittyviä tietotaitoja erilaisten osaamispääomien muodoin. (Pekkala 2011, 126–130, 146).

Huippu-urheilijastatus edistää verkostoitumista, kuten haastateltava D:n haastatteluteksteistä selviää:

”Että et sillon ehkä niin kun on kiinnosta kiinnostava ihminen muitten näkökulmasta tai luontevii luonteva puheenaihe herätä keskustelea siitä, mitä se huippu-urheilu on ja se on ihmisiä kiinnostaa se et sil taval ehkä on helpompi päästä tapaamaan tai tavata niitä et syntyy niin ku paremmin enemmän kontakteja.”

Huippu-urheilu on edelleen yhteiskuntaa ja ihmisiä kiinnostava aihealue. Huippu-urheilija kantaa-kin huippu-urheilu instituutiota itsessään. Se on toiminut kansakunnan identiteetin luojana (esim.

Jokinen & Saarinen 2006). Tänä päivänä korostuu yhä enemmän huippu-urheilun kaupallinen ja viihteellinen arvo (Seppänen 1990, 21–22). Urheilun arvostukseen heijastuu yhteiskunnan arvot ja perinteet (Kokkonen 2008). Se edelleenkin tunnustetaan yhteisöllisyyden ja kansallisen identiteetin sekä yhteisöllisyyden tuottajana. (Huippu-urheilun yhteiskunnallinen perustelu 2018). Menestyminen on osa tiedostamatonta verkostoitumista. Median kautta urheilusuoritukset tulevat suuren yleisön tietoon ja urheilijan tunnettavuus kasvaa, mikä mahdollistaa erityisesti yhdistävän sosiaalisen pääoman kertymisen urheilijalle. Menestyminen tuottaa huippu-urheilijalle tunnettavuutta, mikä mahdollistaa sosiaalisen pääoman lisääntymisen.

Pekalan (2013, 118) mukaan verkostoituminen, verkosto-osaaminen ja sidosryhmien kanssa työskentely ovat osa mestaruuteen kasvua. Ne sisältävät myynti- ja markkinointityötä yhteistyökumppaneiden kanssa. Työ on pitkäjänteistä ja se kartuttaa markkinointi- ja myyntiosaamista. Siihen liittyy myös työskentelyä median kanssa.

Verkostoitumisella varaudutaan myös urheilu-uran jälkeiseen aikaan kuten haastateltava E kuvaa: *”Tietysti rakensin verkostoja urheilun sisällä ja urheilun ulkopuolella koko ajan sillä silmällä, että olis ainakin joku puhelinnumero, johon soittaisi et anna mulle töitä jos en niitä mistään muualta saa”* Haastateltavat olivat tietoisia, että urheilu-ura päättyy aikanaan. Verkostoituminen yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa on keino valmistautua urheilu-uran jälkeisiin aikoihin, kuten haastateltava E kuvasi, että olisi joku puhelinnumero, johon soittaa, kun urheilu-ura päättyy. Huippu-urheilu on rajallinen jakso elämää ja sitä seuraa siirtymä urheilu-uran jälkeiseen aikaan (Pekala 2011, 55).

Osaa tutkielman haastateltavista voidaan luonnehtia verkostotaitureiksi. Verkostotaiturit loivat verkostoja urheilu-uran aikana laajasti niin urheilu-uraa, kun urheilu-uran jälkeistä aikaa silmällä pitäen. Verkostoja luotiin ensin urheilu-uran edistämistä varten eli pyrittiin löytämään resursseja, jotka edistivät urheilu-uralla pärjäämistä. Urheilu-uran edetessä pyrittiin löytämään verkostoja, joista olisi apua urheilu-uran jälkeiselle ajalle. Verkostotaiturit osasivat käyttää huippu-urheilijan statusta verkostojen luomiseen. Kuitenkaan kaikki tutkielman haastateltavat eivät tehneet verkostoitumista niin tietoisesti. Huippu-urheilu-ura muodostaa jo itsestään verkostoja erityisesti urheilun kentälle, mutta myös menestymisen kautta yhteiskunnan eri osa-alueille.

Verkostotaituruuden lisäksi haastatteluissa nousi esille puhe ”mestarimyyjästä”. Mestarimyyjä on henkilö, jolla on hyvät myyntitaidot. Henkilö on sosiaalinen ja osaa tehdä kannattavia kauppia,

jotka tuottavat taloudellista hyötyä myyjälle. Haastateltavat nimesivät myyntitaidot urheilijan yhdeksi tärkeäksi ja hyötyä tuottavaksi ominaisuudeksi huippu-urheilijalle. Haasteltava C kuvasi huippu-urheilijan ammattia seuraavasti:

V: Mä oon pitkälle niinku hoitanu itse, itse ja tota mä oon myynyt suurin piirtein [summa] tuotemerkkiä [oma henkilöbrändi], että se on myös ollu sellanen niin, ku sillee opettavaa, et osaa niin, ku myydä. Tehä asioita, että että tota et sillee tietyl tapaa kahta työtä. Tai niin ku urheilu ja sit se myynti. Et nii mikä siinä sit lasketaan, mä koen et siitä on ollu hirveen paljo hyötyy.”

Haastateltava C kuvasi huippu-urheilu-uran tekemisen kahden ammatin työksi. On myytävä ”omaa henkilöbrändiä” tai mainospaikkoja kisa-asussa, jotta tuloja urheilemisesta saadaan. Osa tämän tutkielman haastateltavista hoiti itse osittain tai kokonaan omat yhteistyökumppanuudet, jotka omalta osaltaan kasvattavat urheilijan työtaakkaa.

Kaikille haastateltaville myyminen ei ollut yhtä luontevaa. Haastateltava D kuvasi omaa hankalaa suhdettaan myynnin tekemiseen seuraavasti: *”Ja sitten ehkä siihen itsensä markkinointiin ja myyntiin ei ole ehkä osaamista eikä sitten myöskään niin kun halua, koska itestä kiinni se tuntu urheilu-uran aikana niin kun kaikkein vastenmielisimmältä hommalta - -”*

Haastateltava D koki nimenomaan myynti- ja markkinointityön olleen vastenmielinen osa huippu-urheilijana oloa. Hän kuvasi sen kuitenkin olleen yksi osa huippu-urheilijan ammattia. Myös muutamassa muussa haastattelussa myynti- ja markkinointityö mainittiin osaksi huippu-urheilijan ammattia. Myynti- ja markkinointitaidot on myös Pekkala (2011) lukenut osaksi mestaruuspääomaa.

”Mestarimyyjän” on myös osattava markkinoida asiakkaansa tuotteita. Yhteistyökumppanuussuhteet perustuivat usein vastavuoroisuuteen, mikä lisää urheilijan työtaakkaa. Urheilija voi olla velvoitettu osallistumaan yrityksen tapahtumiin tai mainostamaan yrityksen tuotteita. Haastateltava E kuvasi omia sponsorisuhteita seuraavasti: *”oli semmoset sponsorisuhteet, jotka perustu puhtaasti siihen, että he halusivat minusta omaan bisnekseensä taloudellista hyötyä näkyvyyden ja muitten esimerkiksi yhteistyötilaisuuksien myötä.”*

Nykyaikaisessa huippu-urheilussa korostuukin yhä enemmän urheilun viihteellinen ja kaupallinen arvo (Lämsä 2004). Huippu-urheilijan työtaakkaa kasvattaa valmennuksen ja harjoittelun lisäksi eri sidosryhmien ja yhteistyökumppaneiden markkinointiponnistukset (Pekkala 2011, 115–118).

Urheilijoista on tullut yhä enemmän viihdemaailman julkkiksia, jotka osallistuvat erilaisiin ”viihdepläjäyksiin”. Median trendit ovatkin lisänneet urheilusta ja urheilijoista kirjoittamista. Mediasisällön kasvanut viihteellisyys, visuaalisuus ja henkilöityminen ovat nousseet medially tavoitettavammaksi ja kohteena on useammin urheilijat henkilöinä kuin liikunta elämäntapana. (Valtonen & Ojajärvi 2015, 25–27.) Tämän lisäksi urheilijabrändi ja mielenkiintoisen sisällön tuottaminen sosiaaliseen mediaan ovat tulleet osaksi huippu-urheilijan elämää (esim. Nikkilä 2016).

Tutkielman haastatteluissa huippu-urheilijoiden monitaituruus ja monenlaiset vaatimukset huippu-urheilijaa kohtaan nousivat esille. Haastateltava D pohti asiaa seuraavasti:

”-- jos ei niin kun ole osaava myyjä ja se [urheilijan] tehtävänä on tietenkin harjoitella [tehdä lajia] ei moni pysty sitten kehittymään mestariksi myyjäksi itensä sponsoroinnissa ja brändämisessä, mikä ehkä nykypäivänä niin kun oletetaan, että pitäisi olla, mutta kaikki ei siihen niin kun pysty, vaikka ovat ihan huippu lahjakkaita urheilijoita ja hyvillä fyysisillä ominaisuuksilla varustettuja.”

Tämän päivän huippu-urheilijalta vaaditaan monenlaisia ominaisuuksia. Pitää olla mestarimyyjä ja markkinoija sekä verkostotaituri. Huippu-urheilijat ovat yhä enemmän näkyvillä sosiaalisen median kanavissa, joihin täytyy tuottaa mielenkiintoista sisältöä. Pohdittavaksi nousee, onko tänä päivänä mahdollista päästä huippu-urheilijaksi ja saada siitä kohtuullisia tuloja, jos ei hallitse myynti- ja markkinointitaitoja tai ei ole mielenkiintoinen sisällöntuottaja sosiaalisessa mediassa.

6. HUIPPU-URHEILIJAT URHEILU-URAN JÄLKEISILLÄ TYÖURILLA

6.1 Urheilu-uran päättymisen ja kohti urheilu-uran jälkeistä työuraa

Huippu-urheilu ura päättyy aikanaan ja monelle urheilijalle se tarkoittaa urasiirtymää urheilun jälkeiselle työuralle. Urasiirtymällä (career transition) tarkoitetaan vaihetta, jossa urheilija lopettaa tavoitteellisen huippu-urheilun ja siirtyy urheilu-uran jälkeiseen uravaiheeseen (esim. Itkonen & Knuuttila 2016). Huippu-urheilu-uran aikana urheilijalle muodostuu laaja ja monipuolinen verkosto. Se sisältää urheilun kentällä olevaa sitovaa sosiaalista pääomaa sekä urheilunpiirin ulkopuolella olevaa yhdistävää sosiaalista pääomaa. Tässä luvussa tarkastelen urheilijoin urasiirtymää. Mitä huippu-urheilu urasta lopulta jää käteen ja onko siitä hyötyä urheilu-uran jälkeiselle työuralle?

Huippu-urheilu-uran päättymisen on monitasoinen prosessi. Moni tutkielman haastateltavista kertoi urheilijana olemisen olevan vahva identiteetti. Urheilu on ollut keskeinen osa elämää nuoruudesta aikuisuuteen asti. Toiset haastateltavista kokivat urasiirtymän ja päätökset uran lopettamisesta helpompina kuin toiset. Useammassa tutkielman haastattelussa päätös lopettamisesta tehtiin siinä kohtaa, kun koettiin saavuttaneen oma maksimitaso urheilussa. Haastateltava E kuvasi urheilu-uran päättymistä seuraavasti:

” --[vuosiluvusta] asti sanoin aina että jatkan huippu-urheilua niin kauan kun koen, että pystyn kehittymään urheilijana ja [urheilemaan] kovempaa. Että se oli se pääsääntö ja oikeestaan sitä sitte täysin noudatinkin -- ”

Haastateltava B:lle lopettaminen oli helpotus, sillä kamppailu jatkuvan fyysisen ja henkisen väsymyksen kanssa alkoi tuntua vaikealta. Haastateltavat A ja F ikään kuin ajautuivat työelämään. Aikaa ei riittänyt enää tavoitteelliselle harjoittelulle, eikä haluttua tasoa enää saavutettu olemassa olevan ajan puitteissa. Arvot muuttuivat, eikä huippu-urheilua koettu enää niin merkityksellisenä kuin ennen.

Tutkielman kaikille haastateltaville lopettamispäätös oli harkittu, eikä kukaan joutunut lopettamaan huippu-urheilu-uraa kesken esimerkiksi loukkaantumisen takia. Salasuo, Piispa ja Huhta (2015, 194–213) on nostanut esille tutkimuksessaan kolme erilaista kentänvaihdon tyyppiä: harkiten lopettaneet, äkkinäisesti lopettaneet sekä hiipuen lopettaneet. Äkkinäisesti lopettaneille urheilu-ura on päättynyt usein tapaturmaan, joka on lopettanut urheilu-uran huipulla. Hiipuen lopettaneilla on

yhdenmukaisuutta äkkinäisesti lopettaneiden kanssa. Epäonnistuneet käännteet johtavat siihen, että urheilu-ura kääntyy laskusuuntaan. Sitkeästi yritetään kääntää ura uuteen nousuun, mutta lopulta urheilu-ura päättyy, kun toivottua muutosta ei tapahdu. Usein huippu-urheilu uran päättyminen ei kuitenkaan tarkoita täysin urheilun lopettamista. Urheilu on monelle elämäntapa. Tutkielman aineistossa moni lopetti urheilu-uran harkiten, kuten haastateltava A kuvailee:

”V: Itseasias, mullahan se niinku ei et se on se varsinainen et mä panostan siihen se on se ykkös juttu, se päätty [vuosiluku] ja se meni aika helposti, koska mä huomasin jo kesällä, et ei mua enää oikee kiinnostu riittävästi, et tota se oli hyvinki helppo juttu. Ja tietysti se et oli opiskellu yliopistossa tutkinnon ja siinä jo vähän työkokemustaki saanu ei siinä nyt silleen ollu varsinaista pudotusta. Ja sithän mä oon kuitenkin jatkanut, tai mä en oo oikeestaan [tehnyt lajia] mut mä oon jatkanu juoksua ja juoksen maratoneja ihan ok tasolla vielä, et sillee treenaan enkä varmaa ikinä lopetakaan - - ”

Muut urheilijan elämän osa-alueet menivät urheilu-uran edelle ja siirtymä urheilu-uran jälkeiseen elämään tapahtui luontevasti. Huippu-urheilu-ura päättyy ikään kuin harkiten ja suunnitellusti. Monelle tutkielman haastateltavista huippu-urheilu-ura päättyi urheilusta ”eläköitymiseen”. ”Eläköityminen” tapahtuu urheilijan työstä ja siirrytään normaalimpaan elämäntapaan (Salasuo ym. 2015, 209–210).

Haastateltava E:n huippu-urheilu-uran päättymisestä ei ollut vielä pitkä aika ja ura oli saanut harkitun päätöksen. Haastattelussa hän reflektoi sekä pohti laajasti omaa huippu-urheilu-uraa. Samanlaisia piirteitä löytyi myös Salasuon ja kumppaneiden (2015, 209–211) tutkimuksessa. Viimeiset urheiluvuodet ovat vahvasti oman urheilu-uran reflektoinnin ja itseymmärryksen kehittymisen aikaa. Tällaista urheilu-uran päättymistä voi sanoa ihanteeksi, vaikka toki ei sekään kivuton ole. Pitkän urheilu-uran jälkeen uuden roolin löytäminen vie aikaa. Osalle huippu-urheilijoista roolin löytäminen voi olla pitkäkestoinen prosessi ja voi olla niitäkin, jotka eivät koskaan löydä kunnolla omaa paikkaansa (Itkonen & Knuutila 2016, 15–17).

Tähän tutkielmaan osallistuneet huippu-urheilijoiden urheilulajit olivat sellaisia, joissa urheilussa saatavat tulot eivät saavuttaneet sellaista tasoa, että urheilun kautta olisi ollut mahdollisuus ansaita tulot loppuelämään. Monella haastateltavista oli ollut opiskelupaikka ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa urheilu-uran aikana. Muutama oli saanut tehtyä tutkinnon loppuun jo urheiluvuosina,

mutta osalla opinnot olivat jääneet kesken. Haastateltava E palasi opintojensa pariin pitkän huippu-urheilun päätyttyä. Haastateltava A kuvasi opintojen tärkeyttä seuraavasti:

”Ja no siis [laji] on semmoin, että suurin osa varman opiskelee korkeakoulussa et se kuuluu siihen lajikulttuuriin ihan selvänä osana tota eikä oo mahollista raha (-) tosiaan semmosia rahoja tienata oios varaa jättää ne koulut käymättä mun mielest hyvä juttu..”

Kouluttautumisen merkitykseen vaikutti urheilulaji ja lajikulttuuri. Pääsääntöisesti haastateltavat puhuivat kouluttautumisen tärkeydestä. Urheilijalle kouluttautuminen toimii samanlaisena tuki-verkkona, mitä se on muillekin nuorille (Metsä-Tokila 2001, 15–25). On havaittavissa, että urheilijat pohtivat nykyään enemmän urheilun jälkeistä työllistymistä kuin ennen ja usein siihen valmistaudutaan kouluttautumalla (Piispa 2013, 34). Osa haastateltavista oli saanut tutkinnon valmiiksi jo urheilun aikana. Urheilun eteneminen, menestyminen ja kova panostaminen huippu-urheiluun oli syy, miksi tutkintoa ei lopulta saatu kokonaan koskaan valmiiksi.

Moni haastateltava oli pohtinut urheilun jälkeistä aikaa jo urheilun aikana. Urheilun jälkeiseen aikaan valmistauduttiin kouluttautumisen lisäksi verkostoitumalla sekä taloudellisesti. Haastateltava E kuvasi omaa valmistautumista seuraavasti.

”V: Valmistelin oikeestaan sitä kokoajan, että sieltä asti kun muutin kotoolta pois ja lähdin opiskelemaan että se opiskeleminen oli semmoinen, että piti saada joku opiskelupaikka, koska se on kuitenkin se reitti työelämään ja tietysti rakensin verkostoja urheilun sisällä ja urheilun ulkopuolella kokoajan sillä silmällä että olis ainaki joku puhelinnumero johon soittais et anna mulle töitä jos en niitä mistään muualta saa ja sitte kolmas pointti se, että varasin myös taloudellisessa mielessä urheilijarahastoon semmosen pääoman, että pystyn jonkun aikaa sitte uran päättymisen jälkeen opiskelemaan tai elämään tai hakemaan töitä että tota on tavallaan niin kun taloudellisessakin mielessä semmoinen puskuri jonka avulla sitten (-) työelämä -- ”

Verkostoja luodaan huippu-urheilun aikana silmällä pitäen, mutta myös urheilun jälkeistä aikaa varten. Huippu-urheilun aikana voi kehittyä moninainen verkosto, josta on hyötyä myös urheilun jälkeen. Toiset urheilijat tekevät verkostoitumista tietoisemmin. Etenkin verkostotaitureille verkostojen luominen urheilun jälkeistä aikaa varten oli ominaista. Verkostoja muotoutui niin urheilun piiriin kuin sen ulkopuolelle. Urheilun päättymisen kynnyksellä muutamat haastateltavat

kertoivat, että heihin oli heti oltu yhteydessä uran päätyttyä ja tarjottiin töitä. Toisin sanoen monella tutkielman haastateltavista oli monipuolinen verkosto, jossa oli haastateltava E:n sanojen mukaan: ” *olis ainaki joku puhelinnumero, johon soittais et anna mulle töitä jos en niitä mistään muualta saa*”.

Urheilu-uran päättymiseen valmistaudutaan myös taloudellisesti. Haastateltava B ja E olivat tehneet taloudellista varautumista urheilu-uran päättymistä varten. Kaikille huippu-urheilu-uran tehneillä taloudellinen varautuminen ei ole mahdollista. Piispa (2013) muistuttaa, että monessa yksilölajissa jo huippu-urheilu-uran aikana voi olla taloudellisesti hyvinkin tiukkaa. Taloudellinen varautuminen urheilu-uran jälkeiseen aikaan onkin osalle mahdottomuus.

Kaikki eivät valmistaudu urheilu-uran päättymiseen yhä suunnitelmallisesti. Haastateltava C luotti vahvasti urheilu-uralla saavuttamiinsa ansioihin. Hän kuvasi asiaa haastatteluttaessa seuraavasti:

”K: kyllä, no tota pohditko missään vaiheessa urheilu-uraa, urheilu-uran jälkeistä työelämää?”

V: No en kyl pohtinu, jos ku mä halusin [urheilla] eikä elämästä oikein tiedä.”

Haastateltava F oli suorittanut tutkinnon urheilu-uran aikana, mutta muuten hän ei omien sanojensa mukaan ollut sen enempää valmistautunut tietoisesti urheilu-uran jälkeiseen aikaan. Hän kuvasi, että siirtymä pois urheilusta oli tapahtunut enemmän ajautuen. Aikaa ei enää riittänyt huippu-urheiluun, kun työelämä vei mukanaan.

Huippu-urheilijalle verkostot ovat sosiaalista pääomaa, jota huippu-urheilu-uralta jää käteen. Sosiaalisen verkoston lisäksi huippu-urheilu-uralla kehittyvät monenlaiset taidot, joista on hyötyä työelämää varten. Hirvonen (2013, 91–92) on pro gradu -tutkielmassaan nostanut esille huippu-urheilijoiden näkemyksiä siitä, millaisia taitoja ja luonteenpiirteitä urheilu kehittää. Esille nousivat taidot, kuten sosiaalisuus, yhteistyökyky, paineensietokyky, tavoitteellisuus ja suhteellisuuden tajun. Omat haastateltavani nostivat esiin tavoitteiden asettamisen, paineensietokyvyn, yhteistyökyvyn sekä epäonnistumisen sietämisen urheilusta saaduiksi taidoiksi.

Myyntitaidot ja markkinointitaidot ovat osa tämän päivän huippu-urheilua. Pekkala (2013, 118) toteaa, että huippu-urheilu-ura kartuttaa markkinointi- ja myyntiosaamista. Urheilun rinnalla urheilija toteuttaa yhteistyökumppanuustyötä, neuvottelee sekä hoitaa talousasioita. Nämä ominaisuudet kasvattavat urheilijan vuorovaikutus- ja tiimityötaitoja sekä ennakkointiosaamista. Huippu-urheilu-

ura onkin kokonaisuus monenlaisia taitoja. Mestaruuspääomaan sisältyy huippu-urheilijan taitojen kirjo.

Huippu-urheilussa menestyminen ja tunnettavuus on urheilusta saatua mestaruuspääomaa, joka avaa entiselle urheilijalle mahdollisuuksia. Haastateltava B kuvasi menestymisen merkitystä seuraavasti:

”V: Urheilu-uran menestyksen myötä nimi on ollut ihmisten tieossa yritysmaailman tieossa sillä omalla nimellä on pystynyt luomaan itselle työpaikkaa tai toimeksiantoja, ilman urheilu-uraa luokiopohjalta ilman korkeakouluopintoja en olisi työllistynyt näihin töihin ainakaan mitä nyt teen.”

Myös Pekkala (2013) toteaa, että tunnettuus ja menestyksen kautta tuoma kiinnostus urheilijaa kohtaan kartuttavat pääomaa. Julkisuus ei ole ollut huippu-urheilun itseisarvo, vaan enemmänkin urheilijan työhön kuuluva osa (Laine 1997,62).

Huippu-urheilijana oleminen voi osalle toimia myös ”ponnahduslautana” urheilu-uran jälkeisessä työelämässä. Moni haastateltava oli pohtinut sitä, että ilman huippu-urheilu-uraa tuskin olisivat niissä tehtävissä, joissa ovat nyt. Hirvosen (2013, 100) tutkielmassa urheilijat kokivat saaneensa merkittävästi hyötyä urheilutaustastaan siirryttäessä työelämään ja urheilun kautta opittuja taitoja ja luonteenpiirteitä oli helppo siirtää työelämään tarvittaviksi taidoiksi.

Huippu-urheilu ura on hyvin kokonaisvaltainen elämänvaihe, joka opettaa monenlaisia taitoja urheilijalle. Samalla se on myös usein intohimo. Haastateltava B kuvasi huippu-urheilun kokonaisvaltaisuutta seuraavasti: *”Erittäin hyvä elämän koulu opettanut paljon taitoja uran jälkeistä elämää varten elämästä selviämässä asioihin suhtautumisessa, nautinnollista aikaa kun sai tehdä omaa intohimoa ammatikseen. Päivääkään en vaihtais pois.”*

Urheilu-uran päättämiseen valmistauduttiin verkostoja keräämällä, taloudellisesti sekä oman osaamisen lisäämisellä eli koulutuksen kautta. Huippu-urheilu-ura itsessään opettaa paljon ja kehittää monenlaisia ominaisuuksia, joista hyötyä myös urheilu-uran jälkeen. Toiset valmistautuvat urheilu-uran loppumiseen tietoisemmin kuin toiset.

6.2 Huippu-urheilijat uusilla työurilla

Huippu-urheilu uran päätyttyä etsitään paikkaa urheilu-uran jälkeisestä työelämästä. Etenkin yksilöurheilussa monesti urheilu-ura ei tuota sellaista varallisuutta, joka elättäisi urheilijan loppuelämän. Entisiä huippu-urheilijoita päätyy eri yhteiskunnan osa-alueille. Itkonen ja Knuuttila (2016) ovat nostaneet esille urheilijoiden työllistyneen ainakin yrittäjiksi, politiikkaan, järjestöihin sekä viihdealalle. Osa jää urheilun pariin ja osa lähtee sieltä pois. Urheilun pariin jääminen tarkoittaa huippu-urheilijan roolin vaihtamista toiseen rooliin urheilun piirissä. On myös urheilijoita, joilla on hankaluuksia löytää paikkaansa urheilu-uran jälkeen. Yleisesti urheilijoilla on tarve löytää itselleen merkityksellinen työ (Söyring 2004,49–55). Valmistautuminen urheilu-uran jälkeiseen aikaan helpottaa työelämään siirtymistä ja suurin osa selviytyy siirtymästä kohtalaisen hyvin (Lavalleen & Wylleman 2000). Tässä kappaleessa tarkastelen entisen huippu-urheilijoiden siirtymistä työelämään sekä työllistymiseen vaikuttaneita tekijöitä.

Tutkielman haastateltavat käyttivät huippu-urheilu uralla muotoutuneita verkostoja etsiessään paikkaansa urheilu-uran jälkeisestä työelämästä. Verkostojen merkitys korostui melkein kaikkien tutkielmaan osallistuvien henkilöiden haastatteluissa. Moninainen verkosto tarjosi mahdollisuuksia. Haastateltava B pohti urheilu-uralta saadun verkoston merkitystä työllistymiseensä seuraavasti: *”On ollu erittäin iso vaikutus niillä suhteilla, mitä olen luonnut urheilu-uran aikana siihen paljonko mulla on tällä hetkellä töitä”*.

Haastateltavat D ja F korostivat urheilu-uran aikaisia suhteita, joilla oli suuri merkitys nykyisiin työtehtäviin päätymisessä. Monelle verkostot avaavat väylän kohti urheilu-uran jälkeistä työuraa. Erityisesti verkostojen merkitys sai merkittävän roolin tapauksissa, jossa tutkinto puuttui. Huippu-urheilu-ura avaa mahdollisuuksia, jotka eivät välttämättä muuten avautuisi. Etenkään ilman koulutusta oleville urheilijoille. Monen työtehtävän saaminen olisi ollut haastavaa ilman huippu-urheilu-uraa. Kuitenkin on muistettava, että nykypäivänä kentän vaihto ilman koulutusta on hankaloitunut (Itkonen & Knuuttila 2016,67). Tutkintoon johtavan koulutuksen merkitys on kasvanut ja työpäikän löytämien ilman koulutusta on yhä haastavampaa (Metsä-Tokila 2001, 21–22). Haastateltava C:n kuvauksessa ilmenee hyvin, millainen merkitys huippu-urheilu-uralla oli työllistymiseen urheilu-uran jälkeen:

”No siis, että jos en olisi niin, ku voittanu kaikkia niitä mitaleja ja yleensäkkää urheillut kaikkia niitä maailman cupin osakilpailuja nii tota en mä olis voinu mitenkää niin ku mun taustal päästä tähä positioon, jossa mä nyt olen. Se että kaikki ne mun verkostot mitä mä oon haalinu tässä tota, tai ei mu noo tarvinnu haalia vaan ne on syntynyt tässä tässä niin tota niin kyl se on merkittävä etu ja hyöty tässä työssä, että mul on esimerkiksi kansainvälisessä [lajiliitossa] nii paljo ystäviä, että mun on niin ku helppo hoitaa asioita ku sä soitat sun kaverille sinne.”

Myös haastateltava F korosti urheilu-uran tuoneen mahdollisuuksia, joita ei muuten olisi ollut tarjolla. Hän oli opiskellut tutkinnon yliopistossa urheilu-uran aikana ja siten saanut osaamista tutkinnon kautta. Tutkinto oli antanut valmiuksia sekä ohjannut nykyiseen työasemaansa. Tutkinto antaa lisää mahdollisuuksia sekä osaamista. Verkostot olivat edistäneet myös hänen työuraansa yrittäjänä. Hänen haastatteluotteensa kuvasi asiaa seuraavasti:

”V: -- Ja yks konkreettinen esimerkki se, et me käynnistetään tota meidän [liiketoimintaa] ni sitte mä sain siltä yhdeltä entiseltä tukijalta. Soitti puhelun soitin me tarvitaan [euromäärä] euroa rahaa tähän et ei oo mitään vakuuksia lainaatko?

--

V: ..Ni semmosta, mikä ei muuten onnistu jos lähtis kylmiltään, mut ku urheilu-uran aikana oli tehny jo yhteistyötä ja se oli varmasti hyödyttäny ja inspiroinnu molempia ni sitte se autto tossa kohdassa. ”

Erityisesti urheilun kentällä jatkaminen toisessa roolissa mahdollisti verkostojen monipuolisen käytön. Huippu-urheilija on osa urheilun sisäpiiriä, joka toimii myös informaation välittämisen kanavana. Urheilupiirissä olevat verkostot voivat siivittää uramahdollisuuksia urheilun parissa. Niin kävi haastateltava A:lle, joka kuvasi työllistymistään seuraavasti:

”V: No joo tietysti että olin uran aikana ja sen jälkeen seuralla töissä eli pyöritin sitä toimistoo ni sehän nyt on aika selvä ja sitte tääki työpaikka, missä nykyään työskentelen eli tääl [organisaation] liikuntapalveluissa kuulin, että sijaista tarvittaisiin semmosten kontaktien kautta, mitkä on siit urheilusta syntynyt, että multa siis kysyttii tiedäkö kiinnostunutta henkilöä johon vastasin, että minä ite, - - ”

Verkostot eivät pelkästään edistäneet työllistymistä, vaan niitä hyödynnettiin laajasti myös urheilu-uran jälkeisellä työuralla. Haastateltava C jatkoi urheilu-uran jälkeen urheilutoiminnan parissa.

Hänelle urheilu-uran aikaiset verkostot auttoivat asioiden hoitamista nykyisessä työpositiossa.

Henkilö kuvasi asiaa:

” V: Että hei miten tää että voidaaks me hoittaa tää tälle, miten kaikki turha byrokratia ei mun tartte mieltii, ku mä laitan sähköpostia, et mitä mä tähän alkuu kirjottaisin et mä voin vaa tök laittaa sinne menemää menemää sen mun mitä mun tarttee tietää tai näin ni joo.”

Tämän päivän työelämässä korostuu yhä enemmän verkostojen merkitys. Lukuisat työelämäoppaat ja kirjoitukset korostavat verkostojen merkityksellisyyttä työelämässä pärjäämisessä. Myöskään huippu-urheilu ei ole erillinen saareke yhteiskunnassa. Yhteiskunnan muutokset heijastuvat yhtä lailla huippu-urheiluun ja huippu-urheilijaan itseensä (Salasuo ym. 2015, 45).

Urheilun kentällä on useita toimijoita, kuten urheilijoita, seuratoimijoita, maajoukkuetoimijoita sekä urheilun tukijoita. Muut urheilijat voivat jatkaa urheilua huipulle saakka tai kouluttautua eri alan asiantuntijoiksi ja edetä työelämässä vaikutusvaltaiseen asemaan. Juniorivuosien paras treeni-kaveri voi olla pitkälle kouluttautunut ja vaikutusvaltaisessa työtehtävässä samaan aikaan kun toinen elää huippu-urheilijan elämää. Myös huippu-urheilijat suuntautuvat urheilu-uran jälkeen eri aloille. Tämä moninainen kenttä tuottaa myös entiselle huippu-urheilijalle verkostoja eri alojen osajiin. Haastateltava F kuvasi tätä seuraavasti: *”--Joo, ja niis on ollu merkittävästi apua ja hyötyä ja varmaan vielä lajissa korostuu. Ku on tota paljon korkeasti koulutettuja ihmisiä ni sitten ne on yhteiskunnassa hyvässä asemassa ja ni sitte niist on ollu ollu tota monella tapaa iloa.”*

Verkostot tuottavat monenlaista hyötyä. Olisi melko yksipuolinen näkemys, jos sosiaalinen pääoma nähtäisiin ainoastaan taloudellisena hyötynä. Moni entinen urheilija tai huippu-urheilija jatkaa urheilu-uran jälkeen uusiin asemiin eri koulutustaustoista, mikä voi mahdollistaa osaamisverkoston. Luottamus henkilöiden välillä syntyy urheilu-uran aikana. Luottamus selittää myös sitä, miksi toisissa yhteisöissä on enemmän sosiaalista pääomaa kuin toisissa. (Ruuskanen 2000, 96–97). Luottamus syntyy, kun muodostuu yhteys yhteisen edun tai uhan seurauksena. Luottamus lisääntyy, kun osapuolet tekevät sen minkä lupaavat ja lopuksi luottamus muuttuu toisen tuntemisen myötä (Kovalainen & Österberg 2000, 86). Kaunismaa (2000, 123) toteaa, mitä syvempi luottamus on, sitä helpommaksi sosiaalinen vaihto tai yhteistyö käy. Huippu-urheilu ura voikin tuottaa resursseja,

joita ei muuten ole saatavilla. Sosiaalinen pääoma on ikään kuin vuorovaikutuksen oheistuote (Ruuskanen 2001, 31).

Kuten tässä tutkielmassa todetaan, huippu-urheilu-ura tuottaa hyvin moninaisen verkoston huippu-urheilu-uran aikana. Sosiaalinen pääoma onkin sidoksissa sen kantajaan sekä ihmisten välisiin suhteisiin, eikä se ole sidoksissa vain kontekstiin (Ilmonen 2000, 10). Tämä sosiaalisen pääoman ominaisuus selittää hyvin, miksi verkostot ovat hyödynnettävissä myös urheilu-uran jälkeen. Verkostotaituruus edistää huippu-urheilijan mahdollisuuksia urheilu-uran jälkeen. Monipuolinen verkosto antaa mahdollisuuksia, joita ei muuten olisi tarjolla. Huippu-urheilu uralla saatu sitova ja yhdistävä sosiaalinen pääoma on käytettävissä myös urheilu-uran jälkeen. Sitovan sosiaalisen pääoman merkitys korostuu, kun urheilu-uran jälkeen jatketaan urheilun kentällä. Yhdistävä sosiaalinen pääoma tarjoaa taas erilaisia ja ehkä jopa monipuolisempia mahdollisuuksia sosiaalisen pääoman hyödyntämisessä työllistymisessä.

Verkostojen merkityksen lisäksi huippu-urheilu-uralta saatu tunnettavuus nousi haastatteluaineistossa esille merkitykselliseksi työelämään siirtymisessä. Haastateltava D kuvasi tunnettavuuden merkitystä seuraavasti:

”-- sillee saanu omasta nimestä on siinä ollu hyötyä, et on ihmiset niin ku löytäny löytäny jo alkuvaiheessa palveluiden pariin ja jonkulainen tunnettuus on ollu olemassa, olemassa jo valmiina ja oo no myös tossa [x alan] yrityksessä hommassa. - - ”

Tunnettavuus voi lisätä työmahdollisuuksia. Pekkala (2013) toteaa, että tunnettavuus ja menestyksen kautta tuoma kiinnostus urheilijaa kohtaan kartuttavat pääomaa. Tunnettavuus voi siten tarjota myös uramahdollisuuksia. Haastateltava E pohti huippu-urheilijan tunnettavuutta ja statusta seuraavasti:

”V: On sillä varmasti, että ainakin jos sä oot jonkun tietyn tason saavuttanut urheilijana puhutaan media huomiosta tai statuksesta niin ainakin se ihmisten kanssa vuorovaikutukseen pääseminen jo se huomion saaminen että pystyt puhumaan et voisinko mä päästä teille töihin tai vaikkapa päästä siihen rekrytointitilanteeseen se varmasti helpottaa siinä mutta sitten oon vaihannut tässä urheiluuran jälkeisen haastattelun jälkeisen mittaa myös siihen, et että sitten kun ihminen rekrytoidaan siihen tehtävään niin sitten se varsinaisesti se urheilu ja status tai ne saavutukset ei enää merkkää niin paljoo—”

Urheilumenestys ja tunnettavuus voi siivittää työuraa myös urheilu-uran jälkeen. Harvan nykypäivänä kuitenkin kannattaa laskea työllistymistään ainoastaan oman tunnettavuuden varaan. Vaikka urheilu-uran aikana muodostuu suhteita eri tahoihin, ei se välttämättä kuitenkaan riitä vakituisen työsuhteen saamiseen (Metsä-Tokila 2001, 21–22).

Pääsääntöisesti kuitenkin tunnettavuus koettiin hyvänä asiana. Tämä korostui niillä, jotka tähtäsivät yrittäjiksi urheilu-uran jälkeen. Menestys urheilu-uralla ja tunnettavuus herätti myös negatiivisia tunteita. Haastateltava C totesi seuraavaa:

” V: aa, no siis no nii vastaus on että kyllä joo. Että totta kai on ihmisiä, ketkä eivät arvosta urheilua ja huippu-urheilua eikä urheilijaa myöskään. Että sit tällasten ihmisten kanssa et ne ei niin kun osottaa et ne ei arvosta sua ja kertooki sulle, että että tota tääl ei kohdella mitää olympiamitalisteja tai maailmanmestareita eri tavalla enkä oo koskaa pyytänykkää ketää ”

Haastateltava C:n lisäksi haastateltava E totesi, että huippu-urheilu-uran merkittävyyteen työn haussa vaikuttaa se, miten paljon työnantaja ymmärtää tai arvostaa huippu-urheilua. Huippu-urheilu ja sen tuoma menestys sekä näkyvyys voivat siis jossain tapauksessa kääntyä myös negatiiviseksi. Aikaisempi tutkimus ei kuitenkaan vahvista tätä merkittävän suureksi ilmiöksi.

Sosiaalisten verkostojen sekä tunnettavuuden lisäksi entiset huippu-urheilijat hyödyntävät urheilu-uralla saatuja taitoja urheilu-uran jälkeisillä työurilla. Huippu-urheilu ura opettaa esimerkiksi erinomaiset liikunta- ja lajitaidot. Haastateltava B kuvasi, miten hän pääsi hyödyntämään näitä taitoja urheilu-uran jälkeen:

”-- Lisäksi olympiakomiteakin on työllistänyt minua useammalla keikalla olen käyny kiertämässä [päiväkodin nimi] päiväkoteja olympialähettiläänä käyny olympiakomitean yhteistyökumppanuus tilaisuuksissa puhumassa pitämässä erilaisia liikuntasessioita, haastateltavana elikkä sieltä puolelta on selvästi reagoitu, siihen että huippu-urheilijat osa saattaa pudota tyhjiöön uran jälkeen ja on tarjottu apua. ”

Myös muut taidot kuten myynti- ja markkinointitaidot auttoivat monia haastateltavia nykyisessä työroolissa. Hirvosen (2015) pro gradu -tutkielmassa urheilijat kokivat urheilu-uralta saatujen taitojen sekä luonteenpiirteiden olevan heille merkityksellisissä myös työelämässä. Tämän tutkielman

haastatteluissa korostui huippu-urheilu-uran antaneen seuraavanlaisia ominaisuuksia: paineensietokyky, yhteystyökyky sekä epäonnistumisen sietämisen urheilusta saaduiksi taidoiksi. Haastateltava D pohti urheilu-uran merkitystä:

”On positiivisesti merkitystä ollut, että öö on se urheilu-ura ehkä jonkunlainen niin kun öö luottamustoimi vois sanoa tai tietylle tasolle pääseminen on jo jonkinlainen merkki suoraselkäisyydestä tai jostakin tällaisesta ominaisuudesta tai ominaisuuksista, jota työnantaja sitten ehkä arvostaa työntekijöissä.”

Huippu-urheilu-ura ja siinä menestyminen on saavutus. Se kehittää moninaisia taitoja, jotka ovat tärkeitä ja hyödynnettävissä urheilu-uran jälkeisessä työelämässä. Kentän vaihto onnistui haastateltavilta hyvin ja he osasivat reflektoida melko kattavasti, mitä merkitystä huippu-uralla oli ollut, ja kuinka se on edistänyt nykyiseen työtehtävään päätymistä. Mestaruuspääoma on yhteisnimitys näille kaikille urheilu-uralla kehittyneille taidoille ja se on edistänyt urheilu-uralla pärjäämistä. Pekkala (2011, 145–146) nostaa esille, että myös osa työnantajista näkee urheilu-uran osaamisena, jolla on merkitystä työn haussa sekä työelämässä.

6.3 Yrittäjyys ja verkostot

Tämän tutkielman haastateltavista moni löysi itsensä yrittäjänä. Tämä havainto ohjasi tämän analyysijakson syntymiseen. Auli Pekkalan väitöskirja (2011) *Mestaruus pääomana, Huippu-urheilun tuottama pääoma yrittäjäksi ryhtymisen kannalta* analysoi monipuolisesti huippu-urheilun ja yrittämisen yhtäläisiä piirteitä. Mestaruuden moninaiset pääoman muodot antavat valmiuksia yrittäjyyteen. Huippu-urheilu-ura on kokonaisuus, joka kartuttaa monipuolisesti urheilijan pääomaa. Yrittäjyys mahdollistaa huippu-urheilun pääomien hyödyntämisen uudessa kontekstissa. Haastateltava E siteerasi haastattelussaan huippu-urheilu-uralla käytyä keskustelua seuraavasti:

”V: Osa-aikaista minun kohdalla tällä hetkellä, mutta toki muistan vuonna [vuosiluku] olin [paikkakunta] MM- kisoissa ja siellä oli paikalla eräs vuorineuvos, joka oli samassa autossa kun kisa-paikalle ajettiin. Sitten yksi maajoukkuekolleegani kysy, tältä vuorineuvokselta että, mitä urheilijan kannattaisi miettiä uran jälkeen. Tää urheilija oli sen verran kokenu, että mietti varmasti asioita, kohta urheilu-ura loppuu, et mitä sitä rupee tekemään. Tää vuorineuvos vastas et urheilijahan on

jollain tapaa yrittäjä et varmaan tämmönen yrittäjälähtöinen toiminta, jossa sitte valta ja vastuu kulkee käsi kädessä niin sopii urheilijaluonteiselle ihmiselle aika hyvin. ”

Tutkielman haastatteluissa nousi esille, että yrittäjäksi ryhtyminen oli monelle huippu-urheilu-uran seuraus. Toisille idea yrittäjyydestä kypsyi pikkuhiljaa, kun taas osalle yrittäjäksi ryhtyminen oli ollut selvä jatkumo urheilu-uran jälkeen. Haastateltava D oli syntynyt pohdintaa jo urheilu-uran aikana yrittäjyydestä, ja hän oli miettinyt uran viimeisinä vuosina yritysideaa, jota lähtisi toteuttamaan, kun urheilu-ura päättyy. Hän kuvasi omaa yrittäjäksi ryhtymistään:

”V: No tota vaihtoehtona oli mennä palkkatöihin sinne ehkä sinne [alan] yritykseen ja sitten tehdä tätä urheiluvalmennusta sitten oman yrityksen kautta, kautta mutta sitte päädyin ja sen työnantajanki kanssa mietin et se vois olla selkeempi kun että tekee myös sen [alan] homman sitte yrityksen kautta.”

Haastateltava D:lle yritysideoan pohtiminen oli ollut osin huippu-urheilu uran jälkeiseen aikaan valmistautumista. Hän oli tehnyt tutkinnon urheilu-uran aikana ja oli myös siten valmistautunut urheilu-uran päättymiseen. Haastateltava F:lle yrittäjäksi ryhtyminen oli ollut myös selvä polku urheilu-uran jälkeen. Yritystoiminta oli pyörinyt osittain jo urheilu-uran aikana. Hän kuvasi syitä yrittäjäksi ryhtymisessä seuraavasti:

”Tota on se koulutus, koulutus oli yks tärkeä et sen halus saada pakettii et sit joku paperi kourassa siin vaihees ku urheiluu ei enää oo mukana sit mä oon tosi yrittäjähenkilinen persoona ni sitte niin ku se semmonen päivätöihin meneminen ni ei oo ei oo oikeestaan vaihtoehto ollu missää vaiheessa, et sit yritystoiminta on ollu kokoajan siellä taustalla ja nyt sitte urheilu-uran jälkeen ni tai oikeestaa siin loppuvaiheessa aikana se merkitys nousi nousi isommaksi. - -”

Huippu-urheilu-uralla ja mestaruuteen kasvun pääoma resursseilla on yhteys yrittäjäksi kasvuun. Yrittäjyys on myös urheilijalle ominainen toimintatapa. Yrittäjyys onkin huippu-urheilijalle hyvä mahdollisuus mitata omia vahvuuksia. Huippu-urheilua ja yrittäjyyttä yhdistävät yhdessä tekeminen, yhteisyys- ja yhteistoimintaresurssit sekä tähtääminen uudistumiseen ja edelläkävijyyteen. (Pekkala 2011, 140–143). Huippu-urheilu-ura valmisti monia tutkielman haastateltavia yrittäjäksi.

Yrittäjäksi ryhtymistä edisti urheilu-uralla muotoutuneet verkostot. Urheilu-uran moninaiset verkostot tarjosivat erilaisia mahdollisuuksia. Huippu-urheilu-uran verkostot ja sponsorisuhteet lisää-

vät työmahdollisuuksia ja edistää yrittäjyyttä (Pekkala 2011, 146). Verkostot ovat tärkeitä huippu-urheilijalle, mutta myös yrittäjälle. Tutkielman aineistossa yrittäjäksi ryhtymistä perusteltiin kahdella eri tavalla: yrittäjäksi ryhtyminen oli luonnollinen ja toivottu jatkumo huippu-urheilu-uran jälkeen tai urheilu-ura oli tuottanut kysyntää erilaisista palveluista, joka johti yrittäjäksi ryhtymiseen. Etenkin jälkimmäisessä tapauksessa verkostojen merkitys korostui. Ilman olemassa olevaa kysyntää ei välttämättä olisi yrittäjäksi päädytty.

Haastateltava B:n yrittäjyyteen vaikutti urheilu-uran aikana muodostuneet suhteet, jotka johtivat lopulta oman toiminimen perustamiseen. Hän kuvasi seuraavasti: *V: Tiesin urheilu-uran ajalta, että tullee kysymyksiä tai yrityksen kysyy puhumaan luennoimaan vetämään tilaisuuksia, jolloin yrittäjyys oli se keino mahdollistaa laskutus.*”

Haastateltava B korosti olemassa olevien asiakkaiden merkitystä yrittäjyyteen ryhtymisessä. Suhde asiakkaisiin oli muotoutunut jo urheilu-uran aikana. Hän korosti oman henkilöbrändin olleen tiedossa yritysmaailmassa, joka osaltaan madalsi kynnystä yrittäjäksi ryhtymisessä. Haastateltava C ei toiminut päätoimisena yrittäjänä, mutta oli perustanut toiminimen verkostojen kautta muotoutuneen kysynnän vuoksi.

Tunnettavuus mainittiin haastatteluissa merkitykselliseksi. Tunnettavuus oli auttanut muun muassa asiakkaiden löytämiseen yrityksen tarjoamien palveluiden pariin. Itkonen ja Knuutila (2016, 59) korostavatkin kaupallisten piirien halua hyödyntää urheilijan julkisuutta. Julkisuus on tekijä, jolla huippu-urheilijan on helpompi saada esimerkiksi toimeksiantoja eri yrityksiltä.

Yritystoiminta muotoutui monesti urheilun ja liikunnan pariin. ”Myytiin” osaamista, jota urheilu-ura oli tuottanut. Lisäksi yrittäjyyden toimialaan vaikuttivat muut mielenkiinnonkohteet sekä koulutus. Yrittäjyys voi pohjautua konkreettisesti huippu-urheilu-uralla kehittyneeseen osaamiseen. Työnkuva on voinut liittyä hyvinvointiosaamiseen ja valmennus- ja elämäntaito-osaamiseen. Lisäksi mediatyö ja erilainen sidosryhmätyö yritysten kanssa ovat aloja, joiden ympärille monien entinen urheilijoiden liiketoiminta muotoutuu. (Pekkala 2011, 145–146.) Useammalla haastateltavalla yrittäjyys oli usean eri ”toimialan” yhteenliittymä. Yritystoimintaa saattoi olla urheilun piirissä sekä koulutuksen kautta saadun ammatin piirissä. Haastattelemini entisten huippu-urheilijoiden yrittäjyys oli hyvin monimuotoista. Toisaalta myös huippu-urheilu oli ollut sitä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että huippu-urheilijan verkostot edistävät yrittäjäksi ryhtymistä. Lisäksi urheilu-ura kehittää moninaisia taitoja sekä huippu-urheilun yrittäjämäinen luonne ovat osaltaan perustelua sille, miksi yrittäjyys on urheilijoiden piirissä yleistä. Tämä tutkielman aineisto ei anna vastausta siihen, menestyykö entinen huippu-urheilija yrittäjänä keskivertoa paremmin verrattuna muihin yrittäjiin. Huippu-urheilu ura vaikuttaa tuoneen verkostoja ja tunnettavuutta, jota urheilijat käyttävät eri tavoin. Itkonen ja Knuutila (2016) toteavat, että moni entinen MM-mitalisti ja olympiavoittaja jatkaa uran jälkeistä elämää aivan kuin kuka tahansa muu.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkielman koostaminen oli monivaiheinen projekti ja sisälsi monenlaisia työvaihteita. Läm-möllä ajattelen kaikkia niitä, jotka ovat antaneet ajallisen panoksensa tutkielmaani. Tutkielman tu-lokset ovat linjassa olemassa olevan tutkimuksen kanssa. Siitä muotoutui monisyinen katsaus tut-kimuskohteeseen ja monessa kohtaa raapaisi pintaa jättäen syvemmän analyysin jatkotutkimuk-seen, koska tutkittava ilmiö on laaja. Tämä tutkielma mukaili pitkälti jo olemassa olevia tutkimuk-sia. Tutkielman jäsentymiseen vaikutti huomattavasti Salasuon ja kumppaneiden (2015) *Huippu-urheilijan elämänselitys* -tutkimus urheilijan elämänselityksestä. Lisäksi Jean Côtén ja kumppaneiden (2007) siirtymävaihemalli antoi tutkielmalleni rakennetta. Sosiaalisen pääoman tarkastelu määrittäi oman näkökulman tutkielmalle ja täydensi siten olemassa olevaa tutkimuskenttää. Tässä kappa-leessa koostan tutkielman keskeiset tulokset sekä arvioin niiden merkitystä ja arvoa. Lopuksi nos-tan esiin joitain jatkotutkimusehdotuksia, jotka nousivat esille tutkielmaa tehdessä.

Tutkielman tutkimustulokseksi voidaan esittää, että huippu-urheilu-ura tuottaa urheilijalle laajasti sitovaa ja yhdistävää sekä linkittävää sosiaalista pääomaa. Huippu-urheilijan sosiaalinen pääoma on limittäin ja lomittain urheilun kentällä sekä sen ulkopuolella yhteiskunnan eri tasoilla. Linkittävä sosiaalinen pääoma ilmenee urheilujärjestelmän rakenteissa. Huippu-urheilijan sitova sosiaalinen pääoma näyttäytyy urheilun piirissä. Huippu-urheilijaksi päätyminen vaatii jo itsestään paljon so-siaalista pääomaa urheilun kentältä, jotta huipulle pääseminen on mahdollista. Perhe on keskeinen tekijä urheiluun päätymisessä (Aarresola 2016; Salasuo ym. 2015). Perhe ohjaa nuoren urheilun pariin, jonka jälkeen urheilun sisällä olevat verkostot alkavat muotoutua. Sosialisaa-tion kautta kiinnitytään urheiluun ja lajisosialisaa-tion kautta tiettyyn urheilulajiin (ks. Aarresola 2016).

Urheilijalla on huippuvaiheessa laajat verkostot niin urheilun sisällä kuin sen ulkopuolella. Sitova sosiaalinen pääoma ilmenee urheilun sisällä olevissa verkostoissa, kuten suhteina muihin urheili-joihin, urheiluseuraan ja maajoukkue-toimintaan. Ihmiset jakavat samaa kulttuuria ja identiteettiä. Puhutaan ihmisistä, jotka jakavat saamaa urheilu- ja lajikulttuuria, vaikka kaikki toimijat eivät jaakaan huippu-urheilijan identiteettiä. Tutkielman haastateltavat nostivat esille muiden urheilijoi-den merkityksen. Muut urheilijat ovat vertaistuki, jotka jakavat samaa identiteettiä sekä elämänta-paa. Suhde muihin urheilijoihin on hyvin kaksijakoinen. Paras vertaistuki voi olla samalla myös

kovin kilpakumppani. Huippu-urheilijalle keskeinen henkilö on myös valmentaja sekä oma perhepiiri, joka tukee urheilijaa.

Yhdistävä sosiaalinen pääoma ilmenee verkostoina urheilupiirin ulkopuolella. Monelle se tarkoittaa suhteita yhteistyökumppaneihin ja sponsoreihin sekä muihin yhteiskunnan eri toimijoihin. Tutkielman haastateltavilla oli laajasti suhteita urheilupiirin ulkopuolelle. Yhdistävälle sosiaaliselle pääomalle ominaista on ihmisten löyhempi yhteenliittyminen. Informaation leviämisen kannalta löyhät verkostot ovat otollisemmat. (Ruuskanen 2007, 26-) Tätä yhdistävän sosiaalisen pääoman ominaisuutta moni huippu-urheilija käytti hyödykseen laajentaessa omaa taloudellista tukiverkosta huippu-urheilu uran aikana. Löyhästä verkostosta etsittiin uusia yhteistyökumppaneita, joiden kautta saatiin lisää taloudellisia resursseja urheiluun. Urheilussa menestyminen kasvattaa urheilijan verkostoa. Tutkielman haastateltavissa oli urheilijoita, jotka pystyivät muodostamaan itselleen oman tukiorganisaation, joka tarjosi tietotaitoa huippu-urheilijalle. Menestyminen antaa mahdollisuuksia suurempiin yhteistyökumppanuuksiin ja suurempiin sopimuksiin. Menestyminen tuottaa myös näkyvyyttä urheilijalle. Menestyminen on osa mestaruuspääomaa ja tuottaa urheilijalle näkyvyyttä, joka kasvattaa urheilijan verkostoitumismahdollisuuksia. Myös huippu-urheilijan status avaa mahdollisuuksia ja madaltaa kynnyistä tutustua ihmisiin eri yhteiskunnan osa-alueilla.

Huippu-urheilijan työmäärää kasvattaa myynti- ja markkinointityö. Myös verkostoituminen yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa lisäävät työtaakkaa urheilutuloksien saavuttamisen lisäksi. Huippu-urheilija mestarimyyjän ominaisuuksilla mahdollistaa kohtuulliseen toimeentulon urheilemalla. Hyvillä myyntitaidoilla on mahdollisuus saada hyviä yhteistyökumppanuussuhteita, joiden kautta taloudellista tukea urheiluun on mahdollista saada. Lisäksi huippu-urheilijalle on hyödyksi, että osaa markkinoida yhteistyökumppaneiden tuotteita. Haitaksi ei ole, jos on myös verkostotaituri. Pohdittavaksi nousee, onko epäsosiaalisilla ja markkinoinnista tietämättömillä lajinsa huipuilla mahdollisuus pärjätä tämän päivän huippu-urheilussa ja saada siitä kohtuullinen toimeentulo. Myynti- ja markkinointitaidot nimettiin myös tärkeiksi taidoiksi, jota urheilu-ura on kehittänyt. Lisäksi tavoitteiden asettaminen, yhteistyötaidot, paineensietokyky ja epäonnistumisen sietämisen ovat taitoja, joita huippu-urheilu-ura opettaa. Niiden merkitys nousee esille, kun siirtymä urheilu-uran jälkeiseen työuraan tapahtuu.

Tutkielmani haastateltavista kukaan ei tienannut huippu-urheilu-uralta niin paljoa, että ura olisi tuottanut taloudellisen turvan loppuelämää varten. Huippu-urheilu-ura päättyy aikanaan, mikä tarkoittaa monelle urasiirtymää työuralle. Urheilu-uran jälkeiseen aikaan valmistaudutaan kouluttautumalla, verkostoitumalla sekä taloudellisesti. Toiset valmistautuvat urheilu-uran jälkeiseen aikaan paremmin kuin toiset. Kouluttautuminen on monelle keino valmistautua urheilu-uran jälkeiselle työuralle. Tutkielman aineistossa kaikilla tutkittavilla oli ollut opiskelupaikka ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa, mutta osa tutkielman haastateltavista ei tehnyt tutkintoaan loppuun. Suomalainen yhteiskunta tukee vahvasti urheilijoiden kouluttautumista urheiluakatemiatoiminnan kautta kaksoisuramallia noudattaen. Tutkielman haastatteluissa urheiluakatemiatoiminta ei noussut juuriin esille, mutta tutkielmaan osallistuneiden opiskeluvuoden ajoittuvat 2000–2010-luvuille, jolloin akatemiatoiminta ei vielä ollut yhtä kehittynyt kuin nykyään. Verkostojen merkitys nousi esille tutkielman analyysissä ja niiden merkitys oli tunnistettu jo urheilu-uran aikana. Verkostoja luotiin myös urheilu-uran jälkeistä työuraa ajatellen. Osa huippu-urheilijoista tekee verkostoitumista tietoisemmin kuin toiset. Myös taloudellista varautumista tehdään, mutta kaikille se ei ole mahdollista. Itsestään urheilu-ura voi olla taloudellisesti hyvin tiukkaa aikaa (Piispa 2013).

Urheilu-uran aikaiset verkostot ovat myös käyviä urheilu-uran jälkeen. Sosiaalinen pääoma onkin sidottu sen kantajaan sekä ihmisten välisiin suhteisiin (Ilmonen 2000, 10). Entiset huippu-urheilijat hyödyntävät olemassa olevia verkostoja monipuolisesti urheilu-uran jälkeen. Huippu-urheilu uran sitova sosiaalinen pääoma ja yhdistävä sosiaalinen pääoma ovat kumpikin hyödyksi. Erityisesti, jos ura jatkuu urheilupiirissä, verkostot ovat hyödyksi uudella työuralla urheilun parissa. Verkostot kompensoivat myös koulutuksen puutetta ja huippu-urheilijan ammatin moniammatillisuus opettaa monia tärkeitä työelämätaitoja.

Verkostoja hyödynnetään työnhaussa ja ne edistävät yrittäjäksi ryhtymistä. Vanhat yhteistyökumppanit tarjosivat töitä tai toimeksiantoja yrittäjälle. Monella haastateltavistani yrittäjäksi päätymiseen vaikutti huippu-urheilu-ura. Asiakassuhteet olivat muotoutuneet jo urheilu-uran aikana. Entisen huippu-urheilijan tunnettavuus tuo asiakkaita yrittäjälle ja omaan yritykseen palkataan myös entisiä joukkuekavereita. Erityisesti verkostotaiturit käyttävät verkostojaan monipuolisesti hyödyksi urheilu-uran jälkeisellä työuralla.

Verkostoilla on merkitystä. Tämän tutkielman tulokset osoittavat, että huippu-urheilu-ura tuottaa laajan verkoston urheilupiirin sisälle ja ulkopuolelle. Moni hyödyntää myös olemassa olevia verkostoja urheilu-uran jälkeen työllistymiseen ja yrittäjäksi ryhtymisessä. Tämän päivän työelämässä verkostot korostuvat, eivätkä huippu-urheilijat elä tyhjiössä tai erillään yhteiskunnasta. Ei varmastikaan ole väärä tulkinta, että verkostojen merkitys korostuu huippu-urheilussa myös tulevaisuudessa. Onhan huippu-urheilijana oleminen ammatti, vaikka sitä ei aina tunnisteta ammatiksi. Tämän päivän huippu-urheilijat ovatkin monien haasteiden edessä.

On syytä pohtia tämän tutkielman merkitystä. Täysin yksioikoisia tuloksia pienen haastateltavajoukon takia tutkielma ei pysty antamaan. Kokonaisuudessa olemassa oleva tutkimus tukee vahvasti tutkielmani tuloksia, ja tulokseni vahvistavat olemassa olevaa tutkimusta. Se myös korostaa tämän tutkielman tuloksien oikeellisuutta. Tutkielman merkitystä kasvattaa tutkielman näkökulma. Sosiaalisen pääoman teorian antavat uutta näkökulmaa olemassa olevaan tutkimukseen. Olen halunnut jatkaa Salasuo, Piispa ja Huhdan (2015) tutkimusta ”*Huippu-urheilijan elämän kulku*” tuoden esille eri näkökulman aiheeseen sekä jatkaa huippu-urheilijan elämäntulkua urheilu-uran jälkeiseen aikaan. Huippu-urheilijan elämäntulkua ei pääty urheilu-uran päättymiseen. Urheilu-ura on osa elämäntulkua ja huippu-urheilu-ura siivittää elämäntulkua uusille urille.

Huippu-urheilu muuttuu ja muotoutuu yhteiskunnan muutoksen mukana ja se heijastaa myös yhteiskunnan olemusta (Seppänen 1990, 21–22). Myös sukupuolikysymykset, johon tämä tutkielma ei anna vastausta, ovat nousseet polttopisteeseen urheilun yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämän päivän huippu-urheilijat ovatkin uusien haasteiden edessä. Kaupallistunut huippu-urheilu vaatii urheilijalta moninaisia taitoja. Huippu-urheilussa harjoittelu ja hyvät suoritukset eivät enää riitä. On oltava samalla myynti- ja markkinointitaituri sekä sosiaalisen median vaikuttaja. Verkostotaituruudestakin on hyötyä. Vaikuttaa siltä, että huippu-urheilijan työssä tehdään ikään kuin kahta työtä: urheilijan työ sekä markkinointityö. Urheilijan työssä toteutetaan omaa intohimoa, jonka markkinoijan työ kustantaa. On luotava myös itsestään mielenkiintoinen persoona, jota ihmiset haluavat seurata. Seuraajia tarvitaan, jotta taloudellisia sopimuksia saadaan. Rajaako se pois lupauksia urheilijoita, jotka eivät koe markkinointityötä tai sosiaalisen median vaikuttajan työtä omakseen? Mahdollisesti rajaa ainakin ansiotuloja, joita huippu-urheilijan on mahdollista saada urheilusta. Huippu-urheilu-uran jälkeistä aikaa varten ammatin monipuolisuus on hyödyksi. Opitaan paljon taitoja, joista on hyötyä urheilu-uran jälkeisessä työelämässä. Myös näiden taitojen tunnistaminen on tärkeää, sillä huippu-urheilu-urasta ei saada mitään tutkintoa. Haastateltavani kokivat

myös moninaiset urheilu-uralla kehittyneet taidot hyödyllisiksi nykyisessä työtehtävässään. Kollalla on kaksi puolta. Jatkotutkimusehdotuksena tämä dilemma voisi olla mielenkiintoinen.

Mitä enemmän yhteiskuntaa tutkitaan ja epäkohtiin kiinnitetään huomiota, sitä enemmän havaitsemme ratkaistavia ongelmia. Sama pätee myös huippu-urheiluun. Yhteiskunnalliseen keskusteluun on noussut esille esimerkiksi huippu-urheilun sukupuolittuneisuus. Miksi esimerkiksi naisten joukkueurheilu ei saa samanlaista näkyvyyttä kuin miesten joukkueurheilu tai miksi naisjoukkueurheilijat elävät palkkakuopassa? Yksilöurheilussa tilanne on parempi. Urheilun piirissä vallinneet vahvat sukupuolirakenteet ovat herätelleet myös ehkä hieman konservatiivista urheiluväkeä. Tutkielmani herättää toisenlaisia kysymyksiä. Miten iso kynnyks on valita huippu-urheilijan-ura ja tulla sillä vielä taloudellisesti toimeen? Osaammeko tunnistaa entisen huippu-urheilijan osaamisen riittävän hyvin, jotta urheilu-uran jälkeen on mahdollisuudet löytää paikka työelämästä? Tukeeko urheilujärjestelmä ainoastaan urheilijaa urheilussa päästäkseen huipulle vai pystyykö se tukemaan urheilun huipulla olevan ihmisen kokonaista elämäntulkua, jonka yhtenä elämänvaiheena on huippu-urheilu-ura? Jokainen yllä oleva kysymys, olisi hyvä aihe jatkotutkimukselle.

8. LÄHDELUETTELO

- Aarresola, Outi (2016) Nuorten urheilupolut, tutkimus kilpaurheiluun sosiaalistumisesta, normeista, pääomista ja toimijuudesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aarresola, Outi, Itkonen, Hannu, & Lämsä, Jari (2015) Poikkeavat polut muuttuvassa urheilussa: rationalisoituvan urheilun nykysosialisaatio nuorten tulkitsemänä. *Kasvatus ja aika*, 9 (4), 55–71.
- Alastalo, Marja (2009) Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 57–77.
- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus. 2.0, Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre (1986) The forms of capital. Teoksessa Richardson, John (toim.) *handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood press, 242-258.
- Burt, Ronald (1992) Structural holes, The social structure of competition. Cambridge: Harvard University press.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic (1995) Refleksiiviseen sosiologiaan: tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta. Joensuu: Joensuu University Press.
- Coté, Jean & Baker, Joseph & Abernethy, Bruce (2007) Practice and Play in the Development of Sport Expertise. Teoksessa Gershon, Tenenbauma & Eklund, Robert (toim.) *Handbook of sport Psychology*. Hoboken: Wiley, 184-202.
- Erpic´, S & Wylleman, P & Zupancic, M (2004) The effect of Athletic and Non-Athletic Factors on the Sport Career Termination Progress. *Psychology of Sport and Exercise* 5 (1), 45–59.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- European Commission (2004) Education of young sportspersons, final report. Loughborough: Loughborough University.
- Field, John (2003) Social capital. London: Routledge.
- Grant, Colin (1998) Myths Believe in. Ottawa: University of Ottawa press.
- Granovetter, Mark (1973) The strength of weak ties. *The American Journal of Sociology* 78 (6) 1360-1380.
- Heinilä, Kalevi (1986) Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Liikuntasuunnittelun laitos tutkimuksia, No 38.
- Heinilä, Kalevi (2010) Liikunta- ja urheilukulttuurimme, Eilen – tänään - huomenna. Helsinki: Kirja kerrallaan.

- Heikkala, Juha & Vuolle, Pauli (1990) Suomalaisen huippu-urheilijan maailmankuvasta ja huippu-urheilun ideologisten filosofis-painotteiden ja diskurssianalyttinen peruskuvauus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 50.
- Heikkinen, Antero (1993) Suomalainen liikuntatutkimus historioitsijan näkökulma. teoksessa Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (toim.) *Urheiluseura, Juuret mullassa -Tukka tuulessa*. Jyväskylän yliopiston. Jyväskylä: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos tutkimuksia, 1–6.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H (2001) Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P (2005) Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 11 painos.
- Hirvonen, Petri (2013) Urheilemalla ura urkenee?: entisten huippu-urheilijoiden siirtyminen työelämään ja heidän esimiestensä näkemyksiä huippu-urheilijoista työelämässä. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Hjerpe, Reino (2005) Liikenteen kansantaloudellinen merkitys ja liikenneinfrastruktuuri toimintojen yhdistäjänä. Helsinki: Valtion talouden tutkimuskeskus.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni & Puuronen, Anne (2013) Sosiaalinen albumi, Elämäntavat sukupolvien murroksissa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Hämäläinen, Kirsi (2008) Urheilija ja valmentaja urheilun maailmassa. Eetokset, ihanteet ja kasvatus urheilijoiden tarinoissa. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 127. University of Jyväskylä. Jyväskylä: University Printing House.
- Huhta, Helena & Nipulin, Suvi (2011) Askelmerkkejä lasten ja nuorten nykyaikaiseen kilpaurheiluun, katsaus kansainvälisiin ja kotimaisiin urheilujärjestelmiin ja malleihin. Helsinki: Nuorisotutkimuksen verkosto.
- Huippu-urheilu 2000-luvulla, Strategia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi 2002–2006. Suomen olympiayhdistys ry.
- Hyvärinen, Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Pirjo (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 11-45.
- Häuberer, Julia (2011) Social Capital theory. University of Prague. Prague: vs research.
- Itkonen, Hannu & Knuutila, Seppo (2016) Siirtymiä- urheilu-uran jälkeisten elämäntilojen typologinen tarkastelu. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 173.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2006) Suomalainen yhteiskunta. Helsinki: WSOY.
- Kivelä, Päivi & Siisiäinen, Martti (2007) Sosiaalisen pääoman verkostot -teoriasta empiriaan. Teoksessa Alanen, Leena & Salminen, Veli-Matti & Siisiäinen, Martti (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. 149–180.

- Kaunismaa, Pekka (2000) Yhdistyselämää ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi.
- Kokkonen, Jouko (2008) Kansakunta kilpasilla, Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki: Bibliotheca Historica 119.
- Kovalainen, Anne & Österberg, Johanna (2000) Sosiaalinen pääoma, luottamus ja julkisen sektorin restrukturaatio. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi, 69–92.
- Koski, Pasi (2004) Liikuntasuhde. Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.) *Pelit ja kentät, kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston tutkimuksia 3, 189–207.
- Lavallee, D. & Wylleman, P. (2000) Career Transitions in Sport, International Perspectives. Morgantown: Fitness Information Technolog.
- Laine, Aki (1997) Ura loppuu – loppuuko elämä, tarkastelussa huippu-urheilijan ura ja sen päättyminen. pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Sosiologian laitos. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/11645/625.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu: 1.3.2020.
- Lin, Nan (1999) Building a network theory of social capital. *Connections* 22(1) 28–51.
- Lehtinen, Anja-Riitta & Vuorisalo, Mari (2007) Lasten sosiaalinen pääoma -mittaamisen kokemuksia ja haasteita. Teoksessa Alanen, Leena & Salminen, Veli-Matti & Siisiäinen, Martti (toim.) *sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 211–247.
- Lämsä, Jari & Aarresola, Outi & Mononen, Kaisu & Blomqvist, Minna & Kalaja, Sami & Nieminen, Maarit (2018) Huippu-urheilun yhteiskunnallinen perustelu tieteen valossa, tiivistelmä. KIHU – Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus 2018. <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2018/06/huippu-urheilun-yhteiskunnallinen-perustelu.pdf>, Viitattu: 24.10.2019.
- Lämsä, Jari (2004) Huippu-urheilu pohjoismaissa, Selvitys Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan liikuntapolitiikasta, huippu-urheilujärjestelmästä sekä urheilun rahoituksesta, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:21. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80428/tr21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Viitattu: 10.10.2019.
- KIHU (2019) Kilpa- ja huippu-urheiluyksikön arviointeja ja seuranta. <https://www.kihu.fi/arviointi-ja-seuranta/ammattiuurheilijoiden-maara-tasaisessa-kasvussa/> Viitattu: 26.9.2019.
- Lämsä, Jari & Korhonen, Anu & Nenonen, Juho & Manninen, Timo & Puhakka, Antero & Kainulainen, Jari & Hokkanen, Tuulia (2004) Kuinka hitaita urheilijat ovat? Selvitys urheilijoiden korkeasteen opintojen etenemisestä. KIHUn julkaisusarja, nro 47.
- Nikander, Pirjo (2010) Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (Toim.) *Haastattelun analyysi*, Tampere: vastapaino, 432–442.

Nikkilä, Sanni (2016) Urheilijabrändi kriisissä, Valtiotieteellinen tiedekunta pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Metsä-Tokila, Timo (2001) Koulussa ja kentällä. Vertaileva tutkimus huipulle tähtäävän urheilun ja koulutuksen yhdistämisestä. Turku: Turun yliopisto.

Moesch, K & Mayer, C & Elbe, A-M (2012) Reasons for Career Termination in Danish Athletes: Investigating Gender Differences and the Time-point as Potential Correlates, *Sport Science Review*, 21 (5-6), 49-68.

Mononen, Kaisu & Aarresola, Outi & Sarkkinen, Pasi & Finni, Jarkko & Kalaja, Sami & Härkönen, Asko & Pirttimäki (2014) Tavoitteena nuoren urheilijan hyvä päivä. KIHUn julkaisusarja nro 46.

Olympiakomitea, urheiluakatemiaohjelma, saatavilla: <https://www.olympiakomitea.fi/huippu-urheilu/urheiluakatemiaohjelma/> Viitattu: 16.10.2019.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä (2010) ”Sanoista teoiksi” Huippu-urheilutyöryhmän ajatuksia suomalaisen huippu-urheilun kehittämiseksi, Opetusministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75583/tr13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Viitattu: 7.10.2019.

Pekkala, Auli (2011) Mestaruuspääoma huippu-urheilun tuottama pääoma yrittäjäksi ryhtymisen kannalta. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Piispa, Mikko (2013) ”Vapaasti olen saanut valita eikä mihinkään ole pakotettu”, teoksessa Piispa, Mikko & Huhta, Helena (toim.) *Epätavallisia elämänkulkuja, Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 13–56.

Portes, A & Sensenbrenner, J (1993) Embeddedness and Immigration: Notes and the social determinants of Economic Action. *American journal of sociology* 98, 1320-1350.

Putnam, Robert (2000) *Bowling alone, The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Raevuori, Aantero. (2005) *Urheilusanakirja*. Juva: WS Bookwell Oy.

Reinikainen, Kalle (1991) Isänmaan sankarit – Huippu-urheilijan vapaudet ja velvollisuudet. Oulu: Oulun yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia.

Ruuskanen, Petri (2000) luottamus verkostotalouden laidalla. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*, Jyväskylä: SoPhi.

Ruuskanen, Petri (2001) Sosiaalinen pääoma -käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Helsinki: Valtion talouden tutkimuskeskus.

Ruuskanen, Petri (2003) *Verkostotalous ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi.

Ruuskanen, Petri (2007) Sosiaalisen pääoman selittäminen. Teoksessa Alanen, Leena & Salminen, Veli-Matti & Siisiäinen, Martti (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 11–38.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2017) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Pirjo (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino. 46–83.

Ruusuvuori, Johanna (2010) Vuorovaikutus ja valta haastattelussa –keskustelun analyttinen näkökulma. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (Toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: vastapaino, 269–299.

Salminen, Anni Kristiina (2015) ”En pelkästään kehittyneeturheilijana ja saavuttanu siinä jotain, vaan jälkeenpäin aatellen oli hienoo havaita, miten kasvo in ihmisenä.”, Identiteetin kerronnallinen rakentaminen ja urheilu-uralle annetut merkitykset entisten urheilijoiden elämä nkulussa. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto Pro gradu –tutkielma.

Salasuo, Mikko & Hoikkala, Tommi (2013) Huippu-urheilijat nykyajan kannattelupinnoilla, teoksessa Piispa, Mikko & Huhta, Helena (toim.) Epätavallisia elämä nkulkuja, Huippu-urheilijat ja taiteilijat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto 57–78.

Salasuo, Mikko, Piispa, Mikko & Huhta Helena (2015) Huippu-urheilijan elämä nkulku, tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Seppänen, Paavo (1990) Urheilu ja yhteiskunta. Jyväskylän yliopisto liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Siisiäinen, Martti (2005) Pääoman lajien muuntumissäännöt. Teoksessa Jokivuori, Pertti (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy. 89–102.

Siisiäinen, Martti (2003) Yksi käsite, kaksi lähestymistapaa: Putmanin ja Bourdieun sosiaalinen pääoma. *Sociologia* 40(3) 204–218.

Suomen olympiakomitean ja Suomen paraolympiakomitean selvitys (2018) Huippu-urheilun yhteiskunnalliset perustelut. Luettavissa: <https://www.olympiakomitea.fi/uploads/2018/06/huippuurheilun-yhteiskunnallinen-perustelu-2018.pdf>, Viitattu 20.9.2019.

Stråhlman, Owe (1997) *Elitidrott, karriär och avslutning*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Söyting, Ritva. (2004.) Hyvää elämää huippu-urheilu-uran jälkeenkin. Huippu-urheilijoiden ura ja opinto-ohjausklinikan tuloksellisuus ja kehittämistarpeet. Case Vellamo-akatemia. Ammatilliset suuntautuva lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto. Aikuiskasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valtonen, Sanna & Ojajärvi, Sanna (2015) liikunnan mediajulkisuus ja päätöksenteko. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 11.

Vuolle, Pauli (1977) Suomalaisen huippu-urheilijan elämä nura. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja.

Woolcock, Michael (1998) Social capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society*, vol 27/2, 151-208.

Woolcock, Michael (2000) Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy, *The World Bank Research Observer* 15(2):225-49.

Woolcock, Michael (2000) Sosiaalinen pääoma, menneisyys, nykyisyys, tulevaisuus. Teoksessa Kajanosa, J, Simpura J (toim.) *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia*. Stakes, raportteja 252, Helsinki.

Zacheus, Tuomas (2010) liikuntaan ja urheiluun liittyvät merkitykset suomalaisten elämän aikana. *Kasvatus & aika* 4 (2), 55–68.

9. LIITTEET

LIITE 1 Haastattelurunko

Haastattelurunko

Tämän tutkielman tarkoituksena on tuottaa tietoa huippu-urheilijoiden urheilu uralla muodostuneista verkostoista ja suhteista sekä miten näitä verkostoja on pystytty hyödyntämään urheilu-uran jälkeisessä työllistymisessä.

Tämä haastattelu nauhoitetaan ja puretaan tekstiaineistoksi, jonka jälkeen nauhoitus tuhoetaan. Aineisto anonymisoidaan niin, että kaikki tunnistustiedot poistetaan ja tarvittaessa tehdään toimenpiteitä, jotta henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Tekstiaineistoa käytetään ainoastaan tutkimustarkoituksiin ja se tallennetaan tietoaarkistoon.

Taustakysymykset

- Minkä ikäinen olet?
- Millainen perhetausta sinulla on?
- Opiskelitko urheilu-uran aikana?
  - o jos kyllä/ mitä opiskelualaa opiskelit?
  - o Millainen merkitys opiskelulla oli sinulle?
- Kävitkö muualla töissä rahoittaaksesi elämää/ urheilu-uraa?
  - o Jos kyllä/ Missä kohtaa uraa? (alkuvaiheessa, huippuvaiheessa?)

Urheiluun päätyminen

- Kerro omin sanoin, miten päädyit urheilun pariin?
- Millainen rooli perheelläsi/ vanhemmilla tai jos oli muita läheisiä henkilöitä niin he, urheilusta innostumiseen ja sen mahdollistamiseen?
- Missä vaiheessa urheilu muuttui totiseksi ja aloit tähtäämään lajisi huipulle?
- Missä kohtaa urheilusta tuli ammattimaista?
- Miten ja mistä sait ensimmäiset taloudelliset tukijat urheiluun?

Huippu-urheilijana

- Millainen tukiverkosto sinulla oli urheilu-uran aikana?
  - o Henkinen tukiverkosto?
  - o Valmennus ja muu tiimi (henkinen valmennus, hieronta yms.)?
  - o Taloudellinen tukiverkosto? Ja miten muodostit tukiverkoston?
- Millaisena koit suhteesi oman lajisi toimijoihin?
  - o Omaan tiimiisi? (Valmennus yms. tukipalvelut kuten hieronta yms.)

- Muihin urheilijoihin?
  - Maajoukkueeseen (tai vastaaviin) toimijoihin?
  - Lajiliitto, olympiakomitea? tai muut vastaavat toimijat?
  - Urheilun muut tukijat eli sponsorit ja vastaavat?
- Millaisen arvon annat itse huippu-urheilijana oloon?

Huippu-urheilu uran päättyminen

- Miten valmistauduit urheilu-uran päättämiseen?
- Olitko urheilu-uran aikana pohtinut/ valmistellut urheilu-uran jälkeistä työelämää?
- Oletko pystynyt hyödyntämään urheilu-uran aikana muodostamiasi suhteita urheilu-uran jälkeen? (mm. urheilun sisällä olevat, sponsorit ja muut toimijat?) ○ ketä ja miten olet pystynyt hyödyntämään?

Kohti huippu-urheilun uran jälkeistä työuraa

- Oletko työelämässä?
  - Missä tehtävissä?
  - Miten päädyit nykyiseen työtehtävään?
  - Jos ei, mitä ajatuksia sinulla on työllistymisesi suhteen?
- Koetko, että huippu-urheilijana ololla on merkitystä työllistymisesi suhteen?
  - Millä tavalla?
- Koetko, että urheilu-uran aikana muodostetuilla suhteilla on merkitystä työllistymiseen?
  - Millä tavalla?

Onko sinulla muuta kommentoitavaa vielä tähän haastattelun teemoihin liittyen?

Kiitos haastattelusta.

LIITE 2 Haastateltavien haku

Tutkielmatyötä ohjaa
sosiologian professori Ilpo Helen,
Itä-Suomen yliopisto

Haastateltavien haku

Teen Itä-Suomen yliopistoon ja Kilpa- ja huippu-urheiluyksikköön (KIHU) yhteiskuntatieteellistä pro gradu -tutkielmaa huippu-urheilu uran tehneiden yksilöurheilijoiden urheilu-uran jälkeisestä työllistymisestä. Tutkielmassani tutkin huippu-urheilu uran aikana muodostuneita suhteita ja verkostoja, sekä onko näillä verkostoilla ollut vaikutusta urheilu-uran jälkeiseen työllistymiseen?

Etsin huippu-urheilu uran päättäneitä entisiä yksilöurheilijoita haastateltavaksi. Huippu-urheilu uran päättymisestä tulisi olla aikaa enintään 6 vuotta. Huippu-urheilu uralla viitataan oman lajin korkeimmalla kansainvälisellä tasolla kisaamiseen (Maailmancup, MM-kisat, EM-kisat ja olympialaiset/paralympialaiset) ja urheilu on ollut pääsääntöisesti ammattimaista.

Haastattelut tullaan toteuttamaan vuoden 2019 marras-joulukuun sekä 2020 tammikuun aikana. Haastattelu tulevat olemaan täysin luottamuksellisia ja aikaa haastatteluihin menee noin 1-2 tuntia. Haastattelut nauhoitetaan ja puretaan myöhemmin tekstiaineistoksi, josta kaikki tunnistustiedot poistetaan. Haastattelujen nauhoitukset tullaan poistamaan.

Mikäli kuulut kuvattuun kohderyhmään ja haluat osallistua tutkielmaani, ole yhteydessä minuun. Haastatteluajankohta sovitaan myöhemmin sinun aikataulusi mukaan.

Ystävällisin terveisin,
Emma Mertakorpi

Ohjaajan yhteystiedot:
Ilpo Helen
Sosiologian professori
Itä-Suomen yliopisto